

مندرجه سی :

عبدالرحمن خان

افغانستان خانلرندن .

اسلامیتنی زهرله مش

فکرلر

میان عبدالاول الغفاری .

اجتماعی سؤالرنک جوا-

بلری .

کتبخانهلر

« تصویر الافکار » دن .

دیوان مختوم قلی

احمد زکی ولیدی .

اویغانوویا شمالق تاریخی .

حقلق غالبی یوقسه کوچ

و قوتمی ؟

ملا جمه نیاز سلطاعترادف ،

شاکر مصطفی .

املا مسئلهسی

کاشف قورماشی . ابراهیم بن

عبدالرحمن . نوشیروان یاوشف .

تربیه و تعلیم :

« فن تربیه » - مرد عالم .

اشعار :

پوشونو... و طورمش .

مراسله و مخابره :

اوصولیه و اوفادن .

مطبوعات خلاصهسی .

بر آلقاغولیکنک توبهسی

وزاری مبارک شاه الحنفی .

باشسز حکایه کبیر بکر .

حوادث .

شورا

عدد ۱۶

آوغوست ۱۵ = سنه ۱۹۱۳

محرری : رضاالدین بهر فتحمدالدین

ناشری : «م. شاکر و م. زاکر راهیفیلر»

آثار قديمه

ايكنچى جلد «آثار» نك ۵۵۴ نچى ييتده عبدالرقيب بن عبدالمؤمن ترجمهسى بار. قازان شهرنده بصيرتلى ياشلردن برى، كورر ايچون ديب اوشبو كيمسه قلمى ايله يازلغان بر يازو يباردى. اگرده بو كيمسه نك ترجمه حالى باصلفانچو كورگان بولسه ق ايدى، شول يازونى «آثار» ده باصدرغان بولور ايدك. لكن صوك كورديكمز سببلى بوشاش ميسر بولمادى. شونك ايچون حاضرنده «شورا» طشینه درج قيله مز، بلكه «آثار» قديمه محبلى و تاريخ ايله شغلنوچيلرنگ برر اشلرینه يارار. يازو اوشبودر:

۱۸۳۷ نچى يىل ايون ۱۹ نچى كون توقز ساعتده جمله يه مرحمتلور رعيتروور شهنشاه زمان وقت اميراتور اعظم حضرتلرينك وارث حقيقسى وليعهدى پيروى وئيليكي كناز آيكساندر نيقولاويوچ حضرتلرى سیر مملكت و ديار سلطنت قيلمقلرنده اول خالق لا يزال حق سبحانه و تعالى حضرتلرينك عون عنايتلرى اراده خير و مشيت لم يزيه لرى ايله كمال مرحمت و شفقتلردن بزم پدر بزرگوارمز عبدالرحمن اولينه اوزينك حرمتلو اعوانلرى برله آت نبوب فرح و سرور برله كيلمكلرى بعدنده اولمزنگ حرمتلو مسجد قارتلرى ايله الوغ يول كنارنده نعمت حاضرلهب اوستال قويوب طور مقمزمده اولوق مرحمتلور رعيتروور وارث حقيقى وئيليكي كناز حضرتلرى مبارك لسانلرى ايله السلام عليكم ديو سلام و پروب كندى مبارك الى ايله كورشوب من بعد مبارك لسانلرى برله سويله شوب اوزمزنك يورقزغه يعنى اويمزگه كروب حرمتلو آل انسا بلرمزنى صوراشوب سعادتو مفتى الشرع والاسلام المسمى بعد السلام بن ملا عبدالرحيم حضرتلرينك ملاقات اولمقلردن راضى و خشنود اولوب كندى اوزمنى سن مفتينك اوغليمو ديو صوراب من ايتدم اوغلى ايمازمن پله مه تيگى من ديدم مكا اوزى ايتدى مندن محتاجكنى صوراً من پادشاه بولورمن سنى تاشلامازمن ديو اوزمزگه تل ايله كوركام وعد كر بملر قلوب مرحمت شاهانه و شفقت خسروانه لردن ايللى صوم كاغد آقچه كندى الى برله ناغراژدينه ويردى اولوق زمان جيولمش شيخلرمز برله قول كوتاروب خير دعا قلوب وئيليكي كناز حضرتلرينك قدوم شريفلرن مبارك بادلق ايله تهنيه قلوب و عمر عزيزلرى طويل اولوب تحت حكومتلرنده بر قرار ايدوب ظفر انجاملرى و دولت و اقباللرئى يوما فيوما ازدياد ايدوب حرمتلو والدينلرى ايله شاد و خرملك اوزره ملاقات اولمقلرئى نصيب و ميسر ايله گى ايدى آمين و هو خير المعين بجرمة طه ويس. مسود عبدالرقيب ولد ملا عبدالمؤمن

العبدالرحماني .

مكتوب شوشنده تمام بولدى. املاسى اوزگار تلى ايسه ده كله لرى اولگيچه قالدى. آيكساندر ايكنچى وليعهد وقتده «زلاتاوست» شهرينه بارديغى معلوم. اوشبو وقت «اوغا» شهرينه ده كرگان. بوگا يادكار اولسون ايچون اوفا شهرينك الوغ اورا. ملرندن برى «آيكساندرسكى» ديه آتالمش. «آيكساندرسكى» ديب معروف بولغان چيركاو هم مونك اسمينه منسوب بولسه كيرهك. ايشته اوشبو وقت عبدالسلام مفتى مونك ايله كورشكان بولادر. اوشبو سفرنده «اوغا» دن بوگولمه - چيستاي يولى ايله قايتديغنده «قارا باش» ايله «المت» آراسنده غى «عبدالرحمن» اولينه توقتاب عبدالرقيب حضرت يورتيه كرگان. مونده يازلغان ماجرا اوشبو واقعه نى حكايه قيلودن عبارتدر. بو خاطر دفترى توگل، بلكه برر كيمسه گه خبر يرملك قصدنده يازلغان مكتوبنك مسوده سيدر. كاغدنك ايكنچى طرفنده «آدرس» روشنده اوشبو عبارت يازلغان:

Его Превосходительству Александру Касимовичу
Мирза-Каземъ Бекъ домъ Филькова, квартира № 4.
въ С.-Петербургу.

بز، اوشبو روسچه يازلغان آدرس دن استدلال قلوب وئيليكي كنازنگ اوزينه ايشدلمك حتى ترجمه قلوب قولينه يرملك اميدى ايله ميرزا كاظم بيك گه يازلديغى ظن ايتهمز.

بحال فرض بولسه ده بو يرده شونى ايتورگه لزوم باره اگرده «آثار» ايكنچى دفعه باصلسه مذكور ۵۵۴ نچى ييتده ۱۰ نچى يولدن باشلاب نور على حضرت احوالى حقنده غى سوزلر آخريه قدر توشرلسونده اوشبو يرده كوچرلگان مكتوب شونده باصلسون ايدى. نور على حقنده داملا عاليجان حضرتنك يازغان خبرلرئيه اهميت بيرديكمزدن بز آنك ترجمه حالينى اوزينه آيروب يازدق. شونك ايچون بو ييتده آنك حقنده غى سوزلر آرتق بولوب قالدى.

بر سوزم قالغان ايكان: اگرده وئيليكي كنازنگ: «ميندن محتاجكنى صوراً. مين پادشاه بولورمن، سيني تاشلامازمن» ديگان سوزينه كوره: «بزنك اولمزنگ مسجدى هم مكاتب صالوبده شونك تريبهسى ايچون بر ايكي مك ديساتينه بر وقف ايتسه كر، سزنگ بو اول آرقلى اوتوب كيتوكرگه منگولك بر يادكار بولور» ديگان بولسه ايدى. وئيليكي كناز بو اشنى پادشاه بولغان وقتينى كوتوب طورماز. بلكه شول ساعتده بولدرغان بولور ايدى. عبدالرحمن اولى تيرمسنده يرلرنك ديساتينهسى اول وقتده احتمال ۲۰ - ۳۰ تيلردن كوب آرتق بولماغاندر. حاضر ايسه ۱۲۰ - ۱۳۰ صوملرغه يتكان بولسه كيرهك. ر. ف.

۱۵ آغوست - ۱۹۱۳ سنه

۲۵ رمضان - ۱۳۳۱ سنه

شهر آذربايجان والوغي خاندان

عبدالرحمن خان (*)

قارنداشلردر «ديگان». بو ايكي تورلي قومنگ هر ايکيسي ده اوزلريني اسلام ديننده ديب بله لر لکن جهانلري سبندن بر برينه «بحوسي» لک حکميني بيره لر. مسلمانلرنگ نادانلقلري سبندن کافرلر اوستون بولوب مسلمانلر اوزلري بر برندن آيرلاير. بزنگ آست غه قابوومزغه سبب اسلام ديني توگل. چونکه اسلام ديني موندی يا گاشلقلردن صاف، بلکه موکا اصل سبب اوزمز و بوزوق اعتقادمزد. (ج ۱ ص ۱۲۴ - ۱۲۵).

(۳) خيوهده (محمد رحيم) خان غه: «اگرده موافق بولسه اوزگشنگ اوشانچلي توره لرک ايله بزني اوز طرفکدن ايلچي قيلول روسيه گه يار. مين روسيه ايله ايکي آراگزني کياشدروب قايتورمن. يوقسه روس عسکري هيچ شهبه سز اورگانچ اطرافينه کيلور. خيوه ننگ آز عسکري، کوچلي بولغان روس عسکرينه قارشو طوراً الماز» ديدم. لکن کوچلي عسکر خاندان خبردار توگل خيوه مأمورلري مينم بو کياشميني تقدير ايتيه بلماديلر و: «اگرده اورگانچ گه کيلسه لر روسلرنگ اجلري شونده بولور» ديديلر. خان، مينم فکرميني معقول کورگان بولسه ده مأمورلري کونخادیکي سببلي اشني بولدره آلمادی. «بو قدر نادان خاقلر آراسنده طوررغه ياراماز» ديب مين ده خيوه دن کيتار گه قرار بيردم هم کيدم. (ج ۱ ص ۱۲۷ - ۱۲۸).

(۴) «خصار» قلعه سيني صوغشوب آلدیننده بخارا اميري قولينه بر مگ (مسلمان) اسير توشوب. امير ايسه شول عيسيز بيچاره لرنی مال بوغازلاغان روشنده هر بريني اوز حضورنده بوغازلامشدر. بو اشدن حيران بولدم. روسلرنگ تورکستانني

(۱) ياشم ۹ غه يتديکنده آتام ميني سبق اوقوتورغه باشلايدی. کون بوينچه اوقورغه يازارغه طرشدم ايسه ده بو اش ميگا آغر بولدی. اوقودن غام بيزدم. مينم اويم آت غه آتلا نو، ملطق ايله آت شوب اويناوده غنه ایدی. اوقوغان سسبتمني اونوتادر ايدم، شويله ايسه ده ايرکسز خالده هميشه دوام قيلدم. معلم طرشه ده اوشبو طرشووندن تيجه ني آز کورده در ایدی. يل آخرنده آتام «بلخ» ياننده «تاقتابول» اسملي اورنده، تيره سيني باقچه ايله ايله ندروب مينم ايجون مکتب تاسيس قیلدی. مکتب صاور ايجون بو اورني اختيار قیلووينه سبب «بلخ» نك هواسی بوزوق بولوب بو اورنگ هواسی ياخشی بولووی ایدی. هم ده آتام، علی المرتضی زيارتینه هر وقت باروب يوردیکندن، مذکور قبرلک ايسه «بلخ» غه کوره «تاقتابول» غه ياقن بولووی ایدی. سوگره بو يرده سرايلر، عسکرلر ايجون قشله لر، قورال ياصار ايجون زاؤودلر صالدردي و آز زمان ايجنده گوزل بر شهر روشينه کردی. (ج ۱ ص ۷ - ۸).

(۲) تورکمان خلقی ايله ايران خلقلري هر بری اسلام دينده لر. شويله ايسه ده بونلر بر برينه دشمان بولوب دنيا کيچرملر. بو خلقلر، شيطان يالچيسي بولغان ملالرينک سوزلرينه اياروب بر بريني تولدره لر و بر بريني اسير آلوب ساتالر. بو اشلر يیک زور نادانلق و خورلقدر. الله تعالی مسلمانلر حقنده: «بر برينه

(*) باشی اوتکان عددده.

سوزايشما ديكمدن، موندن صوڭ بوتوره لرگه كيكاش ايتمي طورغان بولدم (۱). موندن صوڭ تکرار «سمرقند» گه قايتوب كيتدم. اوزمنگ تله و بيمه موافق گنيرال آبراموف ميني «قلندر خانه» قابقاسنده بخارا اميرندن قالغان باقچه غه اورنلاشدردي، عمم ننگ اوغلي اسحاق خان ايچون يورت ساتوب آلم و باشقه خادملرم ايچون قايتيرلر حاضرله تدم. (ج ۱ ص ۱۳۰ - ۱۳۳).

(۶) روسيه ده اونبر يل طوردم، قايقومني تاراتور ايچون عمرمني آوغه يوروب اوتكاره در ايدم. امپراتور يايينه بارمازغه كيكاش بيرگان توره لرمنگ كوبسي ميني تاشلاب كيتديلر. مين آننگ ايچون قايقومدم، چونكه آنلر كيتوسبيلي مصرفم كيمودي. بايرام وقتلرنده گنيرال آبراموف و باشقه لر ميني چاقره لر ايدى. مين «سمرقند» گه كياگاندن صوڭ بدخشان بيكي ننگ قزيني نكاحلاندنم. ايكنچي يلدده اوغلم حبيب الله (بو كونگي افغان حكمدارى)، دورتمچي يلدده اوغلم نصرالله ديناغه كيلدى. (ج ۱ ص ۱۳۴ - ۱۳۵).

(۷) خيوه ايله صوغوشرغه بارديغنده گنيرال غوييرناتور برلكده بارونى ميكا تكليف ايتدى. مين: «خيوه ليلر مينم كبي مسلمانلر، مسلمانلر ايله صوغوشودن بزنگ شريعتمز منع ايتهدر» ديب اعتذار قيلدم. (ج ۱ ص ۱۳۵ - ۱۳۶).

(۸) ۱۲۹۶ - ۱۸۷۹ نچي يل (صفر) فيورالنده افغان اميري شيرعلی خان «بلخ» ده وفات بولدى. كابل تورهلر، اوغلي يعقوب خاننى امير قيايديلر. (ج ۱ ص ۱۴۰).

(۹) شيرعلی وفاتندن صوڭ بولاجق اشلرنى آكلار ايچون «تاشكند» گه كيتدم. شول وقتده يعقوب خاندن: «آتام ايله بولغان عهدلرگزنى يرينه كيترومن. ليكن عبدالرحمن خاننگ سمرقنده طورووى بزنگ ايچون طنچسزلقنى موجب، شول سببلى آنى يراق يرگه ييارگزا!» ديب گنيرال غوييرناتورغه مکتوب كيلمش ايدى. شوندىن صوڭ روسلر ميكا ايكنچي تورلى قارى باشلايديلر. (ج ۱ ص ۱۴۱ - ۱۴۲).

(۱۰) سمرقنده تونله ۳۰۰ آتلى عسکر ۲۰۰ پاليسه و ترجمان ايله كيلوب يورتمنى چولغاب آغاندن صوڭ ميني اوبغاتديلر. سيني گنيرال غوييرناتور «تاشكند» گه چاقرا در، آورغه كيلدك ديديلر. گنيرال ايوانوفنگ يورتمنه باردق. (ج ۱ ص ۱۴۳ - ۱۴۴):
(۱۱) تاشكندگه گنيرال غوييرناتور حضورينه كيتدك. اوز اوزيمه: «دنيا مشقت و بورچو ايله طولى» ديه باردم. (ج ۱ ص ۱۴۵).

(۱) عرب زورنالرنده عبدالرحمن خان ننگ ايكي تورلى رسى بار. اداره.

آلورينه، آنده غي مسلمان حاكملرنك الله تعالى و آننگ ييارگان دينينى اعتبار ايتمگانلكلرى سبب بولورديب گمان قيلدم. چونكه بونلر مسلمانلرنى اسير ايتلر، الله تعالى نك بنده لريني عيبسز يرده ئولدرلر، شريعت حكمنه اعتبار ايتميلر، شريعتنى اوگره تمك ايله مكلف بولغان ملالر، موندى اشلردن كوز يوموب طورالر. «بخارا» ده غي اشلر محمد عليه السلام شريعتنه بتونلهي خلاقدن. مسلمانلر اوزلرينى بيك يوقارى ده طوتالر. بونلرنك بر برى ايله تالاشولردن، باشقه لرغه فائده كيتودن غيرى بر نتيجه ده يوق. (ج ۱ ص ۱۲۹ - ۱۳۰).

(۵) «سمرقند» شهرينه بارديغنده روس غوييرناتورى حرمت ايله قارشو آلدى، اوزيمه و عسكركلرعه اورون حاضرله تدى. گنيرال غوييرناتور ننگ چاقرووينه كوره «تاشكند» گه سفر قيلدم. آنده هم بيك ياخشى قبول قيلديلر. گنيرال غوييرناتورغه كوريشورگه باردم. اوزى هم ويزيت قايتاردى، ويچرگه چاقردى. آروپا عادلريني كوره سم كيلديكندن ويچرگه باردم. تونگي ساعت ۲ گه قدر عمر اوزدروب اوز اورغزغه قايتدق. گنيرال غوييرناتور اوزى ده كيلدى مين ده باردم، گنيرال قوناق غه چاقرديلر، گنيرال على خانوف غه چاي اچارگه باروب بر قدر اوطوروب قايتدم. گنيرال غوييرناتور: «الوغ امپراتورمز تيلغرام ايله سزنگ ايسانلكگزنى صوريدر هم سينگ ايله كوريشورگه و اوزينگ خيرخواهلىغى بلدررگه تلى و شول سببدين سيني پيتربورغ غه چاقرا در، باراسمى؟» ديدى. مين: «ايرته گه جواب بيرمن» ديدمده، اوز كشيرم ايله كيكاش قيلدم و اوز فكرمچه پيتربورغ غه بارووم موافق ايديكنى ده سويلدم. اما آنلر: «بز سيني آنده يياريمز، بزنگ سيندن باشقه طورر حالز يوق» ديب جواب بيرديلر. باروومنگ مصلحت ايديكنى تکرار سويله ب قاراسامده آكلاماديلر؛ شول سببلى بارا آمادم. مينم مصرفه هر آى غه ۱۲۲۵ سوم بيرر ايچون مينيستر آرقلى پادشاهنگ فرمانى كيلدى. گنيرال غوييرناتور: «امپراتور، تورهلر ايله اوزگنك رسمگنى آلوب يياررگه قوشقان» ديدى. مين مونك ايچون ايرته گه حاضر بولورمز ديدم. شوگا كوره ايرته ايله فوتوغرافچي كيتديلر. ليكن تورهلر: «رسم چيقارتقان آدم كافر بولادر» ديب موگا رضا بولمايديلر. مين بو كون گه قدر تورهلرمنگ آزرارق عقللرى باردرد ديب يوريدر ايدم، اوشبو واقعه صوگنده معلوم بولدى: آنلرنك باشلرنده عقل ديگان نرسه چتوب آلورلوقده يوق ايكان. شونگ ايچون مين: «مونلر، رسملرينى ايتپراتورغه كورساتورلك درجه ده اهميتلى آدملر توگ» ديب اوز طرفدن اعتذار قيلدم (اوزى چيقارتقان بواورغه تيوشلى). ايكي مرتبه كيكاش قلوب معنالى

فلاکتلرنک سببچیلری، فتنه کوچهرلرینی ایله ندرروب طوروجیلر کیملر ایدیکندن عبدالرحمن خان غافل توگل ایدی. شونک ایچون هوندی طرغرورنده عبدالرحمن خان ده توزوب طوراً آماز، عبدالرحیم خان ده! قاراما تایاق زحمتینی ییلکه سینه توشکان کشی بله در. «من لم یذق لم یدر».

عبدالرحمن خان طرفندن اوغلی حبیب الله خان غه مخصوص آیتولمش وصیت، رصیتلرنک ائک یاخشیمی سانالا و مطبوعات دنیا سنده همیشه کوچرلوب یورتوله در. اول وصیت ترجمه سی اوشودر:

«ای حرء تلو بالام! اوزم سلامت بولا طوروب حکومتی سیکا تابشردم. بو اش مغرب حکمدارلرنک عادتلرینه ده، مشرق پادشاه هلرینک عادتلرینه ده خلافدر. موندن مقصودم ایسه اوز کوزم اوکنده سینی حکمدارلق قیله بلوگه اوگره تمک و حکمدارلق اوزکه قالدیفندن صولگ نی روشده حرکت ایته چگکنی آکلامق ایدی. بونلردن باشقه دخی بر مقصودم بار ایدی. بو ایسه: افغانستان تورهلری و قبیله باشلقلری سیکا اطاعت قیلو یولینی بله طورسونلر و سینی اوزلرینه الوغ قیلورغه عادتسونلر دیکدن عبارت ایدی.»

ایندی نصیحت یولوو بعض بر سوزلرمنی آیتهم، اول سوزلر شوشی مملکتک سلامت طوروی و حکومتنک فلاکت گه اوچراماوی ایچون ائک یاخشی سبیلر بولور:

۱) هر نرسه دن مقدم دینکنی طوت، دین هر بر شغلر و سیاستلردن اوستده بولسون، دیندارلق طوغوروسنده خلقلر سینی مثال ایدوب طوتسونلر.

۲) بوندن صولگنی اجتهادک اوزکنک امتک و تبعه کنک سعادتینه، مملکتده طنچلق صاقلانو یولینه صرف قیلنسون. مملکتک بختی و سعادت یایلقغه، یایلق ایسه زراعت، تجارت و صنعت گه باغلو؛ بو نرسه لده عمومی اوقو و تربیه لرگه توقیدر. بزنگ افغان خلقی مدنیتک توبان درجه سنده بولدقلرندن علم تحصیل ایدو و فکرنی تربیه قیلونک اهمیتدن خبردار توگلار. اوروپاده غی نظاملر ایله مکتب و مدرسه لر تاسیس ایتوب بتون خلقنی اوقوتو یولینه کرتو مسئله سی ایله مشغول بولدم، لکن بوندی اشلر مجرد نیت ایله گنه میدانغه چیقمیلر و آز زمان ایچنده گنه اشله نه آمیلر، بلکه بو طوغوریده صبر ایله حرکت ایتو و تدریجی صورتده طرشو کیره ک. ایندی سین بو طوغوروده اجتهاد ایتارسن و امت که اوقو فکرنی اورنلاشدرورغه طریشورسن.

۳) اشلرکنی اوز قولکه آولوک برله بو مملکتک الوغ،

۱۲) افغانستان غه قاچارغه اوکغایلی بولور امید ی ایله تاشکنده کوچدم. (ج ۱ ص ۱۴۶).

۱۳) افغانستان غه قایتور ایچون حاضرله نه در ایدم. کوب خبرله شدیکمزدن صولگ، افغانستان غه سفر قیلورغه روسیه حکومتی رخصت بیردی. (ج ۱ ص ۱۴۶).

۱۴) همه دوستلرم و باشلرم ایله کوریشوب «تاشکنده» دن افغانستان غه سفر ایتدم. (ج ۱ ص ۱۴۸).

۱۵) کوب ملالر خلق غه اسلام دیننده بولماغان نرسه لرنی دین قیلوب اوگره تهلر. بو اش دیناده غی مسلمانلرنک آست غه قالدورینه سبب بولدی.

۱۶) باشقلرغه قاراغانده صوغش، قزلشدرغه کوبره ک سبب ملالر بولدی. ممکن بولسه ایدی بتون ملالرنی ایدم. افغانستانک ترقی یولینی ملالر توقتاتوب طورالر. مملکت طنچلنی شونلر سببندن بته در. اوزلری شریعت سویلیر اما بتون اشلری شریعتک کیریسنچه در. الله تعالی قرآنده: «الله نک یرنده طوغریلق و طنچلق ایله ترکک قیل، دعوالاشمه و قان توکه، چونکه فتنه چیقاروجیلرنی الله یاراقیدر» دیگان، اما بزنگ نادان و متعصب ملالرمز بتونلای مونک خلافنده اش کورهلر. (ج ۱ ص ۲۱۲).

۱۷) نقشبندی طریقی، تیمرلنک زمانده بخارا شیخلرندن بولغان خواجه بهاء الدین اسملی آدم گه منسوبدر. بو طریقی باشده حلقق اوزرینه قورلمش ایدی، اما صوگره دن تیک یاتوب یایلق حیار ایچون بیک کوب حیاکار و آلدوچیلر اوزلرینی شوشی طریقنک ایشانلری قیلوب کورساتدیلر. آنلرنک بو اشلری پیغمبرمز یولینه تام خلافدر. پیغمبرمز اوزی اشله دی، یالقاولانوب تیک یاقادی. ایشانلرنک بو اشلری طریقت باشغی بولغان خواجه بهاء الدین نک اوزینه ده خلافدر. چونکه اول اوز قولی ایله چولمک اشلیدر و کولکی ایله الله غه بنده چیلک قیله در ایدی. (ج ۱ ص ۲۲۱).

عبدالرحمن خان ترجمه حالینی یازوجیلر آراسنده: «هر اشی یاخشی و هر حرکتده موفق و مسعود بر آدم ایدی، مگرده علما و شیخلرنی آرتق قسدی، آنلرنی هیچ یاراقی، احترام ایتمی، بیک توبان کورده در ایدی» دیب اتقاد قیلوجیلر بار. لکن بو سوز تصحیح غه محتاجدر. عبدالرحمن خان عالملرنی توگل، بلکه ملالرنی؛ شیخلرنی توگل، ایشانلرنی یاراقیدر ایدی. بو ایسه اوز طرفندن یازلغان کتابدن معلوم. اوزنک غربتلرگه توشوب یوروی، محبوس روشلرده کون کیچروی اعتبارغه آلتاسه، احمدشاه زمانندن باشلاب عبدالرحمن خاتنک خانلق اورنی نغوب آغان کون گه قدر قیولغان قانلرنک، مسلمانلر اوستینه کیلگان

بولام. اوشبو اورن ایچون میکا بر کشی کورساتکر، شونی تعیین قیلوب کیتیم!« دیدی. جماعتنگ کوزلی یاشلی بولدیغی حالده: «اوزکر سلامت و قتده حکومت ایتکان و سیاسی اشلر ایله آشنا بولغان اوغلاکر حبیباللهنی تعیین ایتوکر مطلوب ایدی» دیدیلر. شونی ایشکان صوگ اوز کوز الدنده قیمتلی تاشلر ایله زینتلهانگان قلدچینی حبیباللهغه کیدرتدی و باش اوچندن آلوب اوز قولی ایله حبیبالله خانغه بر طومار بوردی. مونده ایسه آنک اسمینه بولغان وصیتلری یازلغان ایدی. شونک صوگنده مملکتتی اداره قیلو و اهالی ایله معامله ایتو حقتده قسقهغه لکن بیک کیرهکلی نصیحتلر سویله دیده جماعتگه و داع قیلدی. خلقلر هر بری حسرتلی بولدقلری حالده چیقوب کیتیلر. شوندن صوگ کوب طورمادی عبدالرحمن خان آخرتگه کوچدی. لکن وفات خبری آنجق اوچ کون اونکاندن صوگنغه اعلان قیاندی.

خان قویوب قالدرو حقتده عبدالرحمن خاننگ شوندهغی جماعتدن کیکاش صورای رسمی عادتتی رعایت قیلو یوزندن گنه بولغان اشدیر. یوقسه اول اوزی، شول اورن ایچون حبیباللهنی ییلگوله ب قویغش حتی مونی اعلان ده قیلمشدر.

حبیبالله خان، تختگه چیقدیغندن بیری همیشه اوز خدمتنده گوزل دوام ایته، عسکرینی ترتیب قیلو، قوراللر یتشدر و ایله مشغول بولوی اوستینه اهالینی تحصیل و تربیهگه رغبت قیادروی ده ایشتوله. مشرق سلطانلردن کوبلر آتا بابالرنک میراث قالدراغان دولترینی غائب ایتدیلر و کوبلری ده بر اشسز و فائدهسز، خلق اوستینه یوگ بولوب باتودن باشقه هنر کورساتمادیلر و بعضیلری ده فائده کورساتماو ایله گنه قالمی بلکه سفاهت دنیاسینه باتدیلر، خلقلرغه ناچار مثال بولدیلر. حبیبالله خاننگ امیرک تختینه چیقوینه ایندی اون یلدن آرتوب کیتدی همیشه آرمی تالمی اش اوستنده طوروی، افغانستان خلقینه گوزل بر اورنهک بولوی، دین و علم یولنده هر کیمدن آده یوروی حقتده خبرلر کیله، مطبوعات دنیاسنده کوکللی خبرلری کورلهدر. آتاسینه خیرلی خلف و خلفلرینه ده خیرلی سلف بولاجغی مأمولدر.

عبدالرحمن خان ۱۳۱۹ - ۱۹۰۱نجی یل برنجی رجب (برنجی اوکتابر) ده وفات بولدی، اورینهده مونده ذکر ایدلگان اڭ الوغ اوغلی حبیبالله خان امیر نصب ایدلدی.

عقللی آدمی جمله سینه کورسن. شونک ایچون اوز رعیتک ایله مرحمتلی و آنلرغه آتا حکمنده بولورغه تیوشایسن. آنلر سینی اوزلرینه مشفق و خیرخواه دیب بلسونلر و سیکا محبت قویسونلر. اما چیتلر حقتده موندی معامله یارامی، آنلرنک اوزسنولرینه سبب بولادر.

۴) اش کیشیلرنک و فضیلت اهللرنک مرتبه لرنی بلو و هر کمنگ اوز درجه سینه کوره معامله قیلو اوستگه بورچدر.

۵) جنایت قیلوچی کشی، اوغلاک بولسه ده شفقت ایتمه، مظلوملرنک ضررینه ظالملرگه یاقتی یوز کورساتمه!

۶) مملکتک خرابلیغینه سبب بولدیغی ایچون چیتلرگه اصلا امتیاز و حق بیرمه!

۷) مین انگلیزلر برله دوست طوردم. سین ده دوست طوره، اما بتون اجتهادک افغانستانک سلاه تلگی و مستقلگی بولسون، مونی اونوتمه!

۸) هر حالده رعیتلرگنک مصاحبتلرنی کوزهت!

۹) سیاسی مسئلهلر ده، کیرهک الوغ و کیرهک کچکنه بولسون وزیرلرگه اعتماد ایتمه، بلکه اوزک اهتمام قیل!

۱۰) هر ساعتده صوغش غه حاضر طور و اوزگدن کوچلی بولغان بردولت ایله صوغشو و کئی فرض قیلوب شوگا کوره حاضرلق کور. همیشه قوراک و آزوق آرتدر.

۱۱) عسکرلرک اوزگدن رضا و اوز وظیفه لردن ممنون بولوب طورسونلر، نیندی گنه تاراق غه توشار بولسه کده جانلرنی فدا قیلورلق درجه ده بولسونلر!

۱۲) بیت المال، ملت خزینه سی بولوب حکمدارلر شونی قاراول طوروب صاقلامق ایله مکلفلردر. اول خزینه نی اوزرنک خصوصی منفعتلری ایچون صرف قیلوچیلر خیانت ایدوچی سانالورلر. خائن آدم. بهاسزدر. شونک ایچون بیت المال حقتده دقتی بولورغه تیوشلی. حکومت ضعیفله غه سون ایچون بیت المال هر وقت طولوغ طورسون. مملکت مصرفینی، وارداتینی اوزک تیکشر، نیچولگ گنه بولسه ده تابوش کینرگه اجتهاد قیل!

خسته لگی کوچایوب دیزدن کوچهر وقتی یتدیکنی سیزد. یکنده عبدالرحمن خان، مملکتک الوغ آدملرنی و سرای مأمورلری ایله اوزرنک بالالرنی یاینه چاقرتوب کرتشدر. هر بری حیواوب «نی سوز آیتور ایکان؟» دیب کوزنگوب طور دقلر نده عبدالرحمن خان بونلرغه قاراب ضعیف تاش ایله: «پادشاهلر قارتایوب دیزدن کوچهر وقتلری یتدیکنده پادشاه بولور ایچون اوز اورنلرینه بر کشی تعیین ایتلر. بو، معروف بر عادتدر. اوز اورغه کشی تعیین ایتو وقتی میگاده یتدی، حاضرنده بر کشی تعیین ایتمکچی

اسلامیتنی زهرله مش فکرلر

۷

تعلیم و تدریس ایچون وظیفه آلو مسئله سی

تعلیم و تدریس ایچون وظیفه آورغه یاریعی؟ یوقی، مسئله سی بزنگ آرمزده مشهور بر مسئله در. آلاز: «دین علمینی اوقوتو ایچون وظیفه آلو مکروهدر، الله ایچون گنه اوقوتورغه تیوشلی، وظیفه آلو ایسه دین ایله دنیانی صابوب آلو بولادر، حالبوکه بو اش، شریعت قاشنده حرام، صوگنی عالملر بو اشنی درست کورسه لر یالکز ضرورت سببندن گنه درست کورگانلر. ضرورت بعض وقتده منهیاتی ده مباح ایته در، والا نفس امرده شریعت حکیمه کوره وظیفه آلو مکروه و حرام» دیلر.

بتون روسیه مسلمانلری اوشبو اصلسز فکر ایله زهرله نگان، بلکه بتون اسلام دنیاسی مونک ایله آغولانغاندر. بو فکر، مسلمانلر آراسنده علوم و فنون یوغالوونک، علما و فضلائک حرمتلری بتونک برنجی سببدر. ایک حرمتلو و ایک مقدس کورلورگه تیوشلی بولغان طلبة علومنک استقباللری امیدسز بولو و معیشتلری بوزوق بولو اوستینه، قارا خلق آراسینه کروب بتونله یوغالوب کیتولرینک باش عاملی ده اوشبو اعتقاددر. ایک تیوشلی بولغان حقلرینی یوغالتوب آخرنده نله نندی اوساخلی ماللر، خیر و صدقه لر آشارغه طوتونغانلر. قدر و حیثیتلویینی، اعتبار و عزتلرینی غائب ایکانلر، درجه لرینی یوغالتقانلر. اسلام طلبه سی، مکتب و مدرسه شاگردلری همه سی آج و بالانچا خیرچیلردر.

یزم روسیه ده دینی بر منصب بولسه اولده بر محله گه اماملق و ملاقدر. مونده شوینغه قولغه طوتوب قاریق: بر محله خلق اوزلرینه صایلاب بر افندی نی امام ایتوب قوبالارده آچولری کیلگان و قتلرده شول زواللی بیچاره نی: «سین نرسه صولک؟ سین بز یاصاغان چولمک بیت!» دیگان کبی تحقیرلر ایله سوگه لر. ایندی اوز خلقمز طرفندن ده قیمتلری تقدیر اولوغغان بیچاره لرگه حقوق

بیرلویینی کتوب طورمق بر بوش اش ایله خیاللانودر. دیمک: امام و ملالریز ایک الک اوز خلقمزغه اوزلرینک کم ایکانلکلرن تانوتورغه، دیانت و ملیت صاقلاوچی بر هیئت بولولرن آکلاتورغه تیوشیلر. بونک صوکنده غنه بلکه بر آز اعتبارغه آنسه لر آنورلر. روسیاده «اماملرنگ معیشتلرینی تأمین» مسئله سندن بحث ایتوجیلر ایچون اوشبو نقطه غه دقت قیلو لازمدر. خلاصه: اوشبو یاگلش فکر امت اسلامییه نی شولقدر آغولانگه. حتی بتونله ی بر باد ایکان، علوم و فنونک بر تینک اهمیت قالمغان. معلم و مدرس افندیلرنگ حرمتلری یوغالغان و یوز صولری ده توگولگاندر.

مکتب و مدرسه نریه زگه کیسه ک: استقباللری تأمین ایلمه گان سببلی بتونله ی ویران بولغان و اهل اسلامده هم دین هم دنیا ضعیفله نگان، علوم دینی و ادبیات اسلامییه سونگان، نادان خلق کینه قارالغانلقدن فنون عصریه گه برده اعتبار قیلوغغان. ایک قورقتچلی بولغانی، طلبه علومده و عموماً باشلرده علوم دینی گه و ادبیات عربیه گه برده رغبت و نشاط قالمایدر. آثار اسلامییه دن اعراض بله سی، باشلر آراسنده وبا میقروبی کبی تارالوبقنه بارادر. چونکه بزنگ باشلر: اسلام عاملرن اوقوب ده صوری قورتلقدن باشقه غه یارامولرن سیزگانلر. مدنیت عصری، علم دوری اولغان XXنجی عصرده «چالمالی خیرچی» اسمینی باشلرنگ کوتاره سیلری کیلمی. اگرده اولگی اسلام مدنیته وقتنده غی کبی معلم و مدرس افندیلرگه احتیاجلرینه یتارلک وظیفه لر بیلوب کیسه ایدی، علوم و فنونک حرمتی، علما و فضلائک اعتباری هان باقی اولور. بو کونگی کبی آج اولماز ایدیله. اگرده جاندن ده عزیز بولغان آچولر صرف قیلنوب علم تحصیل قیلونسه ایدی علم و فن بزده بو کونگی کبی اعتبارسز اولماز، بلکه جاندن ده عزیز کورنور ایدی. علوم دینی و ادبیات اسلامییه غریب بر حالده اولوب فنون عصریه ده حرام قیلنوب قالماز ایدی.

ایندی. وظیفه آلو مسئله سنده شریعت اسلامییه نقطه نظرندن قاراساق: جمهور علما، تعلیم امت ایچون ضرورت بولغان و قتلرده

غنه وظیفه آلونی درست کورمشلردر» کبی سوزلرگه برده اهمیت بیریم. بلکه قام اعتقاد ایله آیته من: وظیفه آلو و بیرو شریعت اسلامیهدده حرام توگل، مکروه توگل، شبهه لی بر نرسده توگل، بلکه علم و دین نگ حرمتتی صاقلامق ایچون مستحب بر شیدر. اگرده مستحب اولماسه ایدی، اولگی ایزگو عصرلرده بو اش بولماس ایدی. ضرورت وقتنده غنه توگل، بلکه برده ضرورت اولمغانده هم درستدر، مباحدر. هم شریعت هم مدنیت عالمنده حق تعلیم و تدریس - حق قلم، حق اکتشاف، حق اختراع کبی حقوق ادییه مقدسه جمله سندن در. بخاری شریفده کتاب الیوعدده «وقال ابن عباس عن النبی صلی الله علیه و سلم: ان احق ما اخذتم علیه اجراً کتاب الله» حدیث شریفی ذکر اولوغشدر. بو ایسه اجر آلورغه ایگ تیوشلی اش اولسه اولده شول «تعلیم قرآن» ایله «تعلیم علم» ایکانلگن آ کلاته در.

برگنه دقت ایتولسون، که شوشی حدیث شریفده «تعلیم قرآن» حقیقی همه حقوقدن یولک ایتدروب سانالمش و ایگ زیاده اجر آلورغه لائق اولووی اشاره قیلوغشدر. ایندی ایگ یولک بولغان «تعلیم قرآن» ایچونده وظیفه آلو درست بولغاچ ادبیات عربیه، علوم ریاضیه، فنون طبیعییه، تعلیم السنه ایچون وظیفه آلو بالاولویه درست هم تیوشلی اولادر.

امام السنه شعبی حضرتلری ده «لا یشرط المعلم الا ان یعطى شیئاً فلیقبله...» دیمشدر. شولایوق امام حکم حضرتلری ده (رجال بخاری دن بولسه کیرهک): «مین، معلم گه وظیفه بیرونی مکروه کورگان کیسه نی سلغدر آراسنده کورمه دم، بلمیم و هیچ کمدن ایشوقه دم» دیمشدر. دیمک: اسلام نگ اولنده و اسلاف کرام عصرنده معلملرگه وظیفه بیرو و اجرلر تعیین قیلو، بونگ اوسته وینه تاریخ شهادته کوره هدیه لر و بوله کلر طاشلاو، واقع اولوب غایت مستحسن بر شیء حساب اولونغاندر.

بعض بر صحابه لر الله یولنده سفرده ایکان وقتلرنده بر قبیله باشلیغینی سوره فاتحه ایله رقیه قیلغان ایچونگنه بر کتو قوی آغانلر. پیغمبر علیه السلام بو اشنی ده انکار ایتمه گان. بولار همه سی بخاری ده یازلغان سوزلردر. ایشته، تعلیم علم ایچون وظیفه آلو مسئله سنده شریعت اسلامیه نگ حکمی اوشبو آچیق بر روشده در. امام غزالی ده «فاتحة العلوم» اسملی کتابنده معلم و مدرسلرگه وظیفه آلو ایله برابر، تراویح اوقور اماملرغه، اذان فچقرر مؤذنلرگه قدر اجره آلو مباحلقنی بیان ایتمشدر. ایندی بوکا قدر سویله ب کیلگان سوزلر مز ایله، محترم معلم و مدرس افندیلرگه و مناصب دینییه اهللرینک هر قایوسینه وظیفه آلونک درستلگی، بلکه تیوشلگی مسئله سی حل قیلونسه کیرهک. بوندن صوگ، تاتار

ملتی ده اداره علمیه اعضالرنه و مناصب دینییه اربابلرنه وظیفه بیره باشلاودن کیری طورماسه کیرهک. صدقه و زکاتلر ایسه کیله چکده یالکتر فقیرلر، مسکین و یتیملر حق اولوب قالاچقدر. یالکتر آلارنگ فائده سینه طوتولاچقدر.

VI

خاتونلرده روح یوق اعتقادی

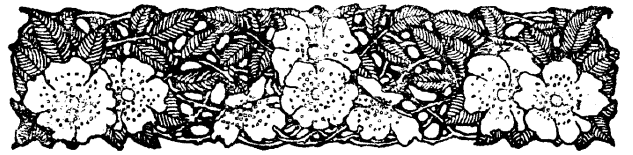
بزم تاتارلرده ایگ یا گلش بر فکر اولسه اولده شول «خاتونلرده روح یوق» اعتقادیدر. بو اعتقادلرینک بزم تاتار ملتته نیقدر فنا تاثیر ایتکانلگنی یازوب بترو طاقتمدن خارجدر. خاتونلرده و قزلرده روح یوق دیمک، آلارنی نیندیگنه عذابلر ایله تعذیب ایتسه گده یاری دیمکدر. شونک ایچون قزلر و خاتونلر گویاکه چیتلوکارده بیکله نوبکنه طورالر. گویاکه قزلر و خاتونلر ایگ ظالم و ایگ قانسز بولغان ایرلر ایچونگنه یارالغان مخلوقلردر. خاتون و قزلرده روح بولماغا ایندی آلارده «قبول تعلیم و کتابت» ده یوق بولا. شونک ایچون درکه بزده قزلرنی اوقوتو و آلارغه یازو اویره تو یارامیدر، فته گه سبب دیب حساب ایتوله در. اسلام کیلودن مقدم ایسکی عربلرده یاش قزلرنی تربیه ییرگه کومو عادتلری ده بار ایدی. بزم تاتارلرده آلا ی تربیه ییرگه کومو عادتتی بولماسه ده بزنگ خاتونلر کوبسنجه اجل طبیعی لری یتوب توگل، بلکه ایمگانوبکنه اولمکده لردر. ایندی، بزنگ تاتار خاتونلرینک ایرلردن کورگان محنت و جفالن، مشقت و عذابلرن صاناب نیقدر یازساگده بتره آلمازسگ! یاشکنه قزلرینک قارت کیاولرگه باروب یاخود فحش خانه لرگه کروب خراب بولولری، بای بته لرنگ طرناقلرنه توشوب ایزلولری، ایزگو طورمش و سعادت ایله مکگولکگه قول سلته شولری بزده یش یش بولا طورغان حاللردندر. بزم شریعت اسلامییه گه ایگ مخالف بولغان عادتقز اوشبودر. شریعت اسلامییه نگ بلکه خاتونلرغه نظری شولقدر اساسلدرکه باشقه هیچ بر دین ده بو حالتی طابا آلمازسگ! اسلام حاتونی، یاؤروالی خاتوندن آرتغراق حقوقه مالکدر. بو ایسه زماغزده غی «فلسفه اسلامییه» یازوچیلر طرفندن بیان ایتلمش و ایتوله چکدر. ایرلرگه فرض بولغان علم طلبی، خاتونلرغه فرض اولدیغی مسلمانلرنگ آتمش یاشلی سندن باشلاب صبی بالاسینه چیکلی معلومدر. معاملات دنیویه ده و تصرفات حیویه ده خاتونلرده شریعت اسلامییه ایرلر کبی اولوب حقوقلری برابردر.

ایشته، امت اسلامییه نی زهرله مش فکرلردن الوغلی بو اورنده یالذدی. بولار کبی یا گلش فکرلر بزم آرامزده فوق العاده

کوبدر. از جمله: علوم حرام، فنون جدیده حرام، دیگان فکرلر و اوایلرده ملتمنزنی بایاق آغولانغان و یاخشیغنه خراب ایتکاندر. قبرگه باروب استمداد قیلولر، اسلامده سوکندن چقان بدعتلر، اوهاملر، خیال و خرافاتلر ملت اسلامیه نی کوب خیرلی اشلردن محروم قیلغان و بیکده آرتده قالدراغندر.

میان عبدالاول الغفاری .

شورا: خلقمیز آراسنده «خاتونلرده روح یوق» دیمک کبی بر فکر بارمیدر عجبیا؟!

اجتماعی سؤالرنک جوابلری

۸نجی عدد «شورا» ده (۲۵۰نجی بیت) هلا جمعه نیاز افندی ساطاخرادوف: «آدم بالالری بر طوغان بولدقلری حالده نیچون بر بری ایله صوغشارلر، اولدرشه و صویوشالر؟» دیب؛ عبدالله بیگی افندی ده: «خلفنک آغارینه، نورلانوینه غزتهلر و ژورناللر همده علمی، فنی و جدی اثرلرمی، یوقسه معیشتدن آتوب یازلغان رومانلرمی کوبرهك خدمت ایته؟» دیب سؤاللر یازدراغلر ایدی. شول سؤالدرغه قارشو اداره گه ییارلگان جوابلرنی مرتب درج ایته مز:

1

(۱) انسانلر همه سی بر نسلدن و قارنداش اولدقلری حالده قارن و قورصاقلری آبروم آبرومدر. «مینک» (مین مینک) لری ده بر توکل. اختلاف و صوغشنک همه سیلری شولردن متفرعدر. بونارغه قوشیلاچاق شرح باری شول قدرکه: صوغشنی باشلاوچی برکنه کشی بولماغان وقتده «مین» نی عمومیلشدروب «بز» دیب تعیر ایتارگه کیرهك بولا: بزنگ ملت، بزنگ قبیله، بزنگ وطن، بزنگ دین، بزکنه تیگانلر، بزکن آغانلر، اوزمنکنن بیرمیز، کبی صوغش تعیرلری همه سی بر اصلدن- «مین» دن چغادر.

(۲) یاخشی رومانلر خلق ایچون غزته و ژورناللردن فایده لیراقددر. چونکه رومانلر حیاتنک کوب جهتلرن برگه وبر برینه مناسبتلری ایله کورساته آلالر. باشقه قسم مطبوعات مونی بولدرآلمی. آنک اوستینه موفقیتملی روماننک اثر بیروی ییک اوزاق

زمانلرغه چه و بلکه منگولک بولدیقی حالده غزته و ژورناللرنیقی وقتلی غنه در. شونک ایچون هر ملتنگ ادبیات تاریخنده رومانلرینک اورنی غزته چیلر و ژورناللرینقیه فاراغانده کوب درجه یوغاری بولا. مثلا روسیه ننگ ادبیات و ترقی تاریخنده رومانچی و حکایه چی طولستوی، طورگینوف. پوشکین لر نینداین محترم اورون آلدقلری حالده آلاز زمانده غنی ژورناللرین بیک مفصل کتابلرده غنه ازلهب تابارغه ممکن. غزته چیلر ایسه ینه توبانسهك اورون طوتالر. کوبره گئی تاریخنده ذکر ایتلودن بتونله ی محروملر.

عثمانلی تورکلرینک اییک عالم محرلرندن برسی بولغان عبدالله جودت بک بو حقدده شویله مقایسه یاصی:

«فکر عاجزانه مچه خلق غه بر کیچ تیاترده نامق کمال بک ننگ»
«سیلستره» سن یاخود ویقتور هوغونک «قرال اکلہ نیور»
اسمنده گئی بیصاسن تماشا ایتدرو «شورای امت» غزته سن اون نل طبع ایتدرمک دن داها مؤثردر (*).

معلومکه «شورای امت» غزته سی «اتحاد و ترقی» جمعیتی ییک ناشر افکاری بولوب، مشهور رضا بک طرفدن «پاریش» ده چغاریلا ایدی. عبدالله جودت بک ده «اتحاد و ترقی» ننگ مؤسسارندن برسی ایدی. بناء علیه آنک بو مقایسه سنندن آکلاشلغان نرسه «شورای امت» نی نوشورو توکل. بانکه رومان و تیاتر کتابلرینک اهمیتن کوتارودر. سعدی.

11

(۱) انسانلر قوه نطقیه صاحبی حیوان بولدقلرندن بر برسی بلهن آکلاشورغه مجبورلر، آکلاشورغه احتیاج ایسه حیولقدن سوگره بولادر. دیمک انسانلر مدنی بالطبع درلر. فسقه سنغنه ایتکان وقتده آدم بالالری حیولوب یاشارگه محتاجلردر. آدم بالالرنک بر برسینه محتاج بولوب بهیله نولری اوز آرا «محبت» دیگان نرسه نی طودرادر. آنلرنی بر برسینه بهیلهب اوز آرا طاتولقنی صاقلاب طوروغه اییک زور یاردم ایتوچی کینه «محبت» در. انسانلرنی بر برسینه بهیلهب و بر نقطه غه حیوب طوتا طورغان «محبت» نک تمامیه اوز حکمن حر صورتده یورته آلاوینه کیسهك، اولده: احتیاجنک ییک تورلی تورلی بولوندن همده انسانلرنک اول احتیاجگه نسبتلری بیک متفاوت بولوندن کیله در. مسئله طاغنده آچغراق بولسون ایچون احتیاجنی تحلیل ایتوب قاریق؛ احتیاج اول عمومی اوله رق دورتنکه بولنه: (۱) بارلقنی صاقلو (محافظه موجودیت) خصوصنده غنی احتیاج. (۲) طبیعی آرزو خصوصنده غنی احتیاج. (۳) فائده کیترو (جلب منافع). (۴) ضرر

(* «حد تأدیب» طبع ثانی، صحیفه ۵۲.

بیارو (دفع مضرت) خصوصاً نده غی احتیاج .
 اگرده آدم بالاسی احتیاجات نفسانیه دن آزاد بر صورتده خلق ایدلمش اولسه ایدی ، یوقاروده ذکر ایتدی کمز احتیاجلر جنسده شلرینک بر برسی آراسنده غی « محبت » نك اورنلاشوونه ایگ بیوک مؤثر واول محبتده بتون آدم بالالری آراسنده طاتولق و سلامتکنک بر اساسی اوله بلور ایدی . (لکن انسان - انسان بولدیغی ایچون - حب نفس دن آزاد بولدیغی یوقدر) . چونکه اول وقت هر کم انسانیت ایچون طریشور و بتون آدم بالالرینه کیله طورغان ضررلرنی یبارر هم ده جنسده شلرینه فائده کیترو خصوصنده - ایجاب ایتسه - جاننده قربان قیلور ایدی . حاضر ایسه بز کوره مز محبتک کوبسی حتی بتونسی دیورلک شخصی ایتدیغی غه قورولغاندر ، شخصی ایتدیغی غه قورولغان محبت ایسه تیز اوزگاروچاندر ، بناء علیه بو محبت ده سریع الزوالدر .
 واقع غه همده زماغزده غی انسانلرنک اکثریتنه قاراب احتیاجنی طاغنده خصوصی اوله رق اوچکه بوله رگه ممکن :
 ۱) شخصی منفعت اوزرینه بنا ایدلمش احتیاج . ۲) قوت ایچون احتیاج . ۳) آلدائق ایچون احتیاج . آندن صوگ منفعت شخصی دن طارماقلاغان احتیاجلر باردر . که چیگی یوقدر ، دیمک انسان شوندی بر آرزو (اراده) غه مالکدر ، آنی هیچ ده طریدروب بولمی . اول اولده بر کچکنه نرسه گه ایرشور که طریشه ، انسانی شوکا اوسدری ، انسان بیچاره ده اول آرزوی آرتدن قلماسقه تلی ، توری توری سبیلرگه یابسه ، انواع واسطه و یوللر برله نیچک یتدی آلائی ایتوب آنی قولغه توشره . آنی قولغه توشردیی ئلیگی آرزو اول نقطه ده غنه طوقتاب طورمی ، طاغنده انسانی آغه اوسدری ، طاغن آغه . طاغن آغه . . . الحاصل بر وقت انسان فوق العاده کوب احتیاج اچنده شاشوب قالورغه مجبور بولا . حتی شوندی وقتلر طوغری کیله . که بر ألم - ضررنی دفع ویاخود بر لذت - فائده نی قولغه توشرو ایچون توری توری آداو و حیاه لرگه یابسه ، جنسده شلرینی تله گانچه آلدی ، هیچده چیرکانمی . شولای ایتوب آدم بالالری آراسنده غی محبت آقرونلاب سونه باشلی ، ایگ آخردن محبت اورینه نضرت طامر جهیه ، حتی بر وقت جمعیت بشریه شول قدر بوزولا ، که آدم بالکزر اوزرینک فائده سن کوزه تو یعنی شخصی منفعتن وجودگه چغارو ایچون باشقلرنی قربان قیلودنده طارتمی . منه شولای ایتوب آدملر بر برسینک قانن اچه باشلی . بوگا مثالده ازلهب طوراسی یوق ، قتمط : مدرسه لرمزده مناظره نك نق قایناغان وقتلرنده ، مناظر اوزرینک دعواسن اوستکه چغارو ایچون باشقله ایدده شلرینک جانینه قصد ایتکاله و بولوب اوتکان گنده ایسه که توشرو یته .

عصام سکرالالدین اوغلی . (اورنورغ) .

III

تاریخ بزگه انسانلردن بر قسمینک جمعیت بشریه دن آیرلوب طاو توبه لرنده ، صحرا و اورمان آرالرنده یاشاگانلک لرن کور . سانه در . مثال اوله رق منه شول انسانلر ایچندن برسن تصور ایتکر ، آنک جمعیت بشریه برله هیچ بر علاقه سی یوق ؛ اول بره وگه حسد ، قارو صاقلامی . بره ونک ده مالینه ، جانینه تعرض ایتمی ؛ شولایوق کیره ک قولا کیره ک فعلا بولسون هیچ کیمگه یاردم ویاخشیلق ایتمی . یعنی افراد ناسکه قارشو بولغان وظیفه لری مویندن توشه . معطل قالا . یالکزر شخصینه عائد بر نیچه وظیفه لری قالددرکه ، آلارده : تحولات طبیعی گه و حیوانات وحشیه گه قارشو طوررلق قوّه گه مالک بولو ؛ ایکنچی ، اوزندن مکتر چه کره اوستون و عالی بولغان جناب حقه اوشانو ، اکا حضور خشوعده بولو ؛ اوچنچی حیاتی صاقلاو ایچون مقدار کافی آرق حاضرله و ؛ دورتجیسی میگا مجبولدر . لکن بوندی آدملر سانلری ییک آر بولغانه اعتبارغه آلتمی .

عموما انسان مدنی بالطبع . انساننک مدنی بالطبع بولووی یعنی آنی مجتمعا یاشارگه مجبور ایتکان نرسه شک سز احتیاجات بشریه در . حقیقتا انسان دائما بر برسینه محتاج . ایندی انسان جیبلوب (مجتمعا) یاشی باشلادیغی بالضرور وظیفه لری آرتا و دائره

ایسکی مدرسه لردہ شاگردلر ایکگہ بولینه لر: مناظرلر، غیر مناظرلر، غیر مناظرلر: قدوری، صلوك، مختصر، شرح وقایه نہایتی ده ہدایہ کورگان بولالر. بو فقہچیلر شوئندن یوغاری آشمیلر. (مدرسه عالمندہ بونلر قارا خلق-کرتیان). مناظرہ چیلر: فقہ اوستینہ صرف، نحو، منطق، کلام، اصول... کبی فنلر اوقیلر. (بونلر یوغاری صنف - دودره نلر). بو ایکی صنف آراسندہ غی آیرمانی هر کم بولسه کیردک. هم ایکی فرقه نك تحصیللری جدی صورتده بولسه، فیکرلرینگ اوتکندیگینه ده هر کم مسام بولور. ایندی مدرسه عالمندہ «قارا خلق» نیندی اورون طوتسه، مطبوعات عالمندده رومان اوقوچیلر شول اورتنی طوتالر. مدرسه نك دودره نلری کرتیانلرینه نه قدر اوستون بولسه لر، شول نسبتده غزته، ژورنال، فنی و علمی اثرلر اوقوب فایده حاصل ایتوچیلرده، رومان اوقوچیلرغہ اوستون و عالی بولورلر. غزته و ژورناللر اوزلری ده فنی بولدقلرندن، کتابلرغہ قوشوب، بارینه بر یولی «فنی اثرلر» دیکنه نیشته من.

هر جهندن فنی اثرلر، رومانلرغہ اوستون کیله چک وکیلده کده در. زیرا: فنی اثرلر بیرگان فایده نی، رومانلر بیرہ آملیر، فنی اثرلر دن هر نرسه نی طابارغہ ممکن؛ مثلاً: سیاسی، حقوقی، دینی، طبی، ادبی، اخلاقی، اقتصادی، اجتماعی، ایجادی، تاریخی الخ کبی مسئلهلر حقتده مقالهلر، جملهلر، سوزلر کوررگہ هم اوقورغہ طوغری کیله در. اما رومانلر دن... مینم نظرمدہ رومانلر دن ایکی توری نتیجه کورلده در. بری: کوکل توشکوندگی، دیگرگی: غرورلق. آدم اوزینک فیکرن باشقہ لرغہ آکلاتوده ایکی یول طوتا: تل، قلم. بو ایکی یول ایله آکلاشاغان سوزلرنگ آیرماسی بولماسه کیردک. ایندی ولی، زور بر مجلسده، علی نك جمیع یاراماز اشلری ایله حقارت قیادی، خورلادی. شول وقت علی نك کوکلی نیچک ایتوب توشمی قالسون؛ یا که بیک کوته روب سویله دی، اوتہ ماقنادی. عین شول وقت علی نك کوکلی، صوو قدن جلی بولمگہ کرتلگان «تیرمامیر» کبی آشوب کیتدی. غرورلق حاصل بولدی. رومان اوقوچیلر ده نه ق شونک کبی بولورغہ ممکن. بخارا یوغاری آشا آلی، تورکیا توبه ن توشدی. بو ایکی یورتنگ معبودلری، دینلری حتی یاشقان سبیلری بر بولسه ده، جبرکتلری باشقہ ایدی. شیمدی هر ایکسی بر قابلقه کروپ بارا یاتور. بوکا سبب: برنجیلرده قلم تماخری، ایکنه چیلرده قلیچ تماخری بیک قوتلی بولغانلقدندر. هر ایکی یورت اوزلرندن فاضل. بهادر اولان قوملری کوز آللرینه کیتروب کورمه دیار. توغروسی کوررگہ تہ مه دیلر. حاصل رومانلر اوقوب یا بیک قانی ایزلورگہ (اتحار) یا بیک زور قاق کبی اورلورگہ (خیان ایله جله نورگہ)

شخصیه سی طاریه بارا. بونی تا کیدلرگہ حاجت یوق. بو شولای. بله سز، انسان هر جهندن کیردک بدنا، کیردک فیکرا بولسون گل ترقیده، بیکرہ کده انسانی حاضرگی حالگہ بیکرگان: غرامد فون، آبرو پلانلر چفارتقان... قوه خیالیه سی ترقی ایتہ در. لیکن انساننگ مونک برله ده طوقتاو احتمالی یوق. چونکه اول انسان؛ آنک مقصد و مطلبلری غیر متناهی، بیک کوب. هم شولای غیر محدود بولوی اوزی بر صفت کمالدر. اگر انساننگ مقصد و مطلبلری باشقہ حیوانلر نی کبک محدود بولسه ایدی طبیعی انسانده اول وقت حاضرگی انسان بولماس. بلکه بر صنف حیوان بولور ایدی. لیکن شول مقصد و مطلبلر نی وجودگه چغارو ایچون انسان دایما بر برینه محتاج، مجتمعا یاشارگه مجبور بولادر.

انسان نيقدر مترقی، نيقدر عالی بولسه شول قدر حریرصدر. حریرصاق یعنی هر نرسه نك اوزنده بولون تادو افراد ناسده جاری بولغان کبک ماتلر آراسنده، حکومتلر آراسنده ده حکم سورده در. منه حاضر انساننگ مقصد و ایسنه کلری اوستینه حریرصاق صفتن، آنک اوستاویشه مفکره قوتینگ توری بولون قویوب اوزمز یراقنه کیتوب قاراسه ق سیکرنچی عدد «شورا» بحله غراسنده ملا جمعه نیاز افدینگ سؤالیته بر قدر جواب بولور دیب اولیم. تاریخچه بر نظر ییتہ در: کیردک افراد ملت، کیردک حکومتلر آراسنده واقع بولغان و دوام ایدن اختلافاتنگ، انواع نزاع و صوغشنگ اساسن، توبن تیکشروب قارالسہ هر برسندہ شول اوچ نرسه نك دخلی زور ابکانلگی آکلاشیلده در. ظنمچه جناب الله طرفدن دین لرنگ کوندرووی وییغم برلرنگ یاریلووی نك سببلرندن برسی ده شول بولسه کیردک. دیک: انسانلر نك اوز آرا صوغشو، قزلشوری، بر برسی برله دشمانلاشوری انساننگ ایسنه گینگ کویلگندن. حریرصلغندن، قوه مفکره نك توری توری بولوندن کیله در. جیکو و جیکو مسئله سینہ کیلسه ک البته کم کوچلی شول جیکه در. اول مسئله نی جناب الله نك: «ان الارض یرنها عبادی الصالحون» آیه کریمه سی حل ایتہ در.

یوسف ابوالخان.

IV

خلفنی آغارتقان. فیکرلرینی یا کارتقان نرسه رومانلر توگل، بلکه غزته و ژورناللر، علمی و فنی کتابلر. رومانلر کیردک ملی و کیردک غیر ملی اولسونلر، غزته و ژورناللر هم جدی اثرلر قدر فیکرلرنگ نورلانووینه خدمت ایتہ آملیر. فیکرلرنگ نورلانووی خلقنک آغارووی دیمکدر. ویا بالعکس. شونک ایچوندہ «فکر» سوزن گنه قوللانامن.

تپوشدگینه، کیره گنچه فائده لگانه آرزو نمکنده کوب بولوونه، کیره ک فایسی نعمت بولسون اول مهنگی بولمیچه بنده ننگ اول نعمتن تیز وقت آیرلوی ممکن بولوونه هم باشقه انسانلرنی ده نوزی شیکلی انسان بلوب آگا ضرر ایتوده انسانیتکه خلاف ایکانینه چن اوشانو ایله اوشانسه لر اولدرش، قرلش بو درجه دوك کوب بولماز ایدی.

معلم دولتشاه صفا. «جیستای»
(دخی بار)

کتبخانهلر

عمومی کتبخانهلر هر بر قومنگ ملی بیاغندن سانالادر. فکر و مدنیت طوغروسنده بولغان درجه لرنی کورساتور ایچون ملتلر، اوزلرینگ مکتبلری، آقادیملری یا ندرنده زور و قیمتلی کتبخانهلر تاسیس قیلهلر. عالمر و عام آرزوسی هوسنده بولویچیلر ایچون ایك الوغ خزینه و یاردمچی خصوصاً شوشی عصرمز ایچنده، کتبخانهلر در. بتون معلومات بشرینه نی کوگنده صاقلاب طور مق ممکن توگل. نی قدر زبره ک و معلوماتلی بولغان آدملرده معلومات بشرینه ننگ حتی اوزلری متخصص بولغان علملرینگ بر قسمینی کتبخانهلرده صاقلارغه مجبور بولالر. آچه سز اوقوب طوررغه و هر توری قول یازمه لرنی کوررگه آرزو ایتکان آدملرده کتبخانه لرگه محتاجلر در. بر کشی، نی قدر بای بولسه ده بتون کتابنی جیوب یتشدره آماز، اما کتبخانهلرده ایسه هر کشی ایچون کیره ک بولغان کتابلرنی جیوب طورو ینگلدر.

آوروپالولرینگ بو روشده آغه کیتولرینگ بر سببی ده عمومی کتبخانهلریدر. پیتربورغ، ویانه، بیرلین، واتیکان، پاریز، لوندون کتبخانهلرنده مطبوع توگل اسلام و شرق اثرلری گنده بزنک استانبول کتبخانهلرندن بایدر. بز اوزمزننگ اعتبارسزلقمز و دقتسزلکمز سببی مملکتمزده بولغان ایسی اسلام اثرلرنی ضائع ایتدک. مونر هر کون آوروپاغه کوچوب طوریدیلر. آوروپا کتبخانهلرنده بو کون ایك قیمتلی خزینه سانالا طورغان اسلام اثرلری بر وقتلر اسلام مملکتلرندن شالقان بهاسینه صاتلوب آلمش نرسه لدر در.

کتابلر و کتبخانهلر، کیره ک خصوصی و کیره ک عمومی بولسونلر بر آدمنگ توگل، بلکه اجتماعی بر هیئتنگ، بلکه بتون

کیره ک بولا. انسان ایچون بونگ هر ایکلوی منفور. رومانچیلر قاراشنده خیال ایله حقیقت بر، آیرماسی یوق. احتمال برنچینگ فائق بولووی. اما فن (متفنن) قاراشنده خیال و خرافات دیگان نرسه هیچ یوق، فقط حقیقت گنه بار. بو کونگه قدر فن قاراشنده نه قدر خیالدر، خرافاتلر یرلدی، یوغالدی و یوغالوب بته بارمقده در. رومان نه قدر خیالغه بای بولسه. فن شول قدر، بلکه آرتعی ایله حقیقتکه بای. خیالنی صاقلان رومان. رومانلر خیال قانچنی. حقیقتنی صاقلان فن، فنی اثرلر حقیقت قانچنی. بونگ اولگیسی عموم قاراشنده اعتبار قازاناز. معیشی نرسه لر مزننگ همه سی. فن سایه سنده بو کونگی تکاملینه ایرشکان. بزنگ جانز، بدغز، مالز، دینمز بارده فن اختیارنده، فنگه قارشیلق قیلمای، فن ننگ کورسه تووی ایله حرکت قیلسه ق بتون مقصودلر مزه نائل اولاجاغمزده شبهه یوقدر. بتون دنیانی نورلاندرغان فنی اثرلر، فکرلرنی نورلاندروده رومانلرغه اورن قالدرماسه کیره ک. علی جان تیرشقاوی.

V

آدم اوغلری، الله تعالی ننگ نوزینه گنه معلوم بولغان سببکه بناء ماتوراق، زیره کک، نعمتکه خواجه بولوچیلق یاغندن قاراغانده برسی ایکنچسینه گل باشقه بولوب هر کم نوزنگنه بیک یاقن کوره، نوزنگنه بیگه ک نعمتکه مستحق طابا کیلگان. آدم بالالری آراسنده بولغان شول باشقه لاق، شول نوزن سویوچیلک برسی ایکنچسینه کینه، حسد، آچو صاقلاب قارشو صوغشیلر آچوغه، فرصت کیلسه برسی ایکنچسین تلف ایتوگه ده سبب بولغان. کیره ک فایسی غنه ملتنگ بولسون دینی کتابلرنده کینه، حسد، حب نفس کیمی انسانیتکه خلاف صفتلردن قطع زه وشده طویلر بولو نوستینه، اخلاق عالمری ده بتررگه بیک طرشوب قاراسه لدره ناچار صفتلر بتونله ی بتوب یتمه گن. دیتک: آدم بالالرینگ آراسنده بولغان اولدرش، قرلشنگ سببلری: برسی مالک بولغان نعمتکه ایکنچسینگ مالک بولا آماوی، بولسه ده کیره ک درجه ده مالک بولوب آچ کوزلی لئوی، هر کنگنده بیگه ک نوزن سویوچیلگی دیهرگه یاری.

قایل ایله هاییل قصه سندن باشلاب، حکومتلر آراسنده بولغان صوغشیلرنی، امیرلر، مأمورلر، بایلر، خواجهلر آراسنده بولغان اولدرشارنی؛ الحاصل هر بر دهشتلی واقعه لرنگ سیلرن تیکشیرسه شوکا باروب چفادر.

اگر آدم بالالری کشی قولنده بولغان نعمتکه قزقمیچه نوز قوللرنده بولغان نعمتک قدرن بلوب کیره گنچه فائده لئونک

مختوم قلی اشعارینہ کوستہرگیچ

(باشی ۱۵ نچی عددده)

- (۱۳۲) ص ۱۳۱ .
 نه اون باش عیالدور آرتاس فرزندى
 اوندین برى ایتساک اوچی اولاددین .
- (۱۳۳) ص ۱۳۴ .
 کورک ساهین کوکل سادرسبرسز قرارسزاردین
 الله برماس کوفک ییک اویاتسز اقراسزاردین (۴) .
- (۱۳۴) ص ۱۳۴ .
 محنت ییله مال جمع ایتان محکم باى
 خیریک بولسه اول کونده بر اورنگدین .
- (۱۳۵) ص ۱۳۵ .
 همدرد اولوب ایچکین سورماین
 نه یاسون بر کوروب کیتسه داشمدین .
- (۱۳۶) ص ۱۳۶ .
 جلیل ای جبار اورنیگ ییلورسین
 جهان اوزره جرمیم چیقاردیم چندین .
- (۱۳۷) ص ۱۳۷ .
 قولاق سالیخ شیراق طکلا سوز گئی بی غاز چرکین
 جهنم دیدیلر آگلایری گئی بی غاز چرکین .
- (۱۳۹) ص ۱۳۹ .
 قرا قانلر یوتوب حسرتلر چیکوب
 ماله مشغول بولا بولا کیتارسین .
- (۱۴۰) ص ۱۴۰ .
 ای اولکاسی آباد ملکینه مغرور
 ملکک بقاسی یوق نیگایا تیب سن .
- (۱۴۱) ص ۱۴۱ .
 کیلور کیتار قونار کوچار آدمزاد
 یوری سن هم بر منزله ییتارسن .
- (۱۴۲) ص ۱۴۲ .
 مغرور اولما بو قوطلوغیک یورطیغه
 بی بقادر آگلاغاج سن کوچارسن .
- (۱۴۳) ص ۶۰ (دور) .
 ضرب اوروبان جنادلنگ شهرینی
 کافرلارنی دینغه سالغان علی سن .

نوع بشرنگ مشترک مالیدر. نیندی یوللر ایله بولسه ده بولسون
 نفیس و نادر کتابلرغه مالک بولغان آدملر، شول کتابلارنی وارنلر
 قوللرینه توکل، بلکه ملت که قالددرغه تیوشلی . کتابلری بولغان
 آدملر وجدانا مونگ ایله مکلفلردر. اگرده بز شوشی وجدانی
 تکلیفی بلگان بولسه ق ایدی بو کونگی کتابلرله حاضرگی صانتدن
 ییک کوب الوشدر آرتق بولغان بولور ایدی .

بزنک استانبولزده بو کونده ییک باى ایکی خصوصی
 کتبخانه بار. برى خالص افندی کتبخانه سی بولوب ایکنجه سی ده
 رضا پاشا کتبخانه سیدر. مونلرنی وقف صوماسدن و یا که معارف
 نظارتی خزینه سندن بولسه ده مطلقا صاتوب آورغه تیوشلیمز .
 بو کون بر علم آدمی، بر معلم، بر مؤلف هر نرسه دن
 یگرهک بر کتبخانه که محتاجدر. حالبوکه اوشبو احتیاجنی ییارلرک
 درجده گی کتبخانه دن بز همیشه محروملرمرز. استانبول کتبخانه
 لرنده گی وقف کتابارنگ جمه سی ۸۰ مگ قدردر. حالبوکه مونگ
 کوبسی مکرر نسخه لردن عبارت . شونک ایچون نیندی گنه فن که
 منسوب بولسه لرده بزده هر آدم اوزی ایچون کتاب جیارغه
 مجبوردر. مونگ ایچون نی قدر بایلق صرف قیلورغه حاجت
 بولورینی آگلامق مشکل توکل . بو حال بزده فکر توبانلگینه،
 علم آرتقاوغه سیدر .

بو کونلرده وقف کتبخانه لرنی تیکشدر ایچون علم اهللرندن
 عبارت بر کامیسه تشکیل ایدلدی . بو کامیسه، کتبخانه لرده
 همیشه بلنی و سیزلمی باتقان قیمتلی اثرلرنی، مؤافلرنگ اوز قلملری
 ایله یازغان نسخه لرنی تابوب چیقار اچقلرنده شبهه یوق . هر کون
 ییشوز نسخه تدقیق قیلمق اوزره مذکور کامیسه، «آیا صوفیه»
 کتبخانه سینی تیکشروب تمام ایدی و بو کونده «نور عثمانیه»
 کتبخانه سینی تیکشرو اوستنده در .

کوبرلی زاده محمود فؤاد .

«تصویر افکار» .

سورا: اوشبو تفتیش کامیسه سی آوروپا کتبخانه لرنده
 یوقلغی معلوم و باشقه یرلرده بارلغی معلوم توکل بر ییک ایسی
 یازمه چنگیز تاریخی تابدیغن اشانچلی صورتده ایشتدک . مذکور اثر
 سبندن دنیاغه ییک یاکی معلومات چیغووی کوتله در .

عبرنی سوزلر:

عشق طوغروسنده منطق غه موافق سوز سوبله ر ایچون
 سویمک لازم اما سویمک یگره کده لازم .

- (۱۴۴) و ۴۴۲. ص ۱۲۷. ح ۳۳.
تورسحر بالبار خداغه اسلام آدك آباد بولسون
يما نليق قوی بخشى بول بار شيطان يولى برباد اولسون.
(۱۴۵) تابق شهرت خلق ايجنده بوجها لادن نشان
قالدى درويش لار ديلينده داغ و خسر تدین نشان
(۱۴۶) و ۴۴۳. ص ۱۲۶. ع ۳۵.
ساغاغيگ قدرينى بيلگيل خسته بولماسدين بورون
خسته ليق قدرينى بيلگيل تاكه اولماسدين بورون.
(۱۴۷) ص ۱۲۳.
جاهل ليغك جوشى چيقتى باشمدين
من اول جوشدين خالى بولوب قالوب من.
(۱۴۸) موندامين مين ديگان آدم موت آغوسين ايجار بر كون
- واو**
- (۱۴۹) ص ۱۸۳ (كوردگمى).
بخشى سالور كيتار ظلمت تونينده
منيك صاحب جمالمنى كوردىگمو
(۱۵۰) ص ۱۸۲.
فلك سنى بو كردشلى كرداينك
بزنيك سارى اوريلماسمو كيلاسمو؟
- ها**
- (۱۵۱) و ۲۹۳. ۱۱۳ (بيلان).
كوكلوم آتور خلقدين قالب كرسام طاغ طاشلاريله
يازوقم نى ياده ساليب يوزيم يوسام باشلاريله.
(۱۵۲) ص ۱۶۰.
مالىكا ملكيكا مغرور اولماغيل
آى يوق يردين كيلان كيتى بولايه.
(۱۵۳) ص ۱۳۹.
نامرد كمدر بيلور بولساك نه ديساك دير باش اوستنده
آزماشين قيلور بولساك هيچ تابلما ساش اوستنده
(۱۵۴) طعام لذتين آلودها تدين تيش كيتسه
شيطان بزنى آزدورور اير كونين دولت كيتسه
(۱۵۵) ص ۱۵۶.
كيم باردر ياره عرضيم تيورسن
عشق اوينه كويديم كيم كوز بيله.
(۱۵۶) و ۳۹۷. ص ۱۵۴. ع ۴۹.
تيرانغى تيموردن تالانچى دنيا
- ايشيك يوقتور ناموس بيله عار بيله.
(۱۵۷) ص ۱۵. ع ۳۷.
توقسان تورلوك طعام بولسه قارشو كده
نه لذت ايجنده طوز هم بولماسه.
(۱۵۸) ع ۳۶.
عاشق لرح عشقنده سيرانده دور سيرانده
كوز لار ضعيف ايزينده حيرانده دور حيرانده.
(۱۵۹) حديثدن راويدن بر سوز ديابن
هيها ت كوندين ظلمات كوندين امانه.
(۱۶۰) ص ۱۵۳.
غافل آدم غم اوستنده ياتيب سن
اوتدى عمرك اوشاق جوشال كار بيله.
(۱۶۱) كيل اى كوكلوم سيكا نصيحت بيراي
وطن نى ترك ايتوب كيتكوجى بولمه.
(۱۶۲) الف اول ابتدا حمديك ايتور خداغه
بي باش يورمه قل ليقده توشك دردى بلاغه.
(۱۶۳) ص ۱۵۵.
كورارگا صغامن تانورغه دلکش
ديوانه من هر دم قلندر بيله
(۱۶۴) اى عاشق لار بىغلار من كيدى كيجدى زمانه.
استار باريب آز وقته بر هم اولور زمانه.
(۱۶۵) كوز كوگل دل عقل قالدى بتوردى
جان وطن آرزولاب توردى دل بيله.
(۱۶۶) بايار اتقان قادر قدر تلى جبار
ارمانده قويماغيل يا ذوالجلاله.
(۱۶۷) ص ۱۴۸.
تن يابعاغه كويلاك استار يلانچ
كويلاكي دير داج اوستدين تونى بولسه.
(۱۶۸) عمر بشكون منزلى اوچ دور انگ بر ساعت بيله
يورور كردان چيكلور كوچ ياته سن فراغت بيله.
(۱۶۹) ص ۱۴۵.
كشنى صانغانى كم ايلار تومان اشين روان كورسه
سوگين كوز لار سانيب سوز لار هراشده زبان كورسه.
(۱۷۰) ص ۱۶۱.
هجرانده چاكي ايرور يقام يوسف ديه ديه
نچه دور دانه دور كوزدين سچام يوسف ديه ديه.
(۱۷۱) ص ۱۵۱.
ايليدن آلمشه اوتان صوفيلار

- آز قالیب دور آی کوینگ باتماقعه .
(۱۷۲) و ۴۰۰ ص ۱۵۸ .
- یازوقوم یاد ایتیب ایکی یوزیم چاک ایتیب
سجر نالش ییله بولدوم کرپانه .
(۱۷۳) ص ۱۴۷ .
- دنیاده نیچه اش باردور یماندور
بر سر بودر بر سر قهری خوش کیلسه .
(۱۷۴) ایکاسینه قلیق ایتان مردان
ابروشم هواسین اتماس شاک قابسه .
(۱۷۵) و ۳۹۵ ص ۱۴۶ ع ۳۸ .
براو اولسه میدان قالور آرمانلی
حق عشقنده آت سال میدان یولوقسه .
(۱۷۶) ص ۱۴۱ ع ۴۲ .
فکر قیلدیم کورگالی عقل جان ایچنده
جاننی کوردیم الله دیر ایتسا کر نان ایچنده .
(۱۷۷) کورسام ای دلبر جالک اختیارم قالماسه
کورمس ایرمس بر زمان صبر و قارم قالماسه .
- یا
- (۱۷۸) ص ۱۵۹ .
خدایم نگ آرسلا نی دولان دی قهری قانه
تولدی علی ضربندن خیرنگ شهری قانه .
(۱۷۹) ص ۱۸۷ .
حیب الله ایزلاب کیشی تابار قیسی بولداسینی
والله کورمگام شتاق دور بیکده، تاده، خانده سینی .
(۱۸۰) بلمدیم یقلمدیم طور دیم یریمدن
سریمه کوی کیلیب جوشان کونلاری .
(۱۸۱) دنیا دشمن تورور غافل آدمزاد
غافل ییله اولادی یاغیدور باغی .
(۱۸۲) ص ۱۷۹ .
ای یرانلار مسلمانلر کورنگ حکم داوری
مسجدده اولتورمشدی بر کون مرتضی علی .
(۱۸۳) ای زلف ساچی عنبر مخراب یوزی منبر
ای لعل لب گوهر عمانه کوزیم توشتی .
(۱۸۴) ص ۱۸۶ .
حیب حضرت ولی سین چین جانان سومیشم سنی
درویشلار قدر کیچه سن سو بگان دیک سومیشم سنی .
- (۱۸۵) ص ۱۷۷ .
بنده سین بول اشکه باطریق اتمه
آدیگا قویارلار اولکون بو ایشی .
(۱۸۶) جهانی یراتی میولام
هیچ خالی قالغان دیگیل دی .
(۱۸۷) و ۳۹۹ ص ۱۷۳ .
کوب یکتلر کیلیب کیتی جهان دین
نیته کوره اقبال بولمادی .
(۱۸۸) و ۴۰۶ ص ۱۷۳ .
قلزمی قورشاتیب قرق یول کیچه رون
اکرکی میل ایتسه یار بزنگ سری .
(۱۸۹) اوغری بولسا کنگلاغیل بولغای نیچوک فالک سنی
کشی مالینده کرادور کذری فعلینگ سنی .
(۱۹۰) کوگوم نه تورارسن فعان ایلمای
همیشین برچه سین داره یتوردی .
(۱۹۱) مسکنی مدینه سکر او جهاخ لاله سی
بر سوزک ایزینده یوزمگ فر بلبل ناله سی .
(۱۹۲) ص ۱۶۹ (؟) .
بر کیچه یاتوردیم شاه نقشبنده
بهاوالدین آدی دیوانه کلدی .
(۱۹۳) ص ۱۶۵ .
فهم ایله سوزمنی عاشقلار باشی
کم بر اخذه اوغلین کفارت ایتدی .
(۱۹۴) نور مهوش قویاش آتلیغ جسم
آدیگ سر و فزده اواده بلی .
(۱۹۵) ص ۱۶۷ .
ایلك مگ یل دوران سوران نبی جان
دنیاده قالمدی یر به یر کچدی .
(۱۹۶) ص ۱۶۳ .
مسلمانلار قلیچ قویسه بر یرده
دولت دونوب دیتلر نقصانه کیلگی .
(۱۹۷) سوبوزینده یوزدورورسن کیمگنی
بر کون اغدارورسن سالی دنیا هی .
(۱۹۸) اولا یراتدک آدم آتانی
آگا جفت ایلدک حوا آتانی .
(۱۹۹) ایمدی بلدیم زمانه نگ آرخانین
یمانلار یاخشی دین قاچا باشلادی .

اویغانو و یاگالقی تاریخی

III

یوقاریده مذکور روش ایله یدی قش عمرلرینی ملالرنک اویلرینه یوروب اوقوچی ایر بالالرنک درسلی تمام بولغان حساب ایدلوب شوندن صوگ درسدن طوقتلورلر ایدی. اما قزلر، درس گه دیب یورسه لرده اوزلری اوقودن ییگرهك، اوقوچی قزلرنک درسلیری اوگره تور هم ده ایدیه شلری ایله احمدیه، محمدیه لر، کویلهر، اکیهت و افسانه لر سویله ب طنگلار ایچون گنه یوررلر ایدی. (اوز آتالرندن صرف و نحو عربی، منطق و فقه اوقوچی بعض بر مدرس قزلری مستثنی).

واق مکتبلرده گی شاگردلرده اوشبو یدی یلنی تمام ایتمک صوکنده یا طوقتلورلر و یا که جیتلرده گی، یراق یرلرده گی زور مدرسه لرگه کیتارلر ایدی. زور مدرسه لرده اوقوچی یاش بالالرده شوشی درس لر صوکنده درسدن طوقتلوب یورت اشلرینه کرشورلر، یالگر ملا و مؤذن بولورغه امید قیلوچیلرغه سکرنجی قشدن اعتبارا «بدان» کتابندن صرف عربی باشلارلر ایدی. اعتقاد و عمل روشلرینی، دعا و یازو اوگره تورلر بیک آز یرلرده گنه بولوب شوشی یدی یل مدتده کوب بالالر، نه یازو بلمادیکلری ونده آ گلاب و درست روشده عقیده و عمل حقنده بر نرسه گده توشنادیکلری حلاله درسدن آیرلورلر ایدی. بعض بر یرلرده یازو و عبادت روشلری اوگره تولور بولسه بو اش عمومی درس پروگرامی ایجابندن توگل، بلکه بعض بر خصوصی آدملرنک اعتنالرندن و فوق العاده اجتهادلرندن بولور ایدی. درستن سویله مک لازم بولسه: شاگردلر یازونی، طهارت و غاز روشلرینی بر برندن کوروب گنه بولورلر ایدی.

مین اوزم یدی یاشمدن اوقورغه باشلاب یکریمی اوچ یل مقدار عمرمنی مدرسه ده اوتکاردم ایسه ده بر گنه مرتبه اولسون قام یونوب بیروچی، قلمنی نیچوک طوتارغه کیرهك و نی روشده یازارغه ایدیکنی اوگره توجی، یازو و املا طوغروسنده گی یا گلش نرمنی قاراب توزه توجی بولمادی. شونک ایچون اوزمنک کوچروب یازغان نسخه لر عربی بولدقلری هم ده کوچرلوب یازدقلری حلاله رسم خطلری یا گلشدر. مونی بیک صوگ آ کلام، ایندی آنلرنی توزه توب طوررغه وقت ده یوق، معناده یوق. موندن صوگ بزنک طرفدن نسخه قیلغان شرح و حاشیه لر موزه خانه لرده گنه

(۷۰۰) ص ۱۹۷.

کعبه دین حقی بر گوزل مدینه کاروان اولدی
کوران تاج ایتی سرینه کورمگان چشم قان اولدی.

(۲۰۱) ص ۱۳۶ (یاخشی سن).

یکرمی دورت ساعت اون ایکی آیده
رمضان دور دیرلار جای نیگ یاخشی سی.

(۲۰۲) ای یارانلار عجب زمانه کلدی

ظالملر اولسکانی خراب ایلدی.

(۲۰۳) ص ۱۷۸.

ای آغالار بر کون اولور بای اولور

قل لبق ایتب کران اوستاده بلی.

(۲۰۴) ص ۱۸۸.

رسول دامادیدور اوز آرسلا ننگدور

یا امام علی غه باغشلا مینی.

(۴۰۵) ص ۱۶۶، ع ۴۵.

هر پیغمبر کسب ایتی کسبن مدام ایتب کیتدی

آدم صفی نبی اسد بو دینانی نیتب کیتدی.

(۲۰۶) ص ۱۷۱.

ای یرانلار مسلمانلر جهان یوقدی نیلار بولدی

حق اوزی اوزینه توتوش یتمش مک پرده لار بولدی.

(۲۰۷) ص ۱۷۵.

انق آدمی سادیلورمز ارستانه ساری

فلک بقال اوتورمش بازارستانه ساری.

(۲۰۸) ص ۱۳۸.

آغز اچدیم کوزیومدیم قول سوندیم تاسه قرشی

طاس اوستونده یاتیب دور قاندر بانه قرشی.

(۲۰۹) ص ۱۷۵.

مسلمان اهلینه آچی سوزلاماگ

فقیر مسکینلره دلالت یخشسی.

(بو اورنده منم قولده غی نسخه نگ غزللری صانالوب بتدی).

دخی بار. احمد زکی ولیدی

لطائف

۶۸

بر یامسز آدم بر مجلسده: «شیطانی کوره سم کیله، نیندی

نرسه ایش؟» دبه سویله ب اوطوردیغنده، مجلسده اولانلردن بری:

«بونگ یولی بینگل، کوزگی گه گنه قارا!» دیش.

قلمی سببیدن بتون دیناغه خطالق تارالووی ایله حکم قیادم .
ایکنچی سبب ایسه بعض بر دعالرنک « قازان » ده یوز یادن
بیرلی باصلوب کیلگان « شرایط الایمان » اسملی رساله ده یا گلش
باصلوب طور مقیدر . مثلا جنازه دعاسنده اولان « فاجیه » سوزی
بونده « فاجیه » صورتده و : « توفه » سوزی « توفه »
صورتده باصلمشدر . مین مونک درست باصلغان نسخه سینی
کورمادم . شونک ایچون « شرایط الایمان » ده بولغان دعالرنی
قلم ایله درستلهب وشول روشده باصدرو لرنی اوتوب شول وقتده
« قازان » ده مشهور کتابچیلرغه خصوصی مکتوبلر یازغان ایدم ،
لکن مکتوبلر منک اعتبارغه آتوب آلمانوینی بلامدم .

معلوم حضرتلردن برینک « الله اکبر » اورنیه « الله اکفر »
دیووی و الحمد سورده سینی بتولنه قرآنلقدن چغاروب اوقووی
درست سویله وچیلر طرفندن روایت قیلنور ایدی .
موندن اوتوز بیش سنه لر مقدم وفات بولغان محترم و محقق
عالم مزنگ بری بولغان عبد الحیر المسلمی حضرتلری فاضل
مرجانی اوزرنیه یازغان خصوصی مکتوبلر نده مکتب و مدرسه نده
بولغان درس لرنگ نظاهسز و ترتیبسز لگندن هم ده آلرنی نی
روشده اصلاح ایدرگه تیوشلی ایدیکندن کوب مرتبه لر بحث ایسکان ،
بو طوغور وده آرتق یانوب کویگان . « آثار » ده عبد الحیر ترجمه سنده
کوچرلگان اوشبو مکتوبلر دن اقتباس قیلوب توبانده گی جمله لرنی
یازامز :

« اولاد مسلمین یدی یاشلرندن باشلاب اون سیگر اون توقز
یاشلرینه قدر اوقوسه ندرده اعظم فرائض اسلامنی بلمکدن ده محروم
قالار . علم حساب ، تاریخ و جغرافیا کیلرنی سویله رگه ده اورن
یوق . حالبوکه آوروپالور اصولنچه تعلیم ایدلسه بو مدتده کوب
نرسه تحصیل قیلورغه نمکن . بزنگ شمسیه و عقائد اوقوغان
شاگردلر زنگ کوبسنده غاز درست بولور قدر قرائت ده بولمی .
اوشبو خسته لکدن قورتولمق ایچون صیلرنی تعلیم خصوصنده
بر قانون توزوب تیوشلی محکمه لردن تصدیق ایتردرگه و هر بر
معلمنی شوگا موافق اوقوتق حقتده اجبار قیلورغه تیوشلی ایدی .
اگرده معناسز و تیوشسز نرسه لردن صافلاب تورکیچه اوله رق
خالص کیره کلی نرسه لرگنه اوقوتواسه بالار بیک کوب نرسه دن
خبردار بولاحق لری معلوم . حاضرنده معلملر مصحف شریفنی
بالارغه بلدرمیلرگنه توگل ، حتی اوزلری ده بلمیلر . افاده سی
آز بولغان غریب تورکی کتابلرندن آدلایوب بالارنی دیوان محمدیه گه
توشرلر . حال آنکه محمدیه نی معلم و متعلم توگل ، مدرسلرنگ ده
بیک کوبلری ادراک قیلا بلامازلر . اول آراده بولمی عربی بر ایکی
کتاب اوقوتوب قوبالر ، فارسیچه یا گلش یوگلش یازغان کتاب

یاغاسه لر آلردن درس اوقوچی و نیچوک بولسه ده فائده لانوچی
بولماز هم بولمازغه تیوشلی . بزنگ عمر ضائع بولغان . ایندی باشقه
لرنک عمرلری موندی معناسز و فائده سز نرسه لر ایچون تلف
بولماسون ایدی . خلاصه : بو طوغور و لرده بر « حرف » لک استادم
یوقدر . املا و انشانک ، رسم خط و حسن خط کبی نرسه لرنگ
نه ایدیکلرنی توگل ، حتی اسملرنی ده ایستادم . طهارت و غاز
روشلرنی ده کیشلرنک عمللرنی قاراب طوروب غنه اوگره ندیم .
عربی (مسلمانچه) رقلرنی اوزم اوقی طورغان باصمه « فضائل
الشهور » کتابینک بیت صانلری ایچون قوبلغان عدلرنی تیکشروب
وروسچه رقلرنی ده الوغ یول چیتینه اوظورتقان چاقروم باغانه
لرندن قاراب اوگره ندیم . علم حسابدن جمع و طرح قاعده لرنی ده
« قیق باتش » اسملی اوین اوینا و سببیدن بلدم . شوشی خصوصلرده
مینم ایده شلرم بیک کوب بولورنده شبهه یوقدر .

استاذ بیکه لرده یازو اوگره تو مطلقا بولماز ، اما آنک برابرینه
بونلر « کول سبق » اسمی ایله کیره کلی دعالر یادلاتورلر ، شول
سببیدن بونلرنگ درس لری اول خلق لری ایچون مکتبلر ده گی
خلفه لر درس لرنیه کوره فائده لیره ک بولور ایدی .

ایسکی مدرسه لر مده تجوید ایله قرآن اوقوغه ، دعالرنی
درسته لوگه اهمیت بیرمادیکندن بیک کوب قارت ملالرنک (احتمال
اوزمده شونلرنک بری بولورمن) دعالری یا گلش بولور . بوگا
عجب ایديوچیلر ایسه بونلرنک یانلرنیه مداومت ایسوندلرده اوقولرنیه
دقت ایله قولاق صالوب طورسونلر .

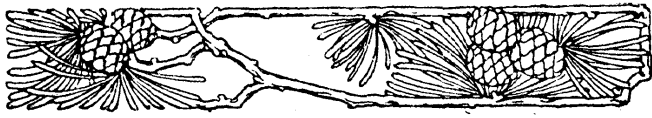
اورنبورغ دوخاونوی صوبرایه سنده امتحان قیلنوچی مؤذنلر
آراسنده مائور دعالرنی درست اوقوچی مگدن برده بولماز
ایدی (۱) . ایگ بوزوق اوقولا طورغان دعا ، اذان دعاسی
بولوب آدن صوگ « سبحانک اللهم » در . بو صوگیسنده « اللهم »
ایله « اسمک » همزه لرنی قطعی ، « تعالی » نی امر روشنده
لکن فتحه ایله ، « جدک » نی « یدک » روشنده اوقوده بو بوزوق
اوقوچیلر متفق کورلور ایدی . موندن صوگ قنوت دعاسی و آدن
صوگده جنازه دعالری یا گلشدر .

بیک کوب امتحان قیلنوچیلر اذان دعاسنده « انک لا تخلف
المیعاد » نی « انک لا تفلح المیعاد » روشنده . « ولا نکفرک » نی
« ولا نکفرک » روشنده اوقورلر ایدی .

مختلف غوپرنلرده بولغان بو خلقلرنک اتفاق اوزرنده
یا گلش اوقولری حقتده کوب فکر یورتدم و موگا سبب ده بو
دعالر خاتونلر آراسنده شولای شایع بولوبده ، شونلردن اوقود .

(۱) بلکه ابتدائی مکتبلر و اجتهدلی معلملر تأثیری ایله حاضرنده
توزمه طورغاندر .

نرسه لرمز شوشی قدردر. «آثار» نی مطالعه قیلوچیلر آننگ مکتوبلر نده بو قیلدن کوب بختلر کوردلر. الوغ مدرسه لرگه و آنلرنگ شاگردلرینه عائد بولغان حالدر کیه چک مقاله ده یازلور.

حقلق غالبی و یا که کوچ و قوتی؟

محترم «شورا» صحیفه سنده بیرلگان حقلق «غالب می؟ و یا کوچ قوتی؟» سؤالینه بر نیچه محترم افندیلر طرفندن یازلغان جوابلرنی اوقوب کوردک. وشوندن سوگوره بزده بر سوز یازماغه غیرت حاصل بولوب قولیمزه قام آلدق.

مذکور جوابلرده بعضلر: «حقلق غالب» دیرلر. بعضلری طبیعتک قانونلرندن بیگ اوقلرینی دلیل ایدوب «حقلقغه کوچ غالب!» دیب دعوی قیلدیلر.

جوابلرده کوردلرکه «کوچ» دیگان کله دن، هر بر نرسه نی تابتاب ایزوب بترمک وهر بر نرسه گه اوزینک حقوقینی بیرمه نیچه طورو، یا حقوقندن محروم قیلو ایدگی آکلایشیلادر. «حقلق» دن عدالت و طوغریلق، هر بر نرسه ننگ اوز حقوقینی اوزینه ییروب طورمق معناسی چغادر.

بزلر همه مز اوز عمرلر مزده کوروب خورغان اوز گارشلرده هیچ بر وقته جهالت و توری خرافاتلرنگ آغه کیتکانینی کورگنغز یوق. اولدن قالغان، انسانلر اوستنده یورمکده بولغان و آنرنی دینادن یوق ایتو طرفینه آلوب بارا طورغان جهالت و خرافات و دسیسه لرنگ هم توری توری وحشتلرنگ حیات میدانندن چیتکه کیتوب یوق بولدیغی کوز اوگمزده در. بونی یوق ایتکان نرسه حقلق و عدالت در.

زمان اولده گی مملکتلر و خانلقلرده قایو قیبه ننگ اوروغی کوب بولسه، باشقه اوروغ و قیبه سی آز بولغانلرینی هر وقت باصوب تالادقلری وقل ایدوب صاندقلری کوز اوگمزده در. لکن شول وقته غی آدملر بو حالتلردن زارلانوب شکایت ایتولری هیچ بولمغاندر. چونکه آنلرده اول زمانلرده «حقلق» بولمغان، فقط قاره کوچنی حیوانی صورتده کامل وحشت ایله استعمال قیله بیرگانلر. اما حاضرگی زمانده بر آدم، ایکنچی اورامده یورگان

لردن ده بر ایکنی اوقوتالر. گویا اوز فهملرینه کوره صی، بر نیچه لساندن خبردار بولوب تیز آزاده ملا بولادر. حالبوکه بو روشده درس اوقوتمق بالالرننگ بهره سز و جاهل قالمقلرینه سبدر. زیرا صبی بالا، اجنبی تورکی شیودلری ایله یازلغان اثرلردن معنا حاصل قیلا آلی، عربی و فارسیچه یازلغان بر ایکی کتاب اوقو ایله اول لسانلرده مدکه حاصل قیلا آلی، عرب کتابلر نده الف لام ایله یازلمقده بولغان کلهلر تورکیده یوق، شوننگ ایچون عربی اوقوب سواد چغارمق ممکن ایماز. اوشبو سبیدن صیلرنی اوزلرنگ آنا لسانلر نده اوقوتورغه تیوشلی. باشقلر ایسه شوندن سوگ اوقولور. آوروپاولر تعلیم و تعلمنی قولای قیلیمق ایچون هر فتنی اوز لسانلرینه ترجمه قیلیمشدر و اوز لسانلری ایله اوقوتورلر. حتی اوز لسانلرینه مخصوص صرف و نحو وضع ایتیمشدر. اوشبوننگ سبیدن آز وقته کوب فائده تحصیل قیلالر. اکنون بزلر هم بولردن عبرت آوب عمرمزی مهمل اونکارمی، ابنای صنمزی تریه ایتمک حقتده سمی ایدرگه و هر بر معارفنی اوز لسانلرینه ترجمه قیلورغه و مناسب روشده درس کیتابلری حاضرلرگه تیوشلی. ملا حسین (۱)، تعلیم قانونی لایحه سینده روس لسانینی ده کرگردیکی سبیدن عوامنگ نفرت قیلولرینه باعث بولدی. شوننگ ایچون (حاضرگه) روس لسانینی تعلیم قانونینه درج قیلمازغه کیرهک. صیلرنگ وقتلری آکا مساعد هم ایماز. اما هر کم معارفنگ لذتینی چشیده قیلغان سوگ اوزوگ هر توری معارفگه طالب بولا بارر. مدرسه لرده نیچه یلر یاتوب بخته گنه سوداگر قدر غاز اوقی بامگان و دکانچی اورص قدر یر یوزینک اوگ وصولینی ایرماغان طلبلر، اسلام تعلیمینک آبروینی صندرلر و کوبسی دنیا و آخرتینه فائده سی یوق نرسه لربله اوقت اونکارلر. مدرسه دن چقدقلرندن سوگ، فائده سز بولغان شول علملرندن ده آیرلوب خالص ننان بولوب قالالر. آخرت ایچون غاز مسئله لرینی، فقه و اخلاق علملرینی بلورگه و قرائتینی تجوید ایله تصحیح و اتقان قیلورغه، دنیا ایچون لا اقل اوز تلینی یاخشی بلوب انشا و املاغه اقتدار پیدا قیلورغه، ماتور بولماسه ده رسم خطینی درستلرگه تیوشلی. بزده تعلیمدن مقصود بر یرگه اوکاز آلوب اوقات کذارلق غنه مقصود دیب بله لر. شوننگ ایچون بای بچلر تحصیل علمدن استمکاف قیلوب عزیز وقتلرینی بیهوده، لهو و حیوانیتده ضائع قیلالر. رفاعه، «پاریژ» اهالیسی حقتده: بای بچلر ۲۰ -- ۲۵ یاشلرگه قدر تحصیل ایله شفلنوب من بعد تزوج قیلالر و کسب کارگه کرشدر، دیه در.»

عبد الحییر المسلمی حضرتلری مکتوبلرندن اقتباس ایتکان (۱) اوزینک آشناسی حمین فیضخانی بولادر.

شونگ ایچون بونده ده تعلیمات دینه یاغندن قارارغه؛ چیشولسه - چیشولمه سده مونگ آرقلی کوزدن اونکوزرگه تیوش بولسه کیرهک. «چیشولمه سده» دیدم. چونکه بو مسئله گه دین یاغندن قاراو- اویلاومچه - مسئله نی چیشمی، بلکه تاغی آرتق به یله گانی کوربه: بو مسئله - هنوز نوشلوب یتمه گان، بیک کوب متفکرلرنی باش آچق یالن آیق قارشوسنده تز چوکدرگان تقدیر مسئله سی بلن بیک طغز مناسبتی بار. دینانگ خوجه سی باشدوق «کوچ» و «ظلم» غه ایرکن حق بیروب قویغان (۴). اصل یارادلشده ظلم حکم سوره. دین ده بونی تصدیق ایته همده آدملا ایچون «نعمت»، «زینت» اولاره ق تصدیق ایته.

بتون قانون طبیعتده حکم سورگان «بره و اولمی (طوروب) بره و کون کورمی» قاعده منفوره سن، دینلر، شول حالنچه قالدرغانلر. «وسخر لکم ما فی الارض جمیعا»، «زین للناس حب الشهوات من النساء والبنین والقنطیر الممقنطرة... والحلیل المسومة والانعام.»

«وقت معلوم» گه چه اوصاللق غه مهلت بیرلگان، اول «وقت معلوم» قایجان بولاجق، آنده حدلی آدملا جفا چیگارگه تیوش. مادام که طبیعتنک اوزنده اوصاللق وآده لرنک قانلرن صورغه آند اینکانن خالق حکایت ایته، اول چاقده «حقاق» نگ غلبه سن توگل، قایدده بولسه ده قسلوب یاتقان بر یرده. اوزن ازله رگه کیرهک.

سیاست هم طبیعت قانونلرنده حقایق - کوچدن عبارت. اوسملکلرگه چاقلی، کوچ رول اوینی. بیوگی یاتنده کچکنه سی اشکه آشا آلمی. یرده صوده نگی زورنگ حقی. چونکه اول کوچلی، اول صورا. بتون بو اوچسز، چیکسز عالمنگ ثری سندن ثریاسینه چاقلی قاراساق: استهلاك، استحاله اصولینه بوی صونغانلرن کورده ز. بو ایسه کوچ. کوچ، هر قایجان وهر یرده غلبه دن باشقه نرسه توگل.

حاضرگی اجتماعی و سیاسی کیدشده، مطبوعات نگ قایسیلری، اسلام مطبوعاتی بالاتفاق دیرلک یاورویا سیاستی نگ ظلمدن عبارت بولغانن، مدنیت وعدالتنک فقط تاده، کاغده غنه بولغانن یازا و سوبیلیر. بیک یاخشی شولای بولسون. هم شولا بدرده. لکن ظلمدن عبارت بولغانن سیاستی یر یوزی دنیاسندن طابسونلر ایدی. عیجا تاریخده بوگا «اینه اوچی» قدر برغونه بولاجقلمی؟ یوزکشی ننگ سلامت و بقاسی ایچون اون کشینگ قرباتدن باشقه چاره یوق. مونه بر، سیاستدن هم اجتماعیتنک اینگ صوکنی طوتقاسی

(۴) «وما الله یرید ظلما للعباد» کبک آیتلر بلن قارشو توشکان کشیلرگه مینم آیرم جوابم بار.

بر بیچاره نی ده خورلی آلمیدر. اگرده خورلاسه و خورلانغان آدم شکایت ایتسه حکومت یاخشی تفتیش قیلوب تیوشلی جزاسینی بیره در. چونکی عدالت و حقیق اوزرینه بنا قیلنغان «قانون» بارد. بو آده ننگ ده دیناده شولای اوز سوزینی باشقه لرغه ایشتروب یا شوی آنک حقوقی بولوبدر و آنک حقوقی بولوی عین عدالت و حقیق در؛ بناء علیه «حقیق» غالب بولمق تیوش.

جواب بیروچی محترم افندیلرنک دلیللری: فاس، تورکیا و ایران مسئله لریدر. اگرده بو مسئله لرنی نقلابراق، نگزلیرهک صورتده تیکشورسهک باش سببی دخی اوزلرنده و اوزلرمزده بولوب چغادر. شول اوزلرمزده و اوزلرنده گی چیرلرنی کورمه نیچه: «باشقه لر تعرض قیله!» دیوومز کولنج بر اشدر. اگر بز و آنلر چیرلرنی چوانلرمزنی کورسهک ایدی، دو الانونی طلب قیاسه ق ایدی حاضرگی کونده گی آیانج حاللرنک هیچ بری بولماز ایدی. ینه بر مسئله: «حقیق» برله ن «کوچ» نی بر برسندن آیرماسقغه یول یوق. «کوچ» «حقیق» ننگ قورالی، «حقیق» «کوچ» ننگ «خواجیه سی» در. شولای بولا طوروب ایکسینی بر برسندن آیروب آنلر آراسنده عداوت دشمانلق صالو، ممکن توگل. بر قضیه در.

کوچ بولغان یرده حقیق بار. حقیق بولغان یرده کوچ بار، والسلام. ملاجه نیاز سلطانرادف. (خیوه).

II

بو مسئله بیک کیسک دائره لی بولغانغه طوغری بر حکم چغارو ممکن بولماس، بلکه ایثک «حقیق». «کوچ» دن مراد، نه نرسه ایکانن ییلگوله و تیوش بولسه کیرهک. چونکه تورلی نقطه لردن قارالغان تیکشورلرنک نتیجه لری ده تورلیچه بولورغه طوغری کیله.

اویلاومچه بو «نقطه» لر شول نرسه لردن طش بولماسه کیرهک: وجدان، سیاست و تدبیر، حقوق، قانون طبیعت، اصل حیات و آنک تورلیچه بولغان آغملری. هله حقوق بلن وجدان نقطه نظرلی کوب چاقده بر برسینه باشقه نتیجه لر طودرا. بر حاکم، ظاهری سبیلر کورسه تووی بونچه بر محکومنی جزاغه یاراقلی طابا. حالبوکه شوندی حاللر بولاکه - وجدانا - محکومه عیب یوق. لکن حاکم همانده «حقیق». شونک بلن برگه محکوم - مظلوم.

همه سندن بیگه رک بو - فلسفی، عامی بر مسئله. بوندیلرنک دین بلن بیک طغز مناسبتلری بولا. هر تیشوک هر یارقه آراالا. شقیان هوا کبک، دین ننگ ده قاتوشمی قالغان نرسه سی یوق دیرلک.

اوزینک (غلبه سن توگل البته) بارلغن بادرور ایچونگنه ده بعض بر «قارا کوچ» ننگ انیریغنه سینه آرقا تیانو سایه سنده حرمتن، شانن یوغالتوب حقلقدن یراق کیتنه توشکاچکنه موفق بولا.

حقلق، اوزکگه تله گانته باشقعه ده تله و؛ وجدان دائره سنده خالص مقصد خیر بولغان اس و سوز، فدائی لق کبک بر طاقم سویکملی عبارله، اخلاقه مطلوب گوزل نرسه لردن عبارت بولسه، بوده بشدوق اوزی یوق. «ایش برده بر مظلومنی، بر فقیر، بر ضعیفی قزغانا؛ آگا هیچ مکافاتسز فایده لر کیتره». مکافاتسز می؟ خایر! اول - شول مظلومغه فایده کیزو بلدن آنی اوزینه نمون یاصی. قلبن، وجدانن تسخیر ایتودن لذت طابا؛ معنا اوزینه سجده ایتدره. بو، استبدادنک، غلبه ننگ ایکن آلانا طورغانی، ایکن دهشتلیسی.

اصل «غلبه» اوزی حقلق بلدن حیلولوی ممکن توگل. غلبه ننگ معناسنده کوچ بار. غالب بولدی - حقائق بولمی. غلبه تسلط - تسخیر - باشقعه نی آستده فالدرور، بولار بارده صاف وجدانغه منفور دستکره معنالر. حقائقده بولسه، علویت بولور. بو ایسه فقط کوکلده گنه بولوب، معنوی صورتده علویتدن عبارتدر. قابا بر نرسه ننگ علویتی آنگ حیاتده مغلوبلگینه قارشی بولماسه کیرهک. شاکر مصطفی.

شعر:

پوشونو . . .

الهی! نیک مینی مسکین یاراتدک؟
کوزم توشکان ماتوردن کیم یاراتدک؟
آچی حسرت، قارا اوی دیکگزنده،
عاجز فرهاد، بلهن مجنون آزنده،
بو بنده کده یانوب بتسون دیوبمی؟
امیدلرنی اجل تتسون دیوبمی؟
آنی میندن ماتور هم بای یاراتدک!
طولی بیتکیلر نده آی یاراتدک!

یفهک، آطلاس، اصل طاشلرغه چومغاچ؛
قارا چاچ اوستینه یولدزده قونغاچ؛
آنگ کوکلی اوچا کوکده، عرشده؛
میگا باقغانده اول - شیکسز - فرشته!

ع. بیگی. (قوزنیتسقی.)

و وجدانچه کوسته رگان عدزلیری؛ طوغریسی ضیاء کمالی تعبیرنچه، کشیک دنیا سن آداورلی و اوزلرینکده آدانولردن باشقعه نرسه توگل. چونکه اصل فطرتنگ اوزنده ظلم بولغاچ آگا اخلاق یاغندن عدزلی کورسه تو بیهوده. شولای کیلدی، شولای باراچق. اول «وقت معلوم» قایمان بولور، نه حاضرگه کوچسزلرنی قربان، قربان! آیتله: «یاوروپالور ظالملا!» آیتوکر زنهرا؛ شول یاوروپالور اورتده آلا کبک معموریت، بایلقغه مالک بولسه لر شرقیلر ظالم بولماس ایدیلر می؟ بعض بر حاللر بولا: بر برسینه قارشی ایکی مدافع مات آراسنده حاضرگی کورنشچه برسی متغلب ظالم، ایکنجیسی مظلوم دیب حکم ایده رسگ. حالبوکه بو سوکعیسینگ بورنغی حاللرن خاطرغه کیتورسهک بو آنگ بورنغی ظلمینگ چاچکان اورلقلرینک یشلری ایکانن کوره مز.

شیطانده آگلاماس، حیاتنگ قوت اوچرغیچ شوندی قباحث بوچاقلری بارکه برده اوزینک شکارینه قارشی قابارنوب افتخار ایتوب طوزغان دقیقه سنده نیچوک ایتوب آنگ طوزاغینه توشه بارغانن کورمی. کوزی می «پارلاق مظفریتلر» بلدن طغان، ایسرگان بولا.

آدملرنک بتون عمرانی، ظلم و تغلب اوستینه قورلغان. بو کونگی کونده کوزلرنی قاماشدرمقده بولغان یاورویا مدنیتی، صنائع نفیسه ثمرلری همه سی قان بو یالغان؛ وحشت ایسی کیله. مکمل، پارلاق بر سالونده بر «بال» کیچه سنده بر یاوروبالی ماداننگ باشنده غی یفهک صاحبون صپای طورغان اشله په سی یولنده آزمی آدملر قربان بولغاندر! عموما بو «بال» ده پارلاقلردن آدم ایسی کیلمه گانن قایسی برمز سویلی آوز؟

بارچه بو حاللر بلهن برابر هنر، صنائع، معارف ثمرده سی بولغان حاضرگی مدنیته، حاضرگی طرز عمران ننگ کیدشینه اخلاق و انسانیت یاغندن قاراب اوز اوزمزی آداتاسی یوق. نیچوک بولماسون - شونی قبول ایتارگه مجبوریت یولینه کرلگان. آلدنده تارتالر، آرتدنده ایتلر، اویلانوب طوراسی قالمالغان! قسقه سی؛ بارغانلر، بارالرهمده بارا یرسونلر. اما اوزلرینک بوکیدشیلر توری بویولر بلهن توزه توب وجدانلرن قناعتله ندررگه یلته نوب آچاقلق ایتمه سونلر. بواسه الکی قباحترندن ده یوک قباحتلک بولاچمقدر.

«حقلق» نی نرسه، بوندن مراد، نی؟ اگر مقصدغه یتودن عبارت بولسه بو «کوچ» ننگ اوزی. مطلقا غالب. اگرده «حقلق» عدالتدن عبارت بولسه بو - غالب بولو فایده! بشدوق یوق اول. نه اجتماعی حیاتده ونی طبیعتده یوق. اگرده هر کمنگ وجدان نظرنچه اجتهادینگ ثمره سینه نائل بولمقدن عبارت بولسه بو، بار. لکن ایگه حدلی هر وقت و هر یرده

بر درسدوك اوج حرفنى بله و آندن معنالى بر سوزده ياصاب چغارا. اما اول حرفلرنى ايكنچى، اوچنچى درسلدده باشقچه يازارغه طوغرى كىلدىگندن بالاغه اش آورايا باشلى.

بوگون بز «آتا» ديگان سوزنى بلدره چك بولساق، باياغى «ت» نى «ت» صورتينه «آ» نى ده «ا» روشينه كىتره مز.

مونه حاضرلك بالانك ميبى چوبالا، كوز آلدرى قاراغلانا، كىچىگنه حقيقت ديوب بلدىگان نرس، سىنى بو كون يالغان بر توش كىبى حس قىلا باشلى. ايندى بر قاتاردن گلگنه: آت، آق، آن، آت، آى، آر، آز... ديوبكنه اووقو تورغده يارامى. اول چاقده، حرفلرگ، حركلر قوشا باءلاغاج كىسه كدن بالاغه تاغى آغر بولا، بالا تاغن قىنالا، تورلى تشويشلرگه توشه. مثلا: ت، ق، ي، ز، ر... بولارنى «ت، ق، ي» صورتلرینه ئه يله ندروب كورسه تكاندن صوك «ي، و» ننگ تاوشلرینه توشندره مز. «تا - تى - تو...» دى.

بولاردن تورلى سوزلرده ياصارغه اوگره تهمز هم ياصيلر. يازارغه اوگره تهمز يالزر. كوروب ده كورمى ده يالزر. لكن بولار برلن گنه اش بتمى. ايندى بز آنلرغه باشده يازلا طورغان «اى» لرنى ده كورسه تهمز «ي»، «او» سوزنگ باشنده شولاي يازلا ديمز... مونا آلار شونده ساتاشالر.

بولارنك باشلارنىك ئه يه نگانانگن ايندى بز املا يازدرغانده كورمه مز. «اول، اوق، اورمان» كىبى سوزلرنى آنلر حاضر، «ول، وق، ورمان» كىبى يالزر. اير، ايركن، ايرندى ايزلدى كيلرنى «ير، يركن، يرندى، يزلدى» ديوب يالزر. نىگه آلاي يازاسز؟! ديسهك؛ بزگه، اول شولاي ايشلدى، بز «و»، «ي» برلن يازدق، صوك نيچك يازارغه كىرهك؛ ديلر. «و» دن اول «ا» يازگن!... يوق بولمى. كتابدن كوره كورمى او بره نوبگنه بلماسه بولاي توشندروى قين... شولاي ايتوب بالا مك بلا و مشقتلر ايله تاتارچه اووقورغه و يازارغه اوگره نه.

ايندى بو بالادن قوتلغانده غنه بالانك باشينه ايكنچى تورلى بلا طووا. اولده: عربچه سوزلرنى درست اوقوب يازا بلماو وشونى بلو يولنده عذابلانودر. مثلا: «دفتر، قلم، مكتب، مدرسه، ادب و تربيه»... موندى سوزلرنى درست اوق بلماسه لرده آبدراب ده طورمىلر: «قلم» نى «تلم»، «دفتر» نى «شلت» و زلرینه صالوب اوقوب كىته لر... .

بوندى سوزلرنى آنلر نك شولاي اوقولرینه آچولانوب ده بولمى، بلكه توركى حرفلر نك تاوشلرینه ياخشى توشگانلكلر ينى آكلاب، اچكدن قوانوبده قوياسك! لكن آنلر عربچه سوزلرنى

املا مسئلهسى

I

۳ نچى عدد «شورا» مجله سنده يازلمش معلم عبدالرحمن افدينك «تتميدگه قارشى» سرلوحه لى مقاله سينگ رسم خطلى گوزلدر. اوقو - اوقو خدمتلىرینه ده يىكللك بره چگينه امين من. لکن، ۱۹۰۳ نچى سنه ۱۶ نچى غنوار قزانده كورمىلر مطبعه سنده طبع ايدلمش «اخترى كير» نك ۸۳۶ نچى صحيفه سى برنچى ستونى ۳۱ يولنده غى «النضاضة» كله سون ستون قفاسينه چغاروب (النضاضة) كىبى اسبورده كورلمىك بولوب املا رونقينه بر آز كيلوشلرلك كىتوره كدن بوش توكلدر.

كاشف قورماشى «يوزكى تکره من».

II

خلق آوزندن ايشلگانچه يازامز ديوبيلرمنك افراطراق كىتكانلرى، «خلق غه» نى «خلققا»، «يوغانتا» نى «يوغانا» يازغان كىبى يازولر، ظن عاجزانه مه كوره خلق آوزندن چققانچه يازامز ديب، يازو و املا مزنك يارطى يورطى قاعده لرینه ده بوزوب بترگه سبب بولسه كىرهك. خلق آوزندن چققانچه ديب مثلا: فضل الله اسملى بر كشى يازلقدده «فاظوللا» ديب، عبدالستارنى «غه بصاططار»، عبدالصمدنى «غه بصمه مط» ديب يازارغه تيوشمى؟ روسلار مثلا: «что» لفظن «чево» ديب تانمظ ايدلر، اما يازو قاعده لرنده، املا لرنده «чево» ديب يازمق كورمىلدر، لفظن «все» ديب ايتلر، اما يازغانده شولاي «фсю» ديب يازمىلر، «все» ديب يالزر. ابراهيم بن عبدالرحمن قازان.

III

املا لرنى توزه تونك اهميتى معلم بولوب بالالر اوقوتانا باشلاغاچدن يىگرمك آچق بانه.

بز بالالرغه بشدوق اصل و تاوشسز حرفلرنى بلدره مز. مثلا «ا» بونك اوستينه «~» علامتىنى قوياغ «آ» بولا ديمز. صوكره «ت» حرفنى كورسه توب، بونك تاوشينه ده توشندرگاج ايكي سىنى ياقن كىتروب بر يرگه «آت» ديوب يازامز. هم بالادن بونى تکرار ايتدروب معناسن ده آگلتامز. شولاي ايتوب بالا

يازلامسون ايدى . مثالا : تيك براق، نيگه ديسهك، الك، چدام —
توزوم . . . كىليرنگ اورينته : لىكن، چونكه، اول، صبر ديگان
سوزلر قوللانماسون .

۲) تاتارچه سوز تابو ممكن بولماغان تقديرده، عربچه سوزلر،
حرکه رسميه برله يازلسون .

معالم افنديلردن بعضيلرى عربچه سوزلرنى تاتارچه املا
برله يازونى ده مصلحت كوره لر . طبعى بو، بالالار ايچون بر قدر
يىكل بولماق قدر . اما اصلاح قىانوب يىتمگان املاهنى بر بوزلمى
طورغان قاعده ايتوب جيت لغتلرنى اول قاعده تحتته كرتو يىگوك
موافقى كورنوب يىتمى . هم اول تقدير بالالار زورايغاج، عربچه
كتابلرنى اوقى باشلاسلر تاغى ئەلله نىدى چوالورغە اوچرايد
چقدرلر . عربنگ اوز حركلرى (حرکه رسميه) ايله يازلغانده اولقدر
آغر بولماس ايدى . نوشيروان ياوشف . (سمرقند) .

شعر:

طوروش

سلكونه كوكرهك اوچارغە آشقونه
جان . توشهز شىكسز تهنم يير آستينه .
آه : فقط ممكن توگل جان چقمى تيز —
ملدرى ، كوزدن كيله قان ياشكنه . . .
نرسهگه طوغدم بختسز دىياغە ،
نرسه مجبور ايتدى بو — « وا ويلا ! » غە ؟
ياترى آرز . آرز خىياتىچى اميد ،
شادلانە جان ، باشلى يولدن طاياغە . .
دنياده ايىگ زور گناھلى مينگنه
باشقه لر كرسز يورهك ، « مؤمن » گنه . . .
كوياكه لوخنده نقش ايتكان ايمش :
منگولك تمذيب ، توگل بر كوونگنه . .
مينگنه البت توگل بو — مبتلا
خلقتى هر كمگه كىترگان بلا .
نیشله سون يانغن بلهن بر ياش صبى
توكمى ياش قورچاق بلهن لذت آلا . . .
فايده سز البته كوزدن ياش توگو ،
نهق قزل صحراغە بر طامچى سيبو .
فروعنگه نرسهگه معجز كتاب ،
كولكى ، قللقدن چغارغە ايتنگو . . .

علاء الدين خداياروف .

گل شولای «شلتز، قلتز» لرغە اوخشاتوب اوقورلرمونى ؟ شونك
ايچون بوندى سوزلرنى شفاها ملكله ندر و قصدى ايله : « اول
شولای «شلتز» توسلى يازلغان بولسه ده ، اول عربچه سوز ، آنى
«ده قتهر» ديوب اوقورغە كیرهك . اول شولای اوقولا » ديسهك ،
بالا تاغن عجبانهوب : خانه مونده «ه» يوق يت . اول نيچك
آلای بولسون ؛ ادى . مونه شوشى وقتده توشندرو چيتون . . .
عربچه سوزلرنىگ املاسندهده شولايوق ، آوزكدن نيچك
چئسه شولای : قهلم ، ده قتهر ، مه كتهب ، مه درسه ، ئەدب .
تهريه ، واقت ، جاواب ، خازر ، خاصيل . . . يازوب كيته بيره لر .
بولارغە نيگه آلای يازاسز ديوب بولمى ايندى ؛ اوزگوك
(درست يازدراسگ كىلس) عربچه سوزلرنى «شلتز» وزيله ايتورگه
مجبور بولاسك .

ديمك املاز اصلاح غە محتاج . اما ، املازنگ توزه تووى
چيتن يرلرى بولغان كىي ازغنه اوزگرتو ايله ده رده و توزه لوب
كىته رگه طورغان يرلرى ده بار . مثالا : «ى» ، «و» ، «ه»
بولار اورينته يازارلق حرقيه لر يميز يوق .

اما ، «ئە — ه» اوزى ده يارى . چونكه تاتارچه سوزلرده
بونك توسلى اصل حرف يوق . شونلقدن بو طوغريده قىتلقدە
سىزلمى . فقط ، تاوشلى و آيروم يازلا طورغان حرفلردن صوك
«آه — اوه» كىي يوغا ريده كورسه نلگان توگه ردهك «ها» غنه
يش اوچرى .

ينه توزه تلووى ايىك ضرور اولوب ده توزه تور ايچون يىك
يىكل بولغانى (آ) حرفيدر . بو «آ» حرفى حاضر بزده اوچ
تورلى يازلا : «ـ» ، «ا» ، «ا» بو حرفلر حروف صوتيه دن
بولغانلقدن سوزنگ باشنده بر چاقده ده يازلميلر . ايندى بونى
توزه تونك طريق بولای بولا :

«ـ» صورتنده يازلا طورغانى بو تونله ي چغاروب تاشليمز .
بس «ا» ، «ا» توسلميلر يگنه قالغان بولا . يازغان وقتده : «ئاتا —
ئانا — ئوقى — يازا» كىي يازلادر . ۱۰ نچى عدد «شورا» ده
يازلغانچه حروف صامته دن بولغان «ئ» اورينته ، حروف مد بولغان
«ا» نى يازو يىك زور خطادر .

املازنگ بو يرى توزه لور ، لىكن عربچه املانى نيچك
ايتهرگه كیرهك ؟ چونكه نى قدر طرشساقده عربچه سوزلر اورينته
صاف توركى سوزلر تابوب يىكرو يىك مشكل . «قلم ، دفتر ، ادب ،
تريه ، حاضر ، جواب» . بولارغە ، توركى سوزلر — تاتارچه اسملر
قايدن تابوب قوشامز ؟

الفا وقرائت كتابلرى يازوچى افنديلردن مين شونى اوتور ايدم :
۱) اوز تلمزده بولغان سوزلر ، چيت تل و چيت لغت برله

تربيه و تعليم

فن تربيه (پيداگوگيه)

(تربيه حقنده بر قدر معلومات)

انسان ايک اقتدارسز مخلوق اوله رق دنياغه کيله. آنک تورلو استعدادلری هم قوهلری بيک آفرنلق ايله گنه ترقی ايتمه هم بيک دقت ايله اوزينک آرتدن يورونی تلی. هر تورلو استعدادلرينک کامل ترقیسی ایچون عمرينک اول دورنده انسان خارجي ياردم گه یعنی تربيه گه محتاج بولا.

انسان جسم ايله روحدن مرکب بولسه ده روح انساننک ايک اهم قسمی اولدقدن، تربيه سوزندن، کوبرهک وقت، روح تربيه سن ازاده ايتوله.

تربيه، کيک معناسی ايله آگلاغانده، معنوی ياکه مادی آزوق يوروب، روح وجسمنک ترقیسيه ياردم ايتو ديمکدر. انسان تربيه سی ايله باشقه جسم ايله لری نك تربيه سی آراسنده زور آيرمالر بار. اوله نلر حسسز، روحی استعدادسز فقط اوسو، کوبه يو ايله گنه عمر کيچره لر. حیوانلر اوسو، کوبه يو اوستينه ينه حسياتقه ده مالکالر. حسيات سايه سنده آنلر خارجي نرسه لر نی بله و آلاردن اثرلنه آلالر. انسانده بو ايتولگان صفتلردن باشقه ينه، حیوانلرده بولمی طورغان، روحی صفتلر بار. انسان طبیعتی حیوانلر طبیعتدن عالی هم کوبرهک نرسه لر دن مرکب. منه شونک ایچون ده انساننک تربيه سی ایچون کوبرهک يوررگه و کوبرهک، شقتله نورگه کیرهک بولا. اوله نلر و حیوانلر خارجي نرسه لر نك اثری ايله اثرلنه لر گنه، اما انساننک روحنده اول اثرلر عقل ياردمی ايله اوز آلدینه اشله نه (محاکمه، موازنه ايتوله) لر. شول سببلی آنک روحی چيکسز ترقی ايتمه آلا. حیوانلرده روح ترقیسی، اوزن بلو، اوزن تربيه ايتو هيچ ده بلنمی. يرتقچ حیواننک آناسی بالاسن تربيه ايتمه، یعنی آتاتا. قورقچلردن قاجارغه و صونارغه يوررگه اوگره ته. اما بو اشلرنک برسنی ده اول بلوب اوگره تقي و بلوب اشله می فقط اينستينک (سبسز سيزينو) و داخلی بر تورلو تله و بويچه غنه اشلی. انسان حتی بدن تربيه سن ده اينستينک بويچه اشله می، بلکه بلوب اشلی.

بورونقی خلقلرده غی (هم حاضرگی و حشیلرده گی) تربيه، بالانک جسمن زور ايتوغه، طبیعت آورلقلرينه قارشى طورر ایچون تيزرهک بالانی آياقه باصدررغه طرشودن، صونارغه هم دشمان

قبيله لری ايله صوغشورغه اوگره تودن اوزماغان. قز بالالرنی تربيه غايتده ساده يورت اشيئه (کجه صاوو، قوی، صبارق قرقو کبی لرگه) اوگره تودن يوقاری کيتمگان.

انسانلرنک آفرنلاب ترقیسی سايه سنده فن تربيه نی ده کيک رهک روشده آگلی باشلاغانلر. حاضرگی وقتده ايندی تربيه گه اولنگی کبی يیکل گنه قارامیلر. کم بولسه شونک، و نيچک بولسه آلاى تربيه ده یاری ديب اويلا ميلر. حاضرده ايندی تربيه نی تيوشلی معلومات و حاضرلکلرگه محتاج بولغان بر صناعت ديوب بله باشلاديلر. تربيه ایچون هر کمنک اوز تجربيه سيگنه يتمی، بلکه باشقه لر نك تربيه حقنده غی تجربيه لری ايله ده تانشورغه، یعنی فن تربيه (پيداگوگيه) اسمنده مرتب يازلغان تجربيه لر دن مرئی خبردار بولورغه تيوش.

فن تربيه نی اوگره نونک الصمبني. فن تربيه بتون عمرن شول تربيه اشيئه صرف ايتکان کشيلرنک (تربيه اشنده اسپتسياليسترلنک) اصول ايله يازلغان تجربيه لر دن عبارت بولوب هر آتا آناغه هم ياش نسللرنی تربيه قیلونی اوستلرينه آوجيلرغه بو علم ايله تانشولازم. بيک کيک وزور بولغان تربيه اشيئي يرينه يتکرو ایچون بر کشی نك گنه تجربيه لری بتون علمده گی مشهور ذاتلرنک تورلو باهدغی تربيه حقنده بولغان تجربيه لری قدر هبچ ده بولا آلمایاچق. هر قوم آراسنده استعمال ايتوله طورغان تربيه اصوللری، شول قومنک عصرلر بويچه جیغان تجربيه لر يدنر. لکن بو اصوللرنک بعضلری فن نظرندن قارالدقده بتولنه می تيوشسز هم بيک ضررلیر. مثال ایچون، آرامزده، عادت حکمینه کرگان بالا يلاو، بالا تيربه تولرنی کورسه تو يتسه کیرهک.

درست بعض وقت ياخشى، تربيه دن ده، معلوماتی مریبلر قولندن ده ناچار و اخلاقسز بالالار و بالعکس، تربيه دن هيچ خبرسز، نادان مرئی قولندن ده کورکام خلقلی بالالر يتوشه لر، فقط شونی ده اونوقاسقه کیرهک، ياخشى مرینگ ده يا گلشوی و آنک توتقان اصولی باز بالا ایچون ده باراب تباوی ممکن. شولايوق آتا آنلرده بر طرفدن تربيه نی ايک نچکه يول ايله آلوب بارغان حالده، ايکنجهی طرفدن، اوزلرينک بالاغه آرتق محبتلری سايه سنده اصول تربيه گه بالکل خلاف حرکته بولونالر. هيچ تربيه سز کورکام خلقلی بولوب يتوشکان کشيلر، تربيه بولغان تقدیرده آلاز ينده ياخشيراق بولوب يتوشولری ممکن ايديکن ده خاطر دن جغارماسقه کیرهک. اخلاقسزلق اچنده اوسکان مک کشيدن ايک غيرتلی بولغان بر نيچه سی گنه اوزلرن اخلاقسزلقدن، هلاکتدن فوتولدره آلالر، اما يوزی و مکئی هلاکتده قالالر.

مرينگ طبيعتده تربيه اشيئه استعدادسزلق بولسه، اوزينک

بيان ايتىمى ، بلکه Этика ، يعنى فن اخلاق بيان ايتە . فن اخلاق بالكلى دىنگە اساس ايدىلدىكىن مەربىيە گە فن اخلاق ايله برابر دىنىيە دە ياخشى بلورگە كىرەك . دىمك فن اخلاق ايله دىنىيە بلو سايه سىندە گىنە ، مەربىيە روحي تەربىيە دە نى نەرسە نى ايدىيال ايتوب طوئارغە بلە وبالانىك قايىنە تاثير ايتە تورغان ياردەملەرنىك ، نى اچون كىرەك ايدىكىنە توشونە آلا .

فەم تەربىيەنىك بولونوروى . كىك مەناسى ايله ايتكاندە .
« فن تەربىيە » دىب : بدن . عقل . اخلاق ، دىن ، نەفىسلىك تەربىيەلىرى هم اوقوتو نظاملەرنى شامل بولغان فەنگە ايتولە . انساننىك روحي و بدنىيە فوئەلەرنىيە اقرىنلق و درسىلىك ايله تەربىيە ايتو حەقەدەغى عمومى نظاملەرغە « عمومى فن تەربىيە » دىبولە . بو « عمومى فن تەربىيە » نى « فن تەربىيە » نك باشقە بابلەرى (مثلاً ، بدن تەربىيەسى . روح تەربىيەسى) اچون بر مەقدەمە دىبرگە مەمكن . فن تەربىيە نك بالار اوقوتو حەقەدەغى قىسمەن دىداكتىكا (گرىكچەدن - اوقوتو دىمك) آتيلەر . دىداكتىكا يەنە ۲ گە بولونە . برى (اوقوتو حەقەدەغى عمومى نظاملەرنى عبارت) عمومى دىداكتىكا اسمەندە ، ايكىنچىسى (هر فن نى اوقوتقاندا ، عمومى دىداكتىكا قاعدەلەرنى نىچك اجرا ايتو حەقەدەغى نظاملەرنى عبارت) مەتودىكا .

« فن تەربىيە تارىخى » تەربىيە فىنىنگ اوزىنە باشقە بر قىسمەندىن عبارت . « فن تەربىيە تارىخى » تورلو وقتلەردەغى تورلو خەلقلەرنىك تەربىيە گە بولغان تورلى - تورلى قاراشلىرى ايله تانىشىدە وشول وقتلەردە غى مشهور مەربىيەلەرنىك تەربىيە حەقەدە نىندى يول طوئەقلەرنى بلدە . بولار ايله تانىشو مەربىيە بولاجق كىشىگە حاضر تەجرىبەلەر بىرە هم آنى ، شوندى . تەربىيە كىي زور اشدەدە . خەتلەردىن صاقلنى . اوشبو طوغورولردە كىلە چكەدە يازلور . مرد عالم .

محبت :

(ا) بارماقلىرىمنىك سىز لائىقوى ؛ ماندالىنو لادىلەرنىن توگلى بورەگىنىك چارپالانۇندىدەر . (ب) محبت فەحشىياتنىك ضدىدەر . (ج) محبت نىقەدەر اشتىاق ايله قارشولانسه شول قدر لذتلى بولاجقدەر . (د) فاتنازىلەو محبتلەر ، محبت توگلى ، بلکه : مەنۇنلىك بادی ئەرەسىدەر . (ه) شاعرلەر ، موسىقى شناسلەر - محبتنىك مەداخلەرىدەر . (و) محبت ، خەلقنى عالملىن بىرورول اوينايدىنى كىي عالمنىك قناسىنە قدر حەكم سورەچكەدەر . عبدالحىر عبد الاىف . كركى - بخارا خانلىقىدە .

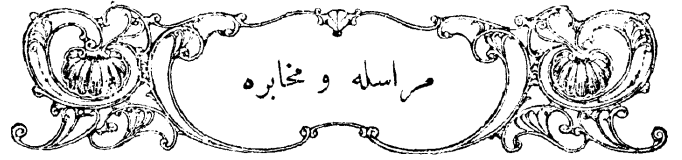

مەلۇماتىن عمل گە قويە باماسە ، خصوصاً اوزىنىك اشىنە هم بالارغە محبت ايتاسە ، حەقىقى مەربىيەنىك شەرتلەرنى بولغان . توزومى بولماسە ، اول وقت ، البته قورققانە صوغشەدە قورال ياردەم بىرمادىكى كىي آندى مەربىيە دە فى مەلۇماتلەر ياردەم ايتمايەچكەدەر . هر حالدە فن بىرگان مەلۇماتلەرنى ياكلىش استعمال ايتو ياكە اجرا ايتە بولماولر اچون فن نى عىلەدەرگە وفەندن كىلگان فائەدەلەرنى انكار ايتارگە يارامى . تەربىيە فى ايله خاتونلەرنىك تانىشۇوى بىگرەك دە كىرەكلى . بالا مەكتەپكە بورىلىك بولغانچى (۷-۹ ياشىنە قدر) فقط آلارنىك غنە قاراوندە و آلارنىك غنە قولندە تەربىيە ايتولە . بالارنىك بىرىنچى تاثيراتى ، ايكىنچى تاثيراتى و ايكىنچى تاثيراتى بىرە . اول تاثيراتلەرى ايله كىشى عمر بويى ياشى . مثلاً : قارىلەر كىچەگى واقەئە نى اونوتسەلدەر ، بالا وقتلەردەغى واقەئەلەرنى بىك آچق خاطرلەردە صاقلەلەر . صىلىق و بالالار دورندە كىشىنىك قايىنە بىرىنچى ياخشىلىق ، عالىلىك هم اخلاقى اورقلەر سالونە . بو اورقلەر هېچ سىزلمەگەن روشدە . كىشىنىك كىلە چك عمرى اچون يوللەر حاضرلەب قوياولر . بالانى اخلاقا هم جىسمائىيە تەربىيە ايتەر اچون مەربىيە كۆب اخلاقى قوتلەر ، توزوملەر ، مەلۇماتلەر ، تەربىيە ايتە بلولر (педагогический тактъ) كىرەك . تەجرىبەسىلىك هم مەلۇماتسىزلىق سەببى ، بالاسىنىك اخلاقى جەھەتتە وقتىلە اهمىت بىرەاونە اوكونوب بىرەاونە بىك كۆب آنالەر اوچرى . بزىنىك روشدە ياشى تولغانچى ۱۰۰ بالادىن ۵۰ قدرسى اولوى دە بالارنىك حفظ صحقى حەقەدە خەلقنىك هېچدە مەلۇماتى بولماو سېنىدندەر .

مەربىيە اچون نىبوشلى مەلۇماتلەر . فن تەربىيە انساننىك
روح و جىسمەن تەربىيە ايتە چك بولغانلەردىن انساننىك طبیعت بدنىيە و طبیعت روحىيەسىندىن مەلۇمات بىرە طورغان فنلەرنىك هر قايسىندىن مەربىيە خەردار بولورغە تىوش . مەشىت روحىيەسىندىن خەبەرسىز هم دە بالانىك روح و اعضالەرنىك تەربىيە مەلۇماتسىز حالدە بدنىن تەربىيە گە كرىشوقىون .

انساننىك جىسمى حەقەدە مەلۇمات بىرە طورغان فنلەردىن مەربىيە اچون اهمىتلىلەرى (انسان جىسمىنىك تەربىيە مەلۇمات بىرە طورغان) آناطومىيا علمى هم (انسان جىسمىندەگى ظن آلور ، قان حرەكتەلەرى كىيلەر حەقەدە مەلۇمات بىرە طورغان) فىزيالوگىيا علمىدەر . مەربىيە حفظ صحقى قاعدەلەرنىك اقل درجە اساسلەرنى هم گىمناستىقە علمىندىن اعضالەرنى نەغایتور اچون بر نىچە تورلو حرەكتلەر اصولان بلو تىوش .

انساننىك طبیعت روحىيەسىندىن مەلۇمات بىرە طورغان فنلەردىن مەربىيە اچون بىگرەك دە كىرەكلىلەرى علم روح ايله منطوقدەر . علم روح انساننىك طبیعت روحىيەسىنى تصوير ايتە . انساننىك روحي فەاللىتىدەن مقصود و ايدىيال نەرسە ايكانن علم روح

مسئله چيقدی . وفات بولغان كشيلىزنىڭ روھلارنى كيتوروب سويلە شوچىلار بارلغىن دە يازدىلار . لىكىن بو نرسە تياغىرام وتيلفونلار مئالندە طبيعي سببلىرى بىلەن نرسەلەردىن توغۇل . «سحر» اسمندە بىر علمىك ايسكى زمانلاردا بابل ، كلدان قوملاردا بولدىغى مرويىدەر . آنلاردا مصر خىلقلىرى باشقىلار ئامىللىرىدەر . «سحر» نى تورات ، انجيل ، قرآن كرىم دە حكايەت ايتەدەر . «سحر» نىڭ حقيقىتى بارمى ، يوقسە مجرد بىر حيله مكر واوتكوتىلدىن عبارتتى ؟ بو حقدە سلف عالملىرى آراسىندە اختلاف بار . هر حالدا «سحر» دىگان علم ، بو كونىڭى «ارواھنى تىسخير قىلو علمى» دىب شائع بولغان نرسەگە طوغرى كىلەدەر . حقيقىتى ايسە اللە تعالى بلور . اما قارچىلارنىڭ سحر قايتاروب يورولرى ، يوقارىدە آيتولدى : وھم ايله دوا قىلۇدن باشقىە نرسە توغۇلەر . فقہلارنىڭ : «ساحر اولدۇلور ، سحر علمى اوقو حرام ، صافلانۇ قىصدى ايله سحر اوگرەنو مباح ، سحر حق» شىكىللى سوزلارنىڭ معنالىرى واوشبو حكملارنى نىندى موضوعلارغا كورە يورتدىكارلى بىزگە معلوم توغۇل . (۲) مذكور عبارت حديث بولورغە برده اوشامى ، تىكشۇرگە وقت دە بولمادى . (۳) علم وفن گە مېنى بولغان تىجربەلەر ، قوراللار واسطەسى ايله آلدىن بلور . غائىبى بلور توغۇل . بلىكە مشاهدنى بلور حكمندەدەر . «غائىبى اللە تعالى دن باشقىلار بىلمى» دىگان سوز ، شېھەسز درست .

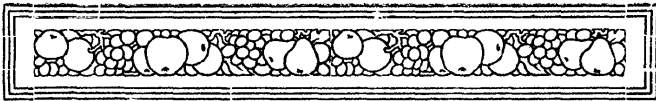
اوقۇلار . رسول اللە حضرت تلىزنىڭ آتاسى بولغان عبد اللە نىڭ ، عبدالمطلب اوغللىرىنىڭ كىچوكلارندن بولۇنى انكار ايتدىكەر و بو طوغرۇدە «طبرى الوغ آدم بولسەدە ياكىلش سويلەوى درست» دىب طبرى سوزىنى دە الثنات غە المادىكەر (شورا . عدد ۱۳ ص ۴۰۹) . اول سوز طبرى دەغە توغۇل ، بلىكە الكامل دەدە بار ، احتمال باشقىلاردا بولور . آنلارنىڭ خطا سويلەولرى درست . دىب شوندى مشهور عالملىرىنى خطاغە نسبت بىرو موافق اش بولماسە كىرەك . آنلار خطا سويلەسەلەر ، درست سوزلارنى بىز قايدىن ايتتورمىز ؟ بىر سوزنىڭ خطا بولۇپتە ، آنىڭ خطا بولۇوى دە درستلىك گە يتماز ، بلىكە دليل كيتورگە تىوشىلى . حالبوكە سز ، اوشبو دعوا كىرغە هېچ بىر دليل كيتورمادىكەر و دعوا كىرگە موافق بىر سوزنى هېچ بىر كىتابدىن و آنلاردا راتق بولغان عالملىردىن كوچرما دىكار ! بتون دىلىكەر : «لكل جواد كىبوة . . .» سوزىدىن عبارت بولوب قالدى . شولاي بولا طوروب دە بىك كىب شاكرد لىزنىڭ زھنلارنى عبد اللە حقدە شېھە صاورغە موفق بولدىكەر ! شولاي ائىدى ، مؤرخلار چولمەك بوزىنى تەلەگان بىرلەردىن چىقارالار . . . عبدالكريم القارماسانى .

شورا : بىز بىر مناسبت ايله عبد اللە نىڭ ايك كچوك اوغل

اوصولە . (ايركوت . ۱) خىستەلنگان كشيلىرىنى عوام خىلق آراسىندە قارچىلار دوا قىلەر . «مۇنى سحرلەگانلار» دىب ايشك باولرى چايقاپ اىچرەلەر ، قورغاشىدىن نرسەلەر قويلار ، موندن باشقىدە آدم بالاسى بلوب بىرە آماللىق ايم توم ايتەر . موندىنك اوشبو اشلارنى ، ملت گە خدمت ايتۇچى كىتابچىلارمىز طرفىدىن باصلوب تارالا طورغان «بولدۇ نامە» . «رد نامە» برده كىب قائدە قىلە . واقىدە بو «سحر» دىگان نرسە اوزى بارمى ؟ بولسە نىندى نرسە ؟ ائى بلوب بولامى ؟ قارچىلارنىڭ سحرلارنى رد قىلۇلرى نىندى اصل غە مېنى ؟ آلار سحر قايتاروب علمىنى كىمدىن اوگرەنەر ؟ (۲) «سترون خىرا جىدىدا بىجىل عن جىدىد» روشندە بىر حديث كوچرەلەر . بو حديث ، درستى ؟ درست بولسە تىلغراف وتيلفونلارغە طوغرى كىلمىمى ؟ (۳) غائىبى بلور اللە تعالى نىڭ اوزىتەگە خىس ايدىكى حقدە ايتلار بار . حالبوكە يىغمور بولوب بولماسە چىقىنى بلور حقدە ايتارلار چىقدى . شونلارنىڭ درست كورساتولرى تىجربەلەر ايله ثابت بولدى . حتى دوكتورلار رحىلمدەگى بالالارنىڭ مذكور و مؤنث ايدىكلارنى بلەر ، دىلەر . ائىدى بولاي بولماق «غائىبى اللە تعالى دن باشقىلار بىلماز» دىگان سوزنىڭ معناسى نىچوك بولوب قالادۇر ؟ امام كلىم اللە مختارى .

شورا : دىنادە وھم خىستەلىكلرى ھەمدە شول خىستەلىكلەرگە وھم ايله دوا قىلۇ اصولى بار ، دىلەر (۴) نىچى سە «شورا» دە «عصبى خىستەلك» اسمندە بىر مقاله بار ائىدى ، اوقولسە ضرر بولماز . خىلقلارنىڭ اوزلارنى «سحراندىم» دىب بلولرى ، قارچىلارنىڭ رد قىلغان بولوب يورولرى سببىدىن ھەم شول كشيلىزنىڭ سالاھەتلىنولرى اوشبو «وھم خىستەلكى» ھەمدە «وھم ايله دوا قىلو» بائىدىن بولسە كىرەك . اىچىنە يلان كرگانلىكىنى خىيال قىلۇچىلار اىچون اللە ياخشى دوا شول كشيلىك اوزىنە بىلدىمى گە اىچىدىن چىققان ايتوب يلان كورساتو ، دىلەر . بوزنى خىلقلار ، «سحر» نى ارواح (جن) و شىطانلار ھەم فرشتەلەر نى تىسخير قىلۇب شونلار واسطەسى مایە دىنادە اوزى تەلەگان نرسەلارنى اشلەتۇدىب بلەر وشونى دە «سر» بولغان علملاردا صائىلر ائىدى . روھانى بىر عالم بارلغندە شېھە يوق ، لىكىن شونى تىسخير قىلو مۇمكىنمى توغۇلمى ، مۇمكىن بولسە ھەر بىر اشنى آنلار آرقىلى اشلانوب بولامى يوقى ؟ اش مۇنە شوشندەدەر . كىبىدىن توغۇل آورۇپادە «ارواھنى تىسخير قىلو» اسمندە بىر

شونگ ایچون بو طوغوروده اوزمزه گه سلف و اییده ش کورساتودن عاجزمز. اگرده موندن صوگ اوجراسه شول وقت کورساتلور. بزنگ ایله «مؤرخ» آراسنده غنی مسافه بیگ یراق بولدیغندن سزنگ طرفکزدن بیرلگان «مؤرخ» لک عنوانی سخریه گه مبنی بولغانده غنه درست بولور. اسلام تاریخی چولمه گه اوخشاغنی جائز بولسه اول چولمه کنی بزدن مگ یل مقدم ابن اسحاق، ابن شهاب لر، واقدی و باشقلر یاصامش لر، بورون و قولقلرینی ده آنلر چیقارمشلردر. بو سوزلرمزدن طبری، ابن الاثیرلرگه احترامسزلق آکلاشلماسون! آنلر بزنگ قاشمزدده ایگ عزیز آدملر و علملرندن هر کون استفاده قیلوب طوردیغمنز استاذلرمز دندر. کتابلرنده یا گکش بارلقینی بلسه ک بو بلونی ده آنلرنگ اوزلرندن اوگره نگان معلوماغز سبندن بلگاغز. طبری و ابن الاثیرنگ یا گش لری بونلرغنه توگل، بلکه مونلر مثالنده باشقلرده بار. عبدالله، کوبره ک قارنداشلرینه نسبت ایله کچوک ایدیکنده شبهه یوق. لکن مونگ ایله «ایگ کچوک» بولو لازم کیامیدر. عبدالمطلب نگ ایگ کچوک اوغلی حمزه، آندن صوگ عباس در. شوندن صوگ عبدالله بولسه بولور. (والله اعلم بالصواب).

مطبوعات فیلسوفی

اجنهالده هر شینی اوزمزدده بولدر ایچون بوکون آوروپاغه محتاجم. آروپادن اوگره نورگه تیوشلی بولغان علملرمزنگ ایگ اهمیتلسی صنعت در. آروپاده صاعقلر، عملی صورتده حتی فابریقه لرگه یورتولوب اوقونلادر. آروپالور، قول اشلرینی یاراتقلری حالده بتون بازارنی اوزلرینه آلق ایچون ماشینلردن خدمت ایتدررگه کرشدیلر. بزگده شول ماشینه ایله اشلی طورغان اشلرنی اوگره نولازم. صنعتسز ملت هیچ وقت بایوماز، آله کینه آماز ظاهر بولماز. صنعتسز ملت هیچ وقت بایوماز، آله کینه آماز و دنیاده یاشاماز. ایندی یکرومی یل بولادر آناطولی غه ماشینلی صابانلر کیزوب اشلرگه باشلاق، اوراق و چاچو ماشینلری ده کیتردک. اول خلقلری بولرنی صانوب آدیلر، اشلرگه باشلا دیلر. لکن فائده سینی کوره آلمادیلر. چونکه بر آز اشله دیکلرندن صوگ بوزولدیلر، واتولدیلر، آزغنه بوزوقلرینی ده توزه توچی بولمادیغنی ایچون هر بری بر طرف غه ناشلانندی ده خاقلر اولگی ایسکی آغاچ صابانلرینه، تمبر اوراقلرینه یاشدیلر. اول خلقلری ایچنده

توگل ایدیکنی سویله دک (عدد ۹ ص ۲۸۲). سز شول سوزنگ یا گکش بولووی طوغورنده طبری عبارتینه یاشدک. بزشوگا قارشو طبری سوزی اعتمادغه لائق توگل، بلکه اول اوزی یا گکش، دیدک. بتون مسئله اوشبوندن عبارتدر. عبدالله نگ ایگ کچوک اوغل ایدیکنه سز، بزدن دلیل صورادیغک و بزنگ ده دلیل کیتوردیکمز یوق. «لکل جواد کبوة...» سوزینی دلیل صفتنده آکلاوگر ایچون تأسف ایتدک و مایوس بولدق. اول خطایی و شعری بر سوز ایدی. صوگ وقتده رسول الله نگ پیغمبرلگینی انکار قصدی ایله یازغان اثرلرنگ بزگه کورلگانلرنده عبدالله نگ ایگ کچوک وشول سبیلی آناسینه ایگ سویوکلی اوغل بولووی نیگر اعتبار قیلتغانده شوگا هر تورلی نرسه لر بنا ایدلگان. مونلر بو سوزنی قایدن آدقلرینی سویله ماسه لرده طبری تاریخندن آغان بولورنده شبهه یوق. چونکه مذکور تاریخی ایگ الگ مرتبه اوله رق مستشرقلر طبع ایتدردیلر. طبری تاریخی مسلمان دنیاسندن مقدم، خریستان دنیاسنده نشر قیلندی. لکن پیغمبرمز ضررینه رساله لر باصدروب تاراتوجیلر ایچون طبری ایله ابن الاثیر سوزلرنده (حقیقت حالده مذکور سوز ابن اسحاق غه منسوبدر) آکمک یوق. چونکه مذکور روایت اساسا یا گشدر. اوشبو دلیللر ایچون: ۱) عبدالمطلب، اوزینگ اوغلی عبدالله غه وهب قزی آمنه نی نکاح قیلغان وقتده حتی شولوق مجاسده، اوزینه ده وهیب قزی هاله نی نکاخلاب آغان ایدی (آمنه برله هاله نگ آتاری بر طوغمه لر). حمزه بن عبدالمطلب اوشبو هاله دن دیاغه کیلدی. ۲) عباس ایله حمزه، رسول الله دن ایکی یا که اوچ یاش گنه اوغلر ایدی (حمزه برله رسول الله نگ بر وقتده ثوبه نی ایدیکلرینی روایت ایتوجیلرده بار). اوشبو ایکی ماده، سیر عالم لری و اسلام حافظلرینگ اتفاقلری ایله ثابتدر. ایندی شولای بولغاچ عبدالله نگ، عباس ایله حمزه دنده کچوک بولووی احتمال طوتارمی؟ طبری ایله ابن الاثیر: «کان عبدالله اصغر ولد عبدالمطلب» دیدیکلری حالده هجرتدن ۳۲ نجی یل حوادیتی سویله دیکلرنده: «کان عباس اسن من رسول الله ثلاث سنین» دیشلردر. اوشبو ایکی سوزنی بر یرگه جیو البته ممکن توگل. صوگنی سوزلری شبهه سز درست بولغانغنی سببندن اولگسینگ یا گکش بولووی اوز اوزندن معلوم. ظاهر و بدیهی بولغان سوزلرنی اثبات قیلور ایچون کتابلردن سوزلر کوجررگه، سفلر و اییده شلر تابارغه حاجت بولماسه کیردک. «کوک آستنده یا گ سوز یوق» دیلر. طبری ایله ابن الاثیرنگ مذکور سوزلرینی تخطئه قیلوجیلر البته بولغاندر، بلکه بوکونده کوبدر، لکن ایزلر ایچون بزده حاجت قدر کتابلر یوق، بلمگان سوزلرنی صورار ایچون متبحر و صرف علم ایله مشغول و متخصص کشیلر یوق.

یارارلق بولوب قالغان طوقز يوزى چيرلى بولووى تجربه ايله ثابتدر. اگرده اوشبو حال شوشى روشده دوام ايتوب طورسه مملکتتمزنى، گوزل يورقزنى دشمنلردن صافلاوچيلر توگل، حتى اوستنده ياشارلك كشيلىرمزده بولماز. نسلمزنگ هميشه آزايوشه، كيموب طوروشه سياسى واجتماعى اسمنده ايكي تورلى سبب بولدى. سياسى سبب ايسه بتون توركىيانى يالكر توركلكگنه صافلاب طورديلر. جهنم كى قزو چولارده، زمهرير كى صالفونلرده، يغمور و بورانلرده يالكر توركلكگنه عسكرك وظيفه سيني اجرا قىلديلر. شونگ ايچون طنچ تركلك قىلو، مونلرغه نصيب بولمادى. كوب آدملىر اوستينه تيوشلى بولغان وظيفه لرنى، برگنه قسم ادا قىلوب طوررغه محكوم بولسه طاقتدن طش اش كورساتورگه مجبور بولدىلرندن بو قسم، طبعى، هلاك بولور، بتار. بو كونده عسكرك وظيفه سى ايله باشقه لرده مكلف بولدىلرى سببلى ايندى بو قورقنچ ايچون بر جاره تابلدى. اجتماعى سبب ايسه توركلكنگ جاهل بولولرى و تركلك قيله بلماولرى، حفظ صحت قاعده لرينه رعایت ايتماولرى بولدى. اوشبو سببدين تورك قوهى چاخوتقه، بيزنگ، فرنگى خسته لكلىر، توتون و اسپيرت كى آغولر ايله مبتلا بولديلر. اگرده آنا طوليمزنگ باغوشلر اوياسى بولوب قالوشه، رضا بولماساق بو كوندن اعتبارا موگاده بر چاره كوررگه تيوشاييمز. يوقسه «تورك كى كوچلى» ديب مشهور بولغان قومزنگ تاوشسز طنسزغنه دنيانن بوغالوب كيتوى احتمالدر. مونده ذكر ايتكان خسته لكلىرمز دن باشقه بزده دخى ايكنچى بر خسته لك بار. بو ايسه تيك طورونى ياراتو و راحتلكنى سوبودر. حالبوكه بتون دنيا خاقى تنازع بقا ايچون بر برى ايله ياريشوب طوردىلر نده بزنك بو اشمز صرف آنلرننگ اكمكلىرینه ماى سورتودن گنه عبارتدر. اوشبو اشلرگه چاره بولسون ايچون، وطنمزنى قاينغورتوچى ياشلر، ملتزمگه ياگا جان كرتو نيتى ايله «ترييه بدنيه و حفظ صحت» جمعيتى تاسيس ايتديلر. موندن مقصد ايسه تورك يادده ياگا وصاغلام بر نسل يتشدرمك وشونلر سببدين مملكتنى دشمنلردن صافلامقادر. مركزى «استانبول» شهرنده بولغان بو جمعيتنگ نظام نامه سى ۴ ماده دن عبارتدر.

ايرل . ساف عصر نده زكات يروچيلر ييك تدبيرلى بولوب زكاتارنى، تيوشلى اورنلرینه بيرلر ايدى. اما بزننگ زمانمزده حاللر باشقه روشگه كروب بارا. رمضان شريفده، ايسكى موسقى كيوننگان اير و خاتونلر، قارت و ياشلر خيرچى كيتووى بولوب يورتدن يورت غه كروب يوديلر. آرالرنده بر يورت غه ايكيشار اوچار مرتبه كروب صدقه آلوجيلرى بولغان كى تيسه تيمر

ماشينه لرننگ اشگه ياراماولرى حقتنده بر اعتقاد اورنلاشوب قالدى. حالبوكه موننگ سببى ماشينه لرننگ اشگه ياراماولرى، توگل، آنلر هيچ شهبه سز ياريلر، بلكه بوزولغان نرسه لرنى توزه ته بلوچى يوقلق، يعنى صناعتنن محروملاكدر. اگرده اوللرده تيمرچيلر، اوستالر بولوب ده هر بر بوزولغان نرسه لرنى توزه توب طوره آلسه ل ايدى. بتون دنياغه ياراغان ماشينلر آناتولى غه ده ياراغان بولور ايدى. ماشينه لر آز كشى و آز كوچ ايله كوب اشيلر. محصوللرى غايت بر كاتلى بولا و شول سببدين اول خلقلىر بايلر. ايندى اوستالر، ماهرلر يوقاهى سببدين آناتولىمزده ماشينه صابانلر، اوراقلر اشگه ياراماسلر، كوبرلك هنلرگه محتاج بولغان اشلر مز نيچوك اشله نه آلسون و مملكت نيچوك يولغه كرسون؟ ير آستنده غى معدنلر مازدن، صو و يلعنلر مازدن، اورمان و تاشلر مازدن نيچوك ايتوب فئده لته آلورمز؟ مملكتنگ بايووى ايچون تيمر يوللر، كوپرلر صانورغه، زور يالغه لرده ياراخودلر يوروب طوررغه، سازلقلرنى قوروتورغه كبرلك. ليكن بو اشلرنگ هر برى ايچون صنعت بلو، فن ايله آشنا بولو، مونگ اوستينه ده اوزمز اشلو ضرور. شولاي بولماغانده بزلر فقيرلك، حقيرلك آياق آستلرنده تابتالوب ايزلورگه محكوممز. اوشبو فلاكتلردن قورتلوومزنگ بردن بر چاره سى اروپا و آمريقاغه شاگردلر يياروب هنر و صناعت اوگره تدرودر. بايلر اوز بالالرينى و ياقنلرينى بالالرينى اوز مصرف لرى ايله ييارسونلر. فقيرلرنى بالالرينى ييارر. اوقو مصرفلرينى بيروب طورر ايچون مملكتتمزده «اوقوچيلرغه ياردم جمعيتى» اسمنده رسمى جمعيت تاسيس ايدلسون و اوزلرينى كوجلرى يتمه گان شاگردلرنى شوشى جمعيت ييارسون و اوقو طوغروسنده هر تورلى ينكلكلرنى تابوب شاگردلر ايچون يوللر حاضرله ب طورسون. شاگردلر مزشول يرلرگه باروب هنر و صناعت اوگره نسونلر، فابريقه و زاوودلرده اشله ب يورسونلر، آمريقالو و اروپاولرنى اوزلرى قدر بلسونلر. مونده قايتدىقلرندن صوك آنلر ايچون اش كوبرلر، فابريقه لر قورلر، تيمر يول ده صالورلر، ياراخودلرده اشله تورلر، كوبرلرده، يوللرده ياصارلر. اگرده بختيار ياشاوگه كوكل برسك بو اشلر بزننگ ايچون ييك ممك نرسه لردر. (اوغلم سيگا ايتهم، قزم سين طكلا!).

اقرام . تورك نسلى انقراض طرفينه بارادر. اگرده بزده درست حسابلر بولوب طورسه ايدى بو آچى حقيقت. رقلرننگ قطفى اسانلرى ايله سويله نوب طورلور ايدى. شولاي بولسه ده بو نرسه ياشرون توگل. عسكرك ايچون قارالورغه چاقلرغان يكتيلردن مك شباغه دن آنچق يوزى گنه سلامت و عسكرك ايچون

ادب یورتلری درجہ سینہ مندرگہ تیوشلی .

زراعت و تجارت غزنیسی . معلملر برله ایگونچیلر آرا-

سندہ کوچلی بر مناسبت بولورغہ تیوشلی . اوللر دہ طور وچی خاقلرننگ یوقلاغان میلرینی اویاندر وچیلر ، فکرلرینی تریہ قیلوچیلر ، سعادت وحب ملت حسلرینی تلقین قیلوچیلر اوللر دہ غی مکتب معلملری بولور . معلملر ، اوشبو وظیفہلرینی یرینہ کیتورسہلر بیک فائدهلی خدمت ایسکان بولاچتلر ددر . طوغریدن طوغری معلملرنگ اوز اوستلرینہ توشکان بورچلری بالارغہ ملت و وطن محبتی اورنلاشدرمق بولسده اول خاقلری آراسندہ طور دقلرندن آنلرنگ فکرلرینی تریہ ایتمک خدمتی دہ آنلر اوستددر . ذہنی آچاغان ایگونچلی ایله ذہنی آچماغان ایگونچلی آراسندہ آیرمه بیک الوغ . اوشبونگ ایچون قرہلر دہ معلملک ایتر وچیلرنگ زراعت علمندن الوشلری بولووی مطلوبدر . اول خاقلری اوزلری محبت ایسکان کشیلرینگ سوزلرینی اخلاص ایله تکلارلر ، ممکن قدر عملگہ ہم قویارلر . فقط بو اش معلملر ایچون ایکنچلی درجہ دہ ایدیکی خاطر دہ بولسون ! آنلرنگ برنچلی وظیفہلری ایسه «عام تریہ» دن خبردار بولمق و خدمتلرینی دہ شوگا تطبیق ایتمکدن عبارتدر .

سرمال . دنیانگ بو کونگی حاللری اعتبارغہ آلسہ یکرمنچی

عصر مدنیده یاشا وچی انسانلر دہ ایسکی وقت انسانلری قیابندن وحشی ، قان ایچوچی و جبر قیلوچیلر ایدیکی معلوم بولور . آدملر دوام ایسکان مدتدہ ، آرالرندہ صوغش و جدال ہم دوام قیہ چنی آکلشور . دنیادہ طورر ایچون کورہ سن کوچلی و اوصال بولورغہ تیوشلی . حقلق دائما کوچیلر طرفددر .

صباح . («ادیبورغ» دارالفنونی معلملرندن پروفیسور

کدهس سوزی) : مین تورکیادہ سیاحت ایسوب هر صنف اهلایینی یاقیندن کوردم . منافع عمومیگہ محبت قیلو تورکلر دہ بیک آز . هر کیم اوز شخصینگ فائدهسی ایچون گنه حرکت ایته در . تورکلر دہ بر آدم بر گنه تورلی اش برله شغلنو عادتتی یوق . بر کشتی بیک کوب تورلی اش گہ کریشه ، مختلف مقصودلر ایله شغلنه ، اما هیچ بر اشنی دہ باشقاروب یتشدره آلمی . اوشبو نرسه لر ایچون تورکلر قولندن فائدهلی اشلر چتمی ، یوقسه آنک سبی آچہ سزلق توکلدر . فرنگلر دہ ایک فائدهلی اشلرینی دنیاغہ چیقار وچیلر آچہ غہ محتاج بولغان فقیر آدملر ددر . مونلر محض اوزلرینک ثبات و فداکارلقلری سببندن کوب نرسه لرگہ موفق بولدیلر . اش کورساتور ، خدمت قیلور ایچون آچہ توکل بامکه منانت و غیرت کیرهک . منانت

اوزه رلک کوچیلر ، کسب و اش گہ اقتدار لیلر دہ بولادر . (حالبوکه اش اشله ایچون کشتی تابولمی) . موندیلرغہ صدقه بیرو اسلامغہ قارشو جنایتدر . موندی حاللرینی ، تیکشرمی قارامی صدقه اوله شو طودرادر . شونگ ایچون بایلر صدقه و زکاتلرینی بر قدر قاراب و تیکشور برهک بیرو سونلر ایدی . «سیل الله» سوزینہ طوغری کیله طورغان «جمعیت خیریه» لرمزنی دہ اونوقاسونلر ایدی .

بابا . اسلامینی صلیب هجومندن صاقلار ایچون بردن بر بولغان قالقان اجتهاد ایشگی آچیق بولوب دہ هر زمان ایچون مجتهدلر یتشوب طور بقدر . شوندن باشقه چاره لرنگ هیچ بر ندہ فائده بولماز . دنیا برله آخرتی آبرودہ اسلامنگ انحطاطینہ سبب بولدی . دنیا ایله آخرت هیچ وقت بر بردن آیرلمازغہ ، بلکه بر گہ یورگہ تیوشلی . دنیانی دیندن آبرو سببندن «اسلام دینی مدینت گہ تطبیق قیلو ممکن توکل» مضمونندہ بر فکر ظاهر بولدی . اسلام لرنگ اوز آرالرندن دینسز لرنگ پیدا بولونہ سبب دہ اوشبو اصلسز نرسه در . حقیقت حالده اسلام نظریته کورده ، دیندن باشقه دنیا و دنیادن باشقه ، دین یوقدر . دنیا لفظ بولسه ، دین آنک معناسی کییدر .

نرجمانہ . مدرسه عربیہ ، یا که مدرسه اسلامیہ ، یالکر

«دین» مکتبی و «ملا» فابریقه سی گنه توکل . بغداد و اندلس خلیفہلری زمانلر ندہ مدرسه لر دہ دین علمی ایله برابر فن ، طب و ادبیات درس لری اوقولور و اوشبو سببندن هر تورلی علما یتشور ایدی . اول وقتدہ آوروپادہ مشهور اونیورسیتیلر ، اسلام مدرسه لرینہ اوشاتوب تأسیس ایدلشلر و مؤسسلری ، مدرس لری دہ اسلام مدرسه لر ندہ اوقوغان فرنگلر بولوب درس کتابلری ہم عربچہ دن ترجمه ایدلشلر ایدی . ایسکی زمان مدرسه لرینگ تریہ لری سایه سده فکر اهللری یتشوب ملتتی آغه اوسدره لرلر ، تارتورلر ایدی . حاضرگی مدرسه لرمز شول قدر توبان توشدیلر که شاگرد لرنگ کوزلرینی سوندز لرلر . بیسیوز یادن بیرلی اوچیوز میلیون مسلمان آراسندہ نه بر ابن عربی ونه بر ابن سینا وغزالی ظاهر بولمادی . . هر کشتی اوز مملکتتی و اوز اطرافتی قاراسون ، «عالم» اسمینہ لائق نیچه کشتی تابار؟ قالغانلری کیملر ونه سویله ب نه استیلر ، نه اوگره تهلر ونه کیی اشلر ایچون طریشه لر؟ اگر دہ مدرسه لرمز ایسکی زمان قاعده لرینہ موافق صورتدہ کوتارلماسه ملتنگ کوزی آچلماز . مسلمانلرینی تدنی دن تمدن گہ کیتور وچیلر «علما» صنفی بولورغہ و شوندی «علما» نی یتشدر ایچون دہ مدرسه لرمزنی باغوشلر اویاسی بولودن قورتولدر و ب علم و فن هم

و غیرت بولسه هر توری اش اشلنه، آچهغه طوقتاب طورمی .
«اشلر ایدک، لکن آچه یوق!» دیگان سوز، سوز توگل . آندی
سوزنی آوروپاده خاتونلرده سوبله می . آروپا خاتونلرندن :
«آچه تابکرده بز اش اشلرمز» دیب سوبله وچیلرنی هیچ کیم
ایشکانی یوقدر . مونر ایکمک تابو طوغروسندده کشی که صالحوب
طورمیلر . اش اشلر ایچون آچه کتوب طوروچیلر . طوغروسی
اش آدمیری توگللردر .

وقت . مسلمانلر آراسنده توری آورورنک کوبایوی
و بولارنک خلقنی کوب قرووی مالمز ایچون بیک قورقچیلدر .
بیک ملتک آرتووی باشقه ملتلرنگ آرتووی نسبتده توگل .
شول سببی بارابارا باشقه ملتلرنگ افرادی بیک کوبایوب کتوب
مسلمانلرنگ بیک آزیچلده قالورلی مکنلدر . هم حاضر که چه
کوب گویرنالرده و کوب اوایلزده شولای بولغانده ایندی .
حاضر مسلمان کوب کورنگان گویرنالرده ملت افرادی کوبلگی
نسبتده بیک نق اوزگارش دوام ایته . بو اوزگارش همان بزنگ
زیانغه تابا بولادر . آورورنک کوبلگی و آلارنک یازدهسز قالورلی
آوروچیغهغه توگل، بلکه باشقه خلقغهده کوب زبان کیتوره .
بر یورت اچنده آورو بولسه عائله افرادندن باشقلرنگده خدمتلرینه
هم راحتلرینه کیمچیک کیلدر . بعض آورورلر بوغوشلی بولغانلق
سیبلی زبان ینه کوبایه . شونلقدن هر قایدده مسلمان آراسنده
طیبیلرنی کوبایتورگه، طیب یاردهی ایله بتووی یا جینگلویوی
مکن بولغان آورورلرده شوندن فائدهلنورغه و خلقنی فایدهلندرو
یولنده خدمت ایتارگه تیوشلیمز . ملتیزنگ کوبرهگی آللرده
یاشادگندن بو جهتده اولنی قایغرتورغه کیرهک . شهردهگی
مسلمانلر روس طیبیلرندنده بر درجه فایدهلنه آللر . اونیورسیتیت
بترگان قیمتلی طیبیلرنی آللرده کوبایتوچیلک هیچ بولماسه کیلچک
۵۰ یلنگ اشیدر؛ بو کوندن باشلانورغه مکن اش آللرده
فیلدشر (فیرشل) یئوشدرودر؛ فیلدشرلر بیک نچکه آورورلرغه
قاتناشماسلرده آللرده کوب بولا طورغان ساده آورورلرغه دوققور
ایله بر درجهده فایدده ایتارگه مکن . مثلاً چهچهک سالورغه،
چهچهک، قزامق، اچ باش آورتو کیسلرده صاقلق تدیرلری
کورساتورگه، صغان، کیسولگان، ششکان اورنلرنی بهیلرگه
یاریلر . آللرده موندی واقهلرده جینگلگنه طی یاردم بولماقلندنده
کوب کشینک آورووی کوچایوب آزوب کیته، اوزینک و
عائله سینک عذابلری آرتادر . آللرده فیلدشرلر بولسه دایما خلق
ایله قاتاشوب طورولری سیبلی خلقده حفظ صحت ایچون کیرهکلی
بولغان کوب معلوماتده طارانا آللر . شونلقدن آللرده فیلدشرلر

کوبایتورگه اجتهاد ایتو کیرهک . ایک برنجی چارهسی مسلمان
یاشلارن فیلدشرلک گه حاضر لاور . فیلدشرلک مکتبینه کرترگه اجتهاد
ایتودر . بیک کوب گویرنالرده زیمستوالرنگ فیلدشرلک مکتبلری
بار . آللرده اوقو حقی بوش، یاکه بیک ارزان (یلغه ۱۰ صوم
تیره سنده) . موندده اوقوب چققان کشی، اوچیتل و معلهدن
ایرکن طورآ آدیغی حالده . ملت گه شولار چاقلی خدمت ایته
آلا . اوزینک قابیلی بولسه داخودی اوچیتل نکلدن کوب آرتق
بولورغه مکنلدر . مسلمان فیلدشرلر آرتدرو ایچون بر عملی چاره:
مسلمان سالداتلرنگ عسکر خدمتده فیلدشرلک گه کرولریدر .
معلوم که، یاش سالداتلر دورت آی سالدات خدمتینه اوگرهنگیچ
آندن صوگ آند ایتدرلوب تلهگان کشیلر بیلرک، فیلدشرلک،
موزیقاتلق، تگوچیلک، تیمرچیلک و باشقه هنرلرگه کیتهلر . بولارغه
کرر ایچون شونی تله و کیرهک . روسچه قول قویا بلودن آرتق
کوب معلومات کیرهکیدر . شولارنگ برسینه کررگه آرزو
ایشکانلککنی خدمت ایته باشلاچاده اوزنگنک فیدفیل گه ایتوب
قویساک شول یتهدر . عسکرلک خدمتینه آلونغان قابیلی بکتلرمز،
خصوصا شاگردلر شونده فیلدشرلک قامانداسینه کرسلر کوب
نرسه اوگره نوب قایتورلر و صوگره آللرینه کوب فایدده کیتورلر
ایدی .

بر آقاغولیکنک توبهسی و زاری

باشلاب آراق اچووم بر یاقین دوستمنک کوکلن تابو ایچون
گنه بولوب، بارا طورغاچ اچوگه هوسله نوومنی سیزمی باشلادم .
باشدهراق آز آزغنه اچکالی ایدم، آندن صوگ بتونلهی شوکا
بیرلدم .
اولده اش اشله وچی، اش سوپوچی ایدم، اشمنک آغه
بارغاینه جان وتهنم برلن سوینه ایدم . حاضر بتونلهی کبریلندم .
اولدهگی کیگ و راحت طوروشلرم حاضر بتونلهی آماشندی .
اولدهگی راحت طوروشلر اونیمه توگل، توشیمه ده کریمی .
مینم آلمده: قارانغولق، بختسزک، توری محنت و عذابلر .
کشیلکدن بتونلهی چتدم، اورغدن یازوب بار بولغان نرسه لرمنی
صانوب اچوب بتکاج ایندی صدقه صورانورغه طوتدم، صاقلامانم
قیدرمنی، قزغادام باشقلرنی . مین بو قورقچلی حالگه توشکاج

آنم قارچق مینم شو ماغمدن اورامغه قانچق کوتاروب چقدی. بتون کون بویی حیغان آقچه لرینی مین اچدم. اول بیچاره آنم قانلی یاشلرن توگوب یغلی یغلی اوگتلی باشلاسه طکلاوغنه توگل ، ایسرتک کویمچه قینارغه طوتندم. آینیغاچ آنامنی قاراسام ته نلری کوگاروب ، جراحته نوب ، سویه کیری قیرالوب بتکان . قسقه غنه آیتکانده آنامنی قیناب کشیلکدن چغارغانمن . مینم چیرم اوستری هر بر یاوزلقرغه . حاضر ایسیمه توشه بر بالانک قولندن بر تین آقچه سن طالب آوب اچکاتم . نیندیر بر قارچقنک آراقفی جلی یولغن طالب آدم . بر عبادت خانه گه کروب شه منرن اوغزلادم . بر نیچه مرتبه صدقه صورانو ایچون باشمنی آغروغه صابشدردم ، قولم ایغم سلامت ایدی ، سلامت آیاغمنی چاتان یاصدم ، صاو قولمنی چولاق ، اشکه یراقسز یاصغان بولوب تورلی حیلہ و آداولر توزوم ، آ کلی باشمنی آ کسزغه صالوب دیوانه بولدم . برکشی صدقه بیرگه تله گانده یا نچک برلن آقچه سینی تارتوب آدم . بر وقتده قش کونی ، قارانغی آچی بوران کونلرنده اوزمنک ایبدہ شمنی طالادم ، آنک آباغندن کیمین صالدروب آلمانقندن ، آباغن اوشوتوب بتون عمر بویی چاتان بولوب قالدی .

مین ، نی گنه اشله مدم ، برسندہ ده طوقتلوب طورمادم . بتون یاخشیلغلر حاضر میندن قاجدیلر . اولگی دوستلرمدن یازدم . کوندن کون بازغه توشکانمنی کوردم ، اما طبولورغه کوچم بتادی . آراق دن قاقو یتتی برلن عبادت خانه لرگه یاشرندم . اما مینم چیرم آنک اوستینه ده طیلیمادی . بر نیچه وقتدن صوگ آندن قاقوب اوزمنی اولگی چه یورتورگه طوتندم . ایسرتک کویمچه بارسندہ اوزدردم . صوفلقنی ، آچلقنی ، کولکلیکنی . توبانچیلکینی همدہ طالاش . صوغشنی . مینی قرغانمینچه قینادیلر ، کوکره گمنی طابتادیلر ، یتیم ، آیاقلرم ، قوللرم کوب وقتده کوگارگان یاراز برلن قبالانغان بولالر . اما بارسندن ده عذابلی راق : ایرته نچک باش توزه تووی . اگرده شوشی وقتده بر رومکه آراق کیتروب قویسالر همدہ ایتسه لر ایدی : « شوشی آراقیغه قاغلدیسک آصنورسک » دیب ؛ مین هیچ بر نرسه گه قارامیچه اچکان بولور ایدم . کوره من حاضر آراقی چیری مینی نیچک ضعیفلتدی ، اما همانده مین آنک برله دوستلقدہ : اول مینی اوز آرتندن یورته ، مین اختیارسز آنک قولنده طوتقولنقدہ ، مین آ گارغه باش ایه من . بختسز مین . اوزمنی آلداندم .

حاضر ایسمده طوتانمن . مین بو اچکیلکلرنی اچارگه نیچک عانتانگامن : باشده ، آراقینی تله گان وقتده اچوب ، تله دیسمه تاشلارغه اویلادم . اما اوبم بتونله ی باشقه چه چقدی : تلیم طوققارغه ، کوچم یتمی ؛ یغلیمن هم اچمن ؛ قهرلیمن ده ، شولای

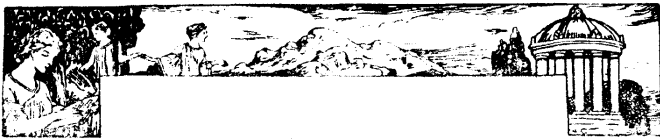
بولا طوروب آراقفی کوله کنی صاتوب اچمن . کوبدن توگل گنه اوزمنی توزه لور کبک کوره ایدم ، اما حاضر ، بولغان امیدلرم بارچہ سی بوغاندی . بر ایکی کون اچمی اوزدرغانده شاد بولا ایدم . اما حاضر آنسی ده یوق . برگنه ساعت اچمی طوراً المیم . مین بو کونده ایسرتک کدن آینی المیچه کشیلکدن چغوومنی آ کتاردم . نیچه مرتبه جونهورگه طرشامده بر نرسده چقمادی . مین اچہ سکه اویلادم ، قورغان پلانلرم . ییل اوچرغان مامق کبی بارده اوچوب بتدی . بو کون اچہ سکه وعده قیلسانک ایرته گوسن ینه چدی المیچه اچہرگه طوتوناسک .

مین هر کوننی آراقیدن ایسروب تورلی نرسه لر اوغرلی باشلاغاچ ، میگا یاردم ایچون قول صوزوچیلر کررمنه دی . بتونسینک کوز آلدنده یغلاسانده ، قایا میگا یاردم ، تیک مینی بر اوزدن نیدر قباحت و اشکی سوز ایله خورلادیلر ، بر ات که قاراغاندای قارادیلر . آچی طاوشلر برلن چقتمد ، اکهراشدم ، لکن برسی ده ایشتورگه تله مادیلر . میندن یوغوشلی آغروندن قاققان شیکلی قاجدیلر . حتی مینی کرتمهس ایچون طوغانلریمه حدلی ایشکنی بیکله ب قویدیلر ! . . بولارنی کورو میگا اولده رک بیک قورقنچ بولسده . آراقغه طابا بارسینه ده کوندم . عارله زو ، خورلانو ، شیکلی نرسه لر بتونله ی بوغاندی . کشیلرنک خورلاولری ، کولولری ، اوزلری آراسندن چناروب کشیاک گه حساب ایته اولری اوبغه ده کیلمی باشلادی . حاضر اوزمنک یوقغه چقغانلغمه اوشاندم ، اوزیمه اوزم قارشی طوردم . کوکره گمده گی اکهراشولر کوندن کون اگر نه یوب ، بارا طورغاچ صولشلم طاریوب ، ایکی اورتم آغزمنک اچینه کرگان ، طاقتاغه قسقان کبی قصلغان ، کوزلرم تمام اچکه باتقان ، توسلرم قوطرغان حیوان صفتینه کرگان ، حاضر تیک قاراوده غنه کشی ، اما چن کشیلکدن بتونله ی چتدم . حاضر هیچ بر اوشانچسز طورامن ، مینم ایچون یاقئیلق شه ملری سوندی ! . . بلیم اوز اوزمنی نیشله تورگه ؛ یوقودن طورو برلن کوز آدیمه یا کادن دنیاده طوراسم کیلوون کیتردم . نی اشلرگه بلیم ، جانم ازنورگه طوتونا .

مین حاضر هیچ بر کشیدن یاردم کوتارگه بتونله ی امیدم کیسلدی ، همدہ اوزمنک اولگی دای بولویمده اوشانمیم . مین هیچ بر نرسه نی اختیارم برلن اشله میم . مینم یورش و طورشلرم تله نیچک ، اوزمده بلیم . . تله نیدی مین توشمنی طورغان بر کوچ مینی اختیارسز کوچله ب یورته . شول مین توشمنی طورغان ، مینی اوز یولینه اوستره ب هلاک ایته طورغان کوچ که توشنسم . مین آ گارغه بر چاره طابارغه طرشور ایدمده ، شول کوچ برلن کوره شر ایدم . یوره کده گورله ب بر اوط یانا ،

مینی ده صافلا شولایوق. قوشقانسک هم یاراتقانسک قویاشنی. یاقتر تورغه یاخشیلرنی هم اوصالارنی. شولایوق یاقترت مینم کو کرده کنی، کورلک ایتوب ضرری بولغان نرسه لر نی. سین بارسینه ده یاردم ایته سگ. یاردم ایت مین بختسز گه ده. مین سینک آلدکده بر باچراق. قابلانوب آغاغن چیکسز کوب گناهلر برله ن. مین طورلق توگل سینک یارده کا، شولای بولسده میکا یاردم ایت! سینک ایچون قیلما سلق هیچ بر نرسه یوق. ینگل سیگا، کوهه بولسده یاردم ایتهر گه. اما سینک یاردم میکا ایتوب بتره آلماسلق شادلق بولور؛ اولگی توسمه قایتوب قوتولورمن. ای خدای! اگرده سین یاردم ایتوب مین جونه له آسم، بره وده ایتمه س: «آه ایسروک بارا» دیوب. همده اوایلارلی: «کورده سز بوگا الله یاردم بیرگان» دیب و مینم بولای توزه له آوومدن زورلارلر سینک الوغ اسمکنی.

حاضر مین سینک اسمگ ایله سوز بیرده من: موندن صوگ ایسرتکچنی اچه سکه ای خدای! سال مینم کوکله اوزیه اوزم اشانونی، اشاندز مینم کیله چکده باشقه کشیلر ایچون فائده لی بوله سمنی همده بختی عمر کورگاغنی. مین سینک آلدکده تر چوگوب صورین: نغظ مینم اوچنی. ای خدای! بیر میگا توزملک، بیرگان سوزلرمنی اوزینه یتکررگه. یاردم بیر مینم توزویعه. یارات مینم اچده اوزکنک قورقچلی آچولرکنی، مین قورقورمن قاطی حکملرگدن! . . . مبارک شاه الحفی.

باشسز حکایه

۱

بیوک بایتخت شهرینگ اورطاسندن یراق توگل بر چیته ده، باشقه استودیتلر کبک زاهدده. کوارتیر طوتوبنه بالارن اوقوتا طورغان یارم ضیالی بر روس خاتونینگ ایشک توبنده گی چککنه گنه بر بولمه سنده طور ایدی. هیچ بولمه سندن چقمی، گل اوبده اوطورو بله ن اسمی چقغان زاهد استودیت بو کون ده (ایکنچی کون ایندی) ساعت بیش طولغان وقتده، بیک زور بر اش آرتدن یورگان کشی کبک آشیغوب چغوب کیتکان ایدی. ساعت ۷ یارملردوق کیدگان ساره - قورسیسقه بیک اوزاق کوتوب اوطورغاندن صوگ خازایکه باغینه - آسخانه بولمه سینه چغوب ساعت صوراب کته رگه حاضرله ندی. اول بو کوارتیرده اوزی ده

شول گورله ب یانغان اوط مینی قایده ایتوب توشرگتنی بلدرمی، مین شول گورله ب یانغان اوطنی سوندررگه قولدن کیسه کوبدن سوندرر ایدم، لکن کوچم یتمی. شول مین توشمی طورغان کوچار، یورده گنده گورله ب یانغان اوط، مینم قولیمه نیچکده بولسه بر رومکه لک توشسه ناله قایچان مینی اوستردب آوب بارغانده شول آراقینی اچرگان، اما مین قولیمه توشکان آچه منی قایا طوتماغنی بتونله ی بلیمین. شول قولیمه توشکان آچه منی باشقه نرسه آورغه حاضرله نوب بارساده. کوچ مینی، شول آراقیه آوب بارغان.

بر وقتنی طوغانلرم آچلقدن یغلاشوب اوطورغان وقتده بر نرسه منی صاتوب، طوغانلرمنک طاماقلرن طویدرو نیتی ایله کومه چ آورغه کیت که کیتدم. بر وقتنی باشمنی کوتاروب قاراسام آراق اچوب طورام ایمش. قولده بر تین آچه، قالمغان، قایتسام طوغانلرم مینی کومه چ آوب قایتور دیب تیلر شوب طورالر ایکان. قایا آبرقایم بزگه آوب قایتقان کومه چک! دیب آچی طاوشلر ایله قچقروب دخی ده قاتی یغلاشا باشلادیلر.

مین آلارنک آچلندن قان باشلر توگوب یغلاغانلرینی کوروب هوشسزلنم، آبردام، باشم قاتدی، نی اشلیم ایندی بو دنیا ترکلکندن قام ییزدم. ئوزمنی بو دنیاده بر مینوت طوتاسم کیلمی، نی اشلیم؛ نچک ترکلکمنی کیسیم، قایه باروب بو دنیادن یوغالیم؛ ای الله! مین حاضر سیگا صغامن بتون دنیانی بار قیلوچی سین الله. بتونله ی امیدسز، محروم ایتمه بن فقیر فلسکنی. ای الله! سین اوزک ایتکانسک «توبه قیلوگر! عفو ایتهرم دیوب» ای الله! مین سینک آلدکده، یاردم ایتسه نه. ای الله! سیگا معلوم حاضرلکده مینم یاغده بر نرسه ده یوقاغی، بولغان پاک نرسه م بلچراندی، بتون جافنی قاطی جراحت و یارا قایلاب آلدی. آراق مینی بختسز یاصادی. اگرده مین آراقی سبیلی وفات بولسه مده شاید قزغانورسک، مینده بیت سینک بنده ک! مین قولگاده یاردم بیر! بر ایکی آی غنه بولسه ده مینی آینق کویی طوت. قالغان کونلرده مین ئوزمنسک کوچم بران بولسه ده جونه لورمن! ای خدای! سیگا بیباگولی بیت. مین بارغانده هر کمک آه ایسروک باره دیولاری. اما بو ایسرکنک کوکلنده نیلر یورگانن هیچ کشی بلمی.

ای خدای! سین ایتدک «صورا گر. بیرلور سزگه» دیوب. شونلقدن سیندن صوراب یغلاومدن طوقنالمیم. اونزقه اوزکنک فقیر قلککنی، نچک شفقتی آنالر اوزلرینک بالارن، آلارنک نچارلقلرینه قاراب طاشلامیلر. شول آنالرغه شفقتی بیروچی سین خدای. قزغان مینی ده! سین طویدراسک هم صاقلیسک جانوارلرنی، چاغوچی جلانلرنی، هر ظلم ایته طورغان یرتقچ حیوانلرنی،

ساره: شولای شولایند، مین آنک یازغان نرسه لرن یاراتیم. اول بیک ایندی ایترناتسیونالٹی ایوب یازارغه یاراتا. خازایکه: سز کوره سگ تار ملتچیلک طرفنده سز. قور-سیسقه بولغان کشی که اول قدر اوک کیشمی ایندی. خصوصاً شوندی زور یرده، توری ملتر آراسنده طورغان وقتده آندی ظارلقه میل قیلورغه یارامی. مینمچه، دنیا ده بولغان آدم بالالرینگ بارده بر آنا بالاسی کیک طورورغه تیوشلی.

ساره: شولاین شولایند لکن مونه شول حاضرگی واقعه لرن برده انسانیت فکرینگ ترقیسینه یول بیرمیلر. کشی ده ملتچیلک فکرن گنه کوچه یته لرن. مثلاً سز حاضرده توری که وبالقان صوغشینه قاراکر. بو بیت طوب طوغریغه آیتکان وقتده وحشت. موگا قدر تاریخده کورلمه گان بر وحشت! ملیت نامینه یاورویا دولتری حاضر نیلر اشله میلر!؟ بتون دنیا شولای بولوب طورغان وقتده بیچاره بر تاتار استودیئتیسه انسانیت فکری دیگان بولوب ماتاشونک نی معناسی بار؟ مین آکارغه کوبدن دن بیرلی آیتوب کیلمه. اگر سین مسلمانلر طوره شدن آلوب، مسلمانلر حقنده شوندی اوتکن قلملی نرسه لرن یازساک بیک تیز دقتکه آلور ایدک، دیم. لکن اول. (بیک کیسه کدن طوقتالا.) خیر، مین اوزده تاتار ادبیاتی مسئله لرنده اول قدر سوز سویله رگه حق کوریم. مین اوزم تاتار تلنده ره تله ب یازاده بلیم بیت.

خازایکه: نیچک؟.. زاهد یاتنده یوروبده اوز ادبیاتگرینگ بارشندن خبرک یوق. (کوله). مین روس خاتونی بولسام ده زاهددن ایشته، ایشته تقریباً تاتار ادبیاتی حقنده سوز سویله شرلک بر فکر آدم. سز...

ساره: شولای شول، هیچ لذت آلیم. طوغریسی - معنا تابا آلیمین. بزنگ آتیلرده ایندی.. تاتارچه یاخشی اوقومغانلار، مین ده... آندن صوگ موگا قدر آنک کیره گی ده یوق ایدی بیت. بیک صوگهی یلدرده غنه تاتار ادبیاتینه آشنا بولو بیک زور رول اوینی باشلادی.

خازایکه: آلی ایسه نیک صوگ سز اول قدر ملتچیلک یاغندن بحث ایته سز! مینم بلوومچه سز زاهدقه قاراغانده کوب روسلاشقان بولورغه کیره ک ایدی.

ساره: آنسی شولاین شولایند... لکن مسلمانلق بار بیت. بز مسلمان بولورغه تیوشلی. اول بیک دینگه تیوب یازا، دبلر. خازایکه: اول وقت اش باشقه. هرکم ننگ اوز دینی اوزینه البته. اعتقاد مسئله سنده مین عموماً بر کم ننگ ده دینی تیونی یاراتیم. فقط، زاهدده قوریغنه تیمیدر بیت.

ساره (ساعتکه قاراب): زاهد قایتمادی، ساعت ۱۱ بولا

بر وقت طوروب چقغانه خازایکه بلهن بیک طانش ایدی. تیک اول کیلگان وقتده خازایکه اویده بولماغانه اول بو یول ایسکی خازایکه سی بلهن کورشمه گان ایدی. ساره چقوب ساعت صوری باشلاچ خازایکه آنی کوروب بیک صاغنان بر کشی کیک اوزیلوب سویله شرگه طوتدیلر.

خازایکه: نی حال سارریچکه. بزنی طاشلادک، اوچونچی کونمی ایندی کیلگانک یوق. (کوله). نلله مین یاش پارچکامز آراسنده نیدی بولسه بر صووقلق پیدا بولدی دیب قورقا باشلاغان ایدم ایندی... شولای توگلمی؟ مین کوبدن ایندی زاهدقه طوی یاضیق دیب یوریم.

ساره: (بیک صوزوب، نازلانوبقنه) یه ایندی. سین ویرا واسیلونو! اویغه، فکرگه کیلمه گان نرسه لرنی سویلیسک (بیک قطعی ایتدروب) زاهد بر وقتده ده میگا پار توگل... .

خازایکه: (ساره نی سوزندن بوله) برنجی بای توگل دیگن... ساره: یوق، یوق... اول بیک اصلا بی - یومشاق کشی. اول مونه شول بولم سندن چقمی، اوی آناسی کیک بیچ باشنده یاطارغه غنه...

خازایکه: (بیک معالی ایتدروب) بلیم!.. ساره: شولای شول... اوچونچی یلمی، دورتنچی یلمی ایندی - مین آنی بلهن، اول بر وقتده ده اوپشتواغه کروب، کوکل کوتاروب یورگانی یوق.

خازایکه: شونک ایچونده شول اول درس لرنده بیک موفقیتی بارا. اوچونچی یلنگ باشی کروب جیتمه گان ئلی، اوچونچی قورصنگ زاچوتتری بارده طولغان ایندی (امتحانلری بیرلوب بتکان).

بو سوزلرنی سویله گان وقتده ویرا واسیلونو ننگ یوزینه شادلق اثری چقا. سوزنده ده بیک کیلشی بر افتخار اثری کورینه. ساره ده بوگ دقت ایته.

ساره: درس بله ننگه اش بولمی بیت، اوپشتواغه قاتناشرغه کوکل آچارغه ده کیره ک. بولای نی فکرده بیک یابق قالورغه ممکن. خازایکه: مین آنک فکری «یابق قالور» دیب برده ایته آلیمین. اول بر سویله ب کیتسه، بارگرینگده آوزن آچدروب قازاتوب طوراً توگلمی؟ آندن صوگ اول یازاده شیکلی. برکون بر ایدمشی... نه نه تگی سز ننگ بلهن کیلگان کم ایدی ئلی... بیک سیره ک کیله. فاضلمی، غازل می... کم ایدی صوگ!... شول ایتوب طوردی: - آنک یازغان نرسه لری بیک سویلوب اوقولا - دیدی. - تیک نیندیدر بر پسوودانیم (مستعار اسم) بلهن یازغانه شهرتی گنه چقمی - دی.

شیکلی ایندی، مین ساعت ۸ نجی یارتی ده کیلگان کشی بیت !
 خازایک: اوطور و گز ئلی، اول بو کون، نیکدر، طاغن
 ییک سو گلادی. نی بولسه ده بر اش طوغدروب یوری طورغاندر.
 کیچه ده اول تونله ساعت اوچلرده می، دورتلرده می گنه قایتدی.
 عمرگه بولماغان اش! مین چککنه گنه بر زامیچانیه (تدیبه) ده
 یاساغان ایدمده... (کوله) «شیکه نمه گز، اش بولدی، ییک
 زور بر اش بار، سوگنندن ایتورمن ئلی» دیدی.

ساره: (ییک عجبه نوب) نیندی اش ایکان اول!؛ ئله
 یوق ایسه...

خازایک: (ساره نی یواتوب) بر نرسه ده یوقدر ئلی...
 استودینت چاقده بولا ایندی اول... یه بر بر اییده شلرنده
 طوی فلان باردرد. کیچه ده کمه در روس اییده شلرنندن بر سینه
 طویغه بارغان ایدی شیکلی، تل توبندن شول آکلاشلمدی.
 ساره: کمه ایکان اول طاغن!..

خازایک: (جواب برمی) ایده گز، ساریچک، بزنگ بولمه گه
 کروب اوطور یوق. مونه فینچک (خادمه) صماوارده قویغان
 ایکان... بلکه سز اوژین ده ایتهرگه تلی طورغاندر سز. بز بو
 کون ییک تملی اوژین حاضرله دک.

ساره: یوق، بر نرسه ده تله میم، تیک بره ر چنایاق چای
 اچه سه م.

قول قولغه طوتوشوب خازایک بولمه سینه کردلر.
 آشخانه بلهن بر رتدن، فقط ایشگی اورطا آراقغه چغا
 طورغان خازایک بولمه سی ییک زور بولماساده ییک ماتور ایتوب
 جینالغان. بولار کرگان وقتده ایکی تهرزه آراسندغی اوستال
 یاتنده خازایک ننگ ۱۴ یاشلرنده ۴ نجی قلاص گیمناربه ده اوقی
 طورغان قزی فرانسوزچه لغت ازله ب اوطورا ایدی. بولار
 کرگچده طوروب ییک زور محبت بلهن یلمایوب ساره بلهن
 کورشدی.

خازایک: (سوزگه کرشوب) مین اوزم ده یارلی بولغانغه
 زاهدنگ طرشوب اوز کوچی بلهن اوقوب یوروون ییک تقدیر
 ایتهمن. مونه مینم ایرمنگ طاشلاغانینه بیش یل طولا ایندی.
 مین ئلی آزابلانوب بولسه ده بالارهنی برلی آرتلی اوقوتوب کیلم.
 نادچکه مونه ۴ نجی قلاصده ایندی. وانه ده بو یل ۳ نجی
 قلاصقه کوچدی. آغانیز نرسه...

اول آراده «نادچکه» طوروب آشخانه یاغینه چغوب کیته.
 خازایک: نادچکه، تله سه گز سز آشی طوروگز. وانه قاید؛
 نادچکه: اول واسیلی ایوانچ یاینه حساب دن آلوب قایتقان
 مسئله رن حل قیلدررغه کرگان ایدی. (چغوب کیته).

خازایک: آتارندن آینه قرق صوم کیله...
 ویرا واسیلوونا ئله نیچه مرتبه سویله ب اوزدرغان اوزیننگ
 ایرندن آیرم طورو واقعه سن تکرار ایتهرگه طوتونا. اول بر
 یاغنه، حالیکنه کشی ننگ قزی بولغان. یاشکنه کویگه آتاری
 طوتقاندرده آنی بر ایتنداتقه کیه وگه برگانلر. ۶-۵ یل اچنده
 اول آنک بتون آلوب کیلگان نرسلرن (اچقهری ده بولغان) اچوب
 بترگاند. کون صاین، اچه رگه آچه بریدب طاوش قوزغاتا باشلاغان.
 جیتمه سه اوینه تورلی کشیلرده کیتره ایکان. (اول وقت آلاز ییک
 زور کوارتیرده طورغانلر). شونگ بلهن ویرا واسیلووناغه
 قیلماغان جزاسن قالدیرماغان. آخرنده. ویرا واسیلووناده صاتوب
 اچهرلک بر نرسه ده قانماغاج بر سیمز خاتونغه «ئیله شوب»
 شونگ بلهن طومه سکی یاغینه کیتکانلر. لکن شول آراده ده اول
 سیمز خاتوننی اوینه کیترو ب خاتونینگ جانن قیناب آغان. حاضر
 ایندی ییک کوب یورگاندن سوک ویرا واسیلوونا بالالری اسمینه
 ایرینک ژالونیه سندن ۴ صوم قدر آقچه آورغه موفق بولغان.
 حاضر شونگ بلهن کوارتیر طوتوب، کوارتیردن کیلگان فائده بلهن
 کیچنوب طورالر. بو حاللرنی ویرا واسیلوونا موندن ئلکده
 ساره گه بر نیچه مرتبه سویله گان ایدی. حتی بر وقت سویله ب
 سویله ب. کوکلی ییک طاشوب کیتکچ آچینوب یلاغانده ایدی.
 شونلقدن ساره بو کونده شولای آچی کوز باشلری آغوب ویرا
 واسیلوونا بلهن برگه قایغوغه قالاچاغندن شیکه نه باشلادی. شونی
 بولدرماس ایچون سوزنی تیزرک ایکنجچی گه بوردی.

ساره: نیچک ایکان، سز بلمه دکرمی؟ «اول» (زاهد)
 قزانغه باصدررغه بر کتاپ ییاردم دیگان ایدی؛ آچه کیلمه دعی ایکان؟
 خازایک: کیچه می، بو کوننی پوچتالیون کیلگان ایدی؛
 کوکو ایکانن ایتهدی؛ میگا بولمه سی ایچون بو آیه ۱۲ صوم
 آقچه بوردی. شوگا قاراغانده، کیلگان بولوزغه کیردک.

ساره: یاری ایندی، مین ئلی ییک آبدراب کیتمه سن، دیب
 بر ۱۰ صوم آقچه آلوب کیلگان ایدم...
 خازایک: ایتدم بیت مین سزگه، نی ده بولسه بر نرسه بار
 دیب! (اوزی یلمایوب کوله).

ساره: اول بیت بورچقه غنه...
 خازایک: شولایده، نیک یاشررگه کیردک ایندی... طوی
 قایچان یاصیز؛ استودینت بلهن قوزسیسقه طوبن مین ییک یاراتام.
 اول ییک ساده، ییک یارلیغنه بولسه ده، نیکدر، ییک قرق، ییک
 کوکلی بولا. اوتکان یل مینم تگی آرتقی بولمه ده طورغان
 قارت استودینت اویله ندی. بر بوتلیقه شاه پانسکی، ایکی کارزین
 صرا... ییک مناسب بیت! (کوله) شامپانسکی - صرا!

درستی ده «لوندون» عهد نامہ سینی تورکلردن الٹ باشقہلر بوزدیله . شوگا تایانوب تورکلر « ادرنه » دن ینگل گنه چیقوب کیتارگه اویلامیلر . بلغارلرنگ ایندی کوچلری بتدی ، تورکیا عسکرینی شول یرلردن کوچ ایله چیقارلق قونی قلمانی . آوروپا دولترلی عموما « ادرنه » دن تورکلرینی چیقارغنه تله سه لرده کوچ استعمال قیلولری شهبه لی . قسقه سی : تورکلر « ادرنه » دن صوغشسز چیقارغنه اویلامادقلری ، آوروپا دولترلی ده تورکلرینی چیقارر ایچون قلیغنه یابشمازسزلقلری آکلشلادر .

ادرنه خلقلری آوروپا حکومتلرینه وکیللر یباروب اوزلرینگ تورکیاده قالورغنه تله گانلکلرینی بلدرته لیر . اوشبو وکیللر آراسنده مسلمانلردن ، خرستیانلردن کشیلر بار . بر فرقه سی پیتربورغ غده کیلوب کیتدیله . بو اشلرنگ ده تورکلر فائده سینه آز بولسه ده اثری بولورغنه ممکن .

منیر افندی

مجموعه مز باصلوب بتوب بارغانده « چیلایی » شهرینگ امامی منیر افندیگ قزانده وفات بولووی حقدده خبر آندی . منیر افندی قزان شهرنده محمدیه مدرسه سنده یتشکان بصیرتلی علملردن و داملا عالجان حضرتنگ مستمنی شاگردلرندن ایدی . فهملی ، ثبات و متانتلی ، علمی اساسلی بولو اوستینه اجتهادلی بر ذات ایدی . «شورا» ده کوب و اهمیتلی نرسه لر یازدی . مستقل صورتده رساله لر نشر ایتدی و همیشه ده درس مؤرخلرینگ اثرلرینی تیکشرو اوستنده ایدی . استعداد و اجتهادینه قاراب بو آدمدن کوب نرسه لر امید قیلنادر ایدی . لکن الله تعالی نگ حکمیدر عمری وفا قیلمادی . باشی ۳۵ لرده بولسه کیردک . الله تعالی نگ رحمتنده بولسون . حرمتلو عائله سینه ، اقرباسینه حق تعالی صبر جمیل احسان ایتسون !

محرری : رضاء الدین بن فخرالدین .
ناشری : محمد شا کر و محمد ذاکر رامیفیلر .

ساره : بزده طوی بولسه ده آندی شامپانسکی - ضرالر بولمی شول ایندی . بزده طوی آیقلاق بلان بولورغنه تیوش . بزیت مسلمان خلقی . . .

خازایکه : مین تیک آنی سوز کیلشندن گنه ایتهم . یوقسه اچوب یاصالغان طویده بعض وقت بیک یامان کوکلسزلکلرده بولوب کیته . میکا تیک تگی استودینت نک طویغه دیب بارلی یوقلی آچه لرینه بوتیلقه سی ۸ - ۹ تکه لک شاهپانسکی لر آلب یورووی بیک قزق طویلدی .

ساره : سز آچیلوب سویله شکانکز بارمی ؟ نیچک ایکان ، فاضل میکا . اول بر روس قزن سویه دیگان ایدی ، راستمی ایکان شول ؟

خازایکه : فاضل دیگاندن ، مین اول فاضلگری برده یاراتم . طویاسمی ، گرویاخی - نرسه در - آگورده کشینی اوزندن قاچرا طورغان بر نرسه بار . آندن صوگ بیک ناخال (اویا بسز) طافن اوزی . . . (بر آز یلمایوب) خطا ایتدم . اول سزگه بیک زور احترام (محبت) صاقلاب یوری شیکلی ئلی !

خازایکه بو سوزنی اوزی ده اشاغی ، بولایغنه . ساره نی صنار ایچون گنه ایته شیکلی . بیک نق ساره گه قاراب ، صواب طور . ساره : اول صاقلاو بهن بولانی اول . . .

اول آراده ایشکدن زوانوق طاوشی ایشتوله .
(دوامی کیله سی نومرده) کبیر بکر .

حوادث

تورکیا عسکری ۹ نجی ایولده « ادرنه » گه کیلوب کرگان ایدی . شول کرگان حالده همیشه طورادر ؛ تورکلر کوندن کون نقوب بارلر . تورکیانگ ولیعهدی ، شاه زاده لر بعض بر وزیرلرده « ادرنه » گه کیلوب کیتوب یوزیلر .

« لوندون » شهرنده یاصالغان عهد نامه گه کوره « ادرنه » و آنک بتون اطرافی بلغارلرگه قالاچق ایدی . لکن تورکلردن مقدم ، باشقہلر « لوندون » عهد نامه سینه کوب خلاف اشلر اشلهدیلر .

«شورا» اورنبورغده اونه بشه کونره بر مقفانه ادبی ، فنی و سیاسی مجموعہ در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЕ: на 2-й СТРАНИЦЪ СВЛЖНИ
30 КОП. на 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدلی : سنه لک ۵ . آلتی آیلق ۲ روبله ۶۰ تین .

وقت ، برلن برگه آلوچیلرغہ :

سنه لک ۹ ، آلتی آیلق ۴ روبله ۶۰ تین در .

اوتتچکه جواب

تهووت حقنده ۱۲ نچی «شورا» طشندہ معلم احمد افندی بدیقوف ننگ اوتتچینه قارشى . بز توبہ نده گى سوزلرنى يازامن: احمد افندی! سزنگ بو «تهووت» حقنده يازغانلر کتر طوغرى، آنق هم بو طرفلرده مشهور واقعه لردندر.

«تهووت» نى مين بو يرده اوز کوزم برله ن کورگانم بار. سز ايتکانه آنک آلندده ايکى اوزون اياغى بولسه ده چيکرنگه شيکلى اول آلارنى يورمک ايچون توگل بلکه هر نرسه دن اوزىنى مدافعه ايچون (بزنگ ايکى قول مز اورتده) استعمال قيله؛ چيکرنگه اوخشاشى قتاتلى بولوب اوچوب هم يوريدر.

آنک جلاتى اولتروى وقايح مشهوره دن اولوب آنى (تهووت نى) بو يرده گى تارانچى (تورک) لر «يالچو بيک» ديه تسميه قيله لر. تاشکنديلير ايسه «يشوک تيره تهر» ديه درلر.

«يالچو بيک» کوب وقتده دالاده چاچوب اوسدره طورغان يیده (کليوير) (۱) آراسنده يوريدر.

سزنگ «شورا» ده غى اوتتچکرنى اوقوغاچ سزگه آنوق بر معلومات بىرمک فکریله مين قايتادن بو طوغريده بلملی کشيلردن صوراب بلشدم. صورغان کشيلر: بو درست بولغان اش اما سز موني روزى (۲) آخوندن صوراساکر اول سزگه آنوق جواب يرر ديگانلر ايدى.

کونلرده بر کون مذکور روزى آخون ايله اوچراشوب «يالچو بيک» حقنده صوراشدم. روزى آخوند: اول نرسه چيکرنگه اوخشاشراق بولوب «بيده» آرالرنده يورى طورغان قاناتنى بر جانوار، اول (يالچو بيک) عجيب بر نرسه، اوياسينى هر قاچانده ايکز (يوقارى) يرلرگه ايو توبه لرینه، يار چيتلرینه ياصيدر. سبب ايسه آنک بالارینه هر دائم جلان اوچ بوله در. (آنک بو اوجاگينه طوفان زمانه سنده نوح عليه السلام کويحه سنده بر واقعه سبب بولغان ديلر، آنسینى مين بلميم) بو جلاتنگ يانلوقىنى کورک شونداق قين يرلرگه ياصلغان قارلوقاچ اوياسينه ده اورمه له ب منوب آنک بالارنى جيوگه قصدلق قيله در. آنا شول وقت قارلوقاچ، جلاتنگ اويغه کيله ياتقانى کوروب درحال اوچوب کيتوب (چر) چر باقروب باياغى يالچو بيک نى آلوب کيله درده اوياسينک ايچينه کرگروب جلانغه قاراتا قريوب اوزى چيتکهره ک باروب (چرچر) باقروب قاراب طورادر. آنک يانیه باشقه قارلوقاچلر هم جيولوب الله

(۱) کليويرنى بو يرده (بيده) ديه لر.

(۲) قازاقلر کشى اسينک آخريته «باي» قوشقان کى تارانچيلر

«آخون» قوشه لر.

تعالى دن اوزلرينه ياردم صوراعاندى قچقرشوب طورالر. جلان بولسه اوز اشنده بولوب قيون و تکه يرلردن اورمه لى اورمه لى آقرونلاب کيلوب قارلوقاچنگ اوياسينه باشون صورزوب کراى ديگانده گنه... دشماننگ کيله ياتقانون بايقاب (قاراب) طورغان باياغى «يالچو بيک» قهرمان آلدنغى اوزون ايکى قولى ايله جلانغه اومتلوب ايکى کوزىنى طرماب چغارادرده شول زمان جلان توبه ن يرگه يقليب توشوب بوتورلوب ياته در. جيولداب چيتدن قاراب طورغان باياغى قارلوقاچ جلاننگ هلاک بولغانى کورگاچ همان اوچوب کيلوب يالچو بيک نى قاي يردن آلوب کيلگان بولسه شول يرگه ايلتوب قويه در» ديدى.

اوشبو سوزلرنى سويله گان روزى آخون، «بو اشنى بز کوب کورگان مز» ديب شهادت بيره در.

مين بو طوغريده موندغى قازاقلردن ده صوراب بلشدم. بو يرده گى قازاقلرده اول بيک پهلو انى «تهووت» ديب ايتهلر هم بو اشنى بولغان واقعه، اول ييلگى بر اش ديديلر، بو يازغانلرم سزگه قناعت لئورلک جواب بولورمى، آنده مينم اشم يوق. مين اوز بلگان ايشوتکانلر و صوراشوب اوغوشقانلرمنى يازدم.

يالچو بيک جلاتى اولتروى درست بولسه ده قارلوقاچنگ آنى کيره ک بولغان چاغنده غنه تابا آلوى بر عجب اشدر. چونکه اول آنى کيره ک بولغانده کيلوب آلورمن ديب البته بر يرگه نيکتوب قوياسه کيره ک. ينده آنک بويله اشکه ياراغانى قارلوقاچ نيچک به در عجيا! قضاى غه تابع ايلي ولايتى «غولجه» شهرنده مقيم وليشاه على اکبروف. (يدى صو).

اداره رده:

□ امام محمدالحى ملا صيفت الله اوغليته: «شورا» طشندہ اعلان قيلنه طورغان ورنالدر اداره ده صالتميلر هم ده اداره ده آلارنگ آبونه دفترلى ده يوق.

□ «اوفاد غى مدرسه عاليه دينه ننگ محمل پروغرامى» ديب باصلغان و آخرنده ده قلم ايله يالگر «شورايه درج ايچون» ديب اوج سوز قوبيلغان کاغده ده هيچ بر امضا فلان بولماديغندن و کم طرفندن يبارلگانگى يازماديغندن شوراده درج ايدلورگه ممکن بولمادى. يياروچينگ مقصودى اگرده باصدرو بولسه ايدى، قولينه قلم آلغاندن صو ک اوز اسمينى و فاميليه سيني، تاريخينى وقايدن يبارلگانگى ده يازارغه اورسهاغان بولور ايدى.

□ نابورشحيک م. ولييف غه: مسلمان غزته لرى حقنده يازلغان مکتوب بگورده ياکى فکر يوقلقدن باصلمادى.

Ш У Р О

№ 16.

АВГУСТЪ 15 = 1913 ГОДА.

„تورک یوردی“

بو ژورنال استانبولده ۱۵ کونده بر چغا. آچق تورک تانده یازیلا. ادبیات دن، اقتصاد، اجتماعیات، سیاحت، علم و فنلر دن بحث ایته. تل بخلرینه اهمیت بیره. تورکلک نلک ترقیسینه عائد نرسلر نی کوب یازا. بو ژورنال غه تورکار نلک معتبر یاش ادیباری مهم مقاله لر یازالر. مدیری شهور تورک شاعری محمد امین بک در.

ژورنالک آبونہ بدلی روسیه ایچون یللق ۳ صوم ۵۰۰. آلی آیلق ۲ صوم.

Константинополь, Въ ред. журнала "Тюркь-Юды" ул. Нурь-Османіэ. № 40.

„اجتهاد“ ژورنالی

استانبولده هفته ده بر مرتبه چغا طورغان اقتصادی، اجتماعی، ادبی مجموعه در. ناشر و محرری دوقتور عبدالله جودت بک. بو مجموعه ده اصلاحات دینییه و حقوق نسوان غه دائر مهم بحث لر و مقاله لر درج اولونمقده در. تلی جیکل و آچق تورکجه در. روسیه ایچون یللق بهاسی: ۴ صوم، آلی آیلق ۲ صوم ۵۰۰ در. آدریس:

Константинополь. Въ ред. журн. „Иджигадъ“ Джаагаль-Огло д. доктора Абдуллы Джевдата.

„یگی فکر“ مجموعه سی

استانبولده آیدہ بر مرتبه چغا. مسلگی: ملی تریبه گه و مکتبلر ده زراعت فکری طاراتورغہ طریشودن عبارتدر. مؤسسلری ادهم نژاد، ع. فرید. روسیه ایچون یللق حقی ۱۰۲۰.

Константинополь. Въ ред. журнала: „Ени-Фикр“ ул. Бабъ-Али, № 49. (Кн. магазинъ „Чифитчи“).

„شہبال“ ژورنالی

استانبول ده چغا طورغان رسمی ژورنال لرنگ ایک اعلا و ایک نفیسی ۱۵ کونده بر مرتبه چغا طورغان „شہبال“ مجموعه سیدر. بو ژورنال ادبیات دن، علم، فن، صنعت، مدنیت دن و ترقیات عصریه دن بحث ایته. رسملری غایت گوزمل انتخاب ایتله. کاغدی و باصلووی بیк نفیس اولوب، یاوروپا رسمی ژورنال لرندن قالشمیدر. بونک هر نسخہ سی ایو ایچون بر زینت در.

آبونہ حقی روسیه ایچون یلغه ۱۰ صوم. آلی آغہ ۵ صوم.

Константинополь. آدریس: Въ ред. журнала „Шагбаль“ Стамбуль. противъ Новой-почты № 9-10.

آچقه نی عادی پیراودنی بلانقه ایله، آدرسنی یالکڑ روسجه غنه یازوب یباررگه ممکندر. آندن ژورنال کیله چک آدرسنی روسجه اوقوناقلی و آچیق ایтوب یازارغه تیوش.